

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

XII^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа извънредна сесия).

XLV заседание, вторникъ, 25 юний 1902 г.

(Отворено въ 2 ч. и 30 м. слѣдъ пладнѣ подѣ прѣдседателството на подпрѣдседателя г. Д. К. Поповъ.)

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: (Звъни.) Засѣданието се отвара.

Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретаръ П. Шоповъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. прѣдставителитѣ: В. Димчевъ, П. Калинковъ, А. Каназирски, В. Минчовъ, Е. Начевъ, Н. Начовъ, П. Пановъ и М. Такевъ.)

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Отъ 178 души народни прѣдставители отсъствуватъ 8 души. Има законното число прѣдставители — засѣданието продължава.

Има да съобща, че съмъ разрѣшилъ слѣдующитѣ отпуски. На Радомирския народенъ прѣдставител г. Боте Минчовъ 6 дена; сжщо на Радомирския народенъ прѣдставител г. Петъръ Пановъ 4 дена и на Казанлъжския народенъ прѣдставител г. Антонъ Геневъ 10 дена.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Снощи получихъ една денеша, чрѣзъ която банката ми съобщава, че цѣната, по която ще стане откупването на съкровищнитѣ бонове, слѣдъ тиража въ м. септемврий, нѣма да надмине $94\frac{1}{2}\%$.

К. Досевъ: Имамъ да направя едно питане къмъ г. Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи. Знае ли г. Министърътъ на Вжтрѣшнитѣ Работи, че Новозагорската полиция е извършила ужасни прѣстѣпления; че тамъ партизанскитѣ страсти до такава степенъ се развили, щото полицейскитѣ органи, заедно съ пѣкони отъ градскитѣ агенти, затваряли гражданитѣ въ участъка и ги истезавали по-най-звѣрски начинъ. Едни отъ истезаванитѣ сж слѣдующитѣ: Георги

Ив. Поповъ, отъ с. Ендже-кьой, Иванъ Таневъ, отъ гр. Нова-Загора, Михалъ Кирковъ, отъ сжщия градъ, Антонъ Собаджията, тоже отъ сжщия градъ, Стоянъ Вълевъ, отъ с. Битлижда, Величко Петровъ, отъ с. Дилжилери, Генчо Желевъ, отъ с. Голѣмо Тирфилий, Димитъръ Таневъ, отъ сжщото село, Христо Георгиевъ и Тодоръ Георгиевъ, живущи въ с. Ени-Пазлий, и Петко Илиевъ, отъ Нова-Загора. Той послѣдниятъ е прѣмазанъ просто и най-послѣ изхвърленъ въ пужника, за да се не намѣри въ затвора, дѣто е билъ истезаванъ. И околийскитѣ началникъ като дошълъ, вмѣсто да вземе всички мѣрки за да издири прѣстѣпникитѣ, накаралъ го е да си омие ранитѣ и го е изпждилъ отъ участъка да си отиде. Като отправямъ това питане къмъ г. министра, моля, ако не знае това и не му е извѣстно, нека да се заинтересува, да узнае и да ми отговори.

Министъръ А. Людскановъ: Ще бжда признателенъ на г. Досева, ако ми даде тия имена, понеже сж нѣколко, и ще направя справка. Ще му кажа, обаче, че единъ отъ тия господа, не зная кой, се оплака на мене и азъ съмъ пратилъ да разслѣдватъ.

Д-ръ К. Милановъ: И азъ има да направя едно питане къмъ г. Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи. Извѣстно ли е на г. Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи, че прокурорскитѣ паркетъ при Шуменския окръженъ сждъ е поискалъ отстранението на секретари на окръжния управител, Петъръ Шестаковъ, и понеже окръжниятъ управител не се е съгласилъ да го отстрани, поискалъ е разрѣшението на Русенската апелация и Русенската апелация се е съгласила за отстранението на Шестакова и, доколкото ми е извѣстно, г. министърътъ е далъ разрѣшене

за уволнение на Шестакова. Обаче, Шестаковъ, при всичко че е даденъ подъ съдъ по други двѣ дѣла по изборитѣ, седи и днесъ заема мѣстото на секретаръ и изпълнява длъжността на околийски началникъ въ Шуменъ. Ще помоля г. министра да ми отговори, дали му е извѣстно това — вѣрвамъ че му е извѣстно, — и ако му е извѣстно, какви мѣрки ще вземе за отстранението му, когато и апелацията съгласно закона е поискала отстранението му.

Министъръ А. Людскановъ: Г-нъ Д-ръ Милановъ самъ признава, че съмъ изпълнилъ дълга си, че съмъ далъ не само разрѣшение, но съмъ и разпоредилъ за отстранението му. Азъ ако съмъ разпоредилъ за отстранението му, не ще съмнѣя, че ще взема нужнитѣ мѣрки за изпълнението на тая моя заповѣдъ.

Т. Влайковъ: Има да направя едно питане къмъ г. Министра на Просвѣщението, но понеже го нѣма тукъ, ще помоля, ако е въ кабинета, да се повика или пъкъ да почакамъ по-послѣ да направя питането си, когато дойде.

Министъръ М. Сарафовъ: Ако обича г. Влайковъ, нека си направи питането и ние ще го съобщимъ на г. Министра на Народното Просвѣщение.

Т. Влайковъ: Моето питане се отнася до едно окръжно, издадено отъ г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи, което недавно бѣше напечатано въ вѣстникитѣ. Въ 1899 г. стана едно измѣнение на чл. 182 отъ закона за народното просвѣщение, споредъ което: (Чете.) „Първитѣ суми, събрани отъ октроата и общинската връхнина върху прѣжитѣ даждии, въ размѣръ на принадлежащата се на общинитѣ частъ за заплатата на учителитѣ, се внасятъ отъ околийскитѣ началници и бирницитѣ въ главнитѣ бирничества и служатъ само за изплащане на учителитѣ.“ Съ това измѣнение, което бѣше направено вслѣдствие на нѣколко годишни постоянни оплаквания, че послѣднитѣ 4 мѣсеца, когато общинитѣ изплащатъ на учителитѣ, не могатъ да получатъ заплатитѣ си, и тогава прѣкарватъ така нареченитѣ „4 гладни мѣсеца“, съ това измѣнение се гонѣше цѣлата да се осигури що-годѣ редовното изплащане заплатата на учителитѣ за тѣзи послѣдни 4 мѣсеца. Може би това измѣнение да не е постигнало напълно цѣльта си: знаемъ, че учителитѣ и учителкитѣ не сж напълно задоволени; явявали сж се много прѣчки за общинитѣ и, както г. министърътъ признава въ окръжното си, имало е много оплаквания отъ общинитѣ, че като се отнемали приходитѣ имъ отъ октроата, нѣмало какъ да посрѣщатъ редовнитѣ си разходи. И, може би, по тази причина г. Министърътъ на Вътрѣшнитѣ Работи е поискалъ отъ г. Министра на Народното Просвѣщение и послѣдниятъ му е обѣщалъ да направи нужното, за да се задържа отъ октроата само една частъ срѣщу заплатата на учителитѣ, а другата частъ да служи за нуждитѣ на общинитѣ. Както

се вижда отъ измѣнението на закона, не е казано каква и колко голѣма частъ да се одържа, а е казано да се одържа толкова, щото съ одържаната октроа, плюсъ общинскитѣ врѣхнини, да може да се посрѣщнатъ заплатитѣ на учителитѣ. Сега, като се е съгласилъ г. Министърътъ на Просвѣщението съ това измѣнение, така щото една частъ отъ октроата да се задържа, безъ да се казва каква и безъ да се казва дали ще бѣде достатъчна за да посрѣща заплатитѣ на учителитѣ, азъ съмнѣвамъ отъ една страна, че така, както е изказано въ това окръжно, не се вижда никаква гаранция по-нататѣкъ, че заплатитѣ имъ ще продължаватъ редовно да се изплащатъ. Друга би била работата, ако, като се прави разпореждане да се не задържа октроата, направѣше се и друго разпореждане, за да могатъ сжщеврѣменно да се събиратъ прѣдвиденитѣ въ бюджетитѣ суми за да се изплащатъ заплатитѣ на учителитѣ, които ще плащатъ общинитѣ прѣзъ послѣднитѣ 4 мѣсеца. Тукъ подобно нѣщо не виждамъ. И азъ, първо, питамъ г. Министра на Просвѣщението, когото нѣма тукъ, като се е съгласилъ да направи това разпореждане да се задържа само една частъ отъ октроата за изплащане заплатитѣ на учителитѣ, дали е направилъ и друго разпореждане, съ което да покаже срѣдства, отдѣто ще се посрѣщатъ заплатитѣ на учителитѣ, съгласно закона.

Първо това, а второ, понеже съ това нѣщо не се измѣнява едно административно разпореждане на министерството, ами се измѣнява едно разпореждане на закона, което не може по административенъ редъ да се отмѣни, азъ питамъ г. Министра на Просвѣщението, ако се е съгласилъ да се направи каквото и да е измѣнение на този членъ, мисли ли и готовъ ли е да внесе друго пъкъ законодателно прѣдложение, съ което да се замѣни това прѣдложение или поправи това разпореждане, понеже досега не виждамъ подобно нѣщо, а г. Министърътъ на Вътрѣшнитѣ Работи е вече направилъ потребното да се оповѣсти на общинитѣ, че само една частъ отъ октроата ще се задържа.

Ето по това нѣщо азъ бихъ молилъ г. Министра на Просвѣщението да ми отговори.

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Пристъпваме къмъ дневния редъ — продължение разискванията по договора за заема.

Г-нъ Драгиевъ има думата.

Д. Драгиевъ: (Отъ трибуната.) Г-да прѣдставители! Още малко и заемътъ ще бѣде гласуванъ. Дано поне тая близостъ до очаквания резултатъ да повлияе малко по-благоотворно върху почитаемото болшинство, за да би изслушало то спокойно ония лица, които се качватъ на тая трибуна не за да разубѣдятъ прѣдубѣденитѣ, но просто за да изпълнятъ своя прѣдставителски дългъ.

Вчера, г-да прѣдставители, когато говорихъ, азъ казахъ, че съмъ противъ заема, защото неговитѣ

условия сж тежки и унижителни за България — че, макаръ и да ни го прѣдставляватъ нѣкои като единъ заемъ, който ще замѣни ужъ само сторени вече летящи дългове на сума 86 милиона, но въ сжщностъ той, като заемъ, сключващъ не за нѣкаква производителна цѣль, се явява лошъ и въ това отношение, че ще има за слѣдствие изкарването на нѣколко стотини милиона лева отъ българската хазна за въ полза на чуждитѣ банки; че съ тоя заемъ се въвежда вече чуждиятъ контролъ у насъ; че се прави посѣгателство върху правата на българското законодателно тѣло, права осветени отъ нашата конституция; че той не е заемъ необходимъ; че летящитѣ дългове съ него нѣма да се свършатъ; че той е едно прѣдверие на монополия, въ добавѣкъ на всичко това, той не засѣга раната основателно да я излѣкува, той не засѣга корена на злото. Несъмнѣно е, че много сж причинитѣ за да достигнемъ ние до днешното лошаво положение. Всички, обаче, сме съгласни върху истината, че една отъ най-главнитѣ причини за днешното ни забатачено финансово положение, покрай другитѣ, е и тая, че ние отъ Освобождението досега, кога повече, кога по-малко, сме се простирали, тъй да се каже, извънъ чертата си. Въ прѣдставения главенъ отчетъ за финансовото положение на страната за 1900 г. има цифри, които най-ясно рисуватъ лошия нѣтъ, изъ който сме вървѣли досега. Като изключимъ постѣпленията отъ заемитѣ докрай на 1900 г., които сж изразходвани за желѣзници и пристанища, възлизающа на сума около 104.258.000 л., като изключимъ постѣпленията по румелийскитѣ бюджети и постѣпленията за 1901 г., както и това, което е постѣпило за 1902 г. вече, излиза, че отъ 1879 до 1900 г. сж постѣпили по бюджета 1.321.863.806 л. Изразходвано е, обаче, по бюджета 1.274.046.000 л. Свърхсѣмѣтни кредити е имало прѣзъ това врѣме 147.476.359 л. Като какво ни показватъ тия цифри, г-да прѣдставители? Тѣ ясно показватъ, че, взето изобщо, отъ Освобождението досега въ общата българска държавна хазна сж постѣпили около 1.500.000.000 л., и че ако ние прѣзъ това врѣме бихме били малко по-спестовни, ако бихме били прѣзъ това врѣме малко по-прѣдвидливи, тия 104.000.000 л., които сме дали за желѣзницитѣ си, които сме дали за производителни цѣли, при една разумна економия, можеха да се економисатъ, можеха да бѣдатъ изплатени отъ тия 1½ милиарда лева, вземени отъ българскитѣ данѣкоплатци. Не само, обаче, това не е сторено, но ние виждаме и една цифра твърдѣ грозна. Ние виждаме, че освѣтъ дѣто разходнитѣ бюджети 4—5 години слѣдъ Освобождението се явяватъ вече много тежки, непоносими, несъобразни съ платежната способностъ на населението, но виждаме още, че държавното управление не се е задоволявало само съ прѣдвиденитѣ въ бюджета разходи, а сж послѣдвали и свърхсѣмѣтни кредити на една грамадна сума отъ 147 милиона и нѣколко стотинѣ хиляди лева. Като раздѣлимъ 1.274.000.000 л., су-

мата на разходитѣ, на 22 години, излиза, че срѣдно редовно-годишенъ разходъ пада 57.000.000 л. Слѣдователно, тази цифра отъ 147.000.000 л. свърхсѣмѣтенъ кредитъ, сравнена съ срѣдния годишенъ разходенъ бюджетъ отъ 57 милиона, излиза почти 2½ пѣти по толкозъ. Излиза, прочее, че ние срѣдно въ 8—9 години врѣме покрай редовнитѣ бюджети, които сме изхарчвали, изхарчвали сме и още една сума, равна на единъ срѣденъ разходенъ бюджетъ. Тѣзи цифри, по мое то скромно мнѣние, ясно свидѣтелствуватъ, че ние сме се разполагали отъ Освобождението досега, както казахъ, кога повече, кога по-малко извънъ срѣдетвата си; че приходитѣ, които сж черпени отъ населението, сж далеко надминали неговата платежна способностъ. Това е било едно зло. Второ едно зло е било, че въ разстояние на толкова години прѣдвиждани сж разходи тѣкмо колкото сж били и бюджетнитѣ приходи, намѣсто да се прѣдвиждатъ разходи по-малко и да се яви единъ излишѣкъ, който да може да задържи поне едно равновѣсие въ бюджета, въ случай че нѣкои пера отъ приходитѣ не биха постѣпили. Важна причина на злото се явяватъ най-много свърхсѣмѣтнитѣ кредити. Ако тѣзи свърхсѣмѣтни кредити не сж избѣгвани, или поне ако не сж правени въ такъвазъ степенъ, ние днесъ нѣмаме да бѣдемъ въ това печално положение. (Л. Дукювъ: Вѣрно!) Прочее, споредъ мое то скромно мнѣние, една отъ главнитѣ причини — не единствената, а една отъ главнитѣ причини — за днешното ни забатачено финансово положение сж тежкитѣ ни държавни разходи, простирането ни извънъ чертата отъ Освобождението досега. Е добръ, ако това е една отъ причинитѣ, питамъ азъ, този заемъ засѣга ли да унищожи тая причина, или не? Сключването на този заемъ е ли отстранение на туй зло, което е вървѣло отъ толкова години насамъ, или не? Не. И той е просто единъ по-нататѣшенъ вървежъ въ тоя гибеленъ нѣтъ. Едно извинение има болшинството на днешното правителство, и то е, че ни казватъ тѣ: не сме виновни за стореното досега. Истина, ония хора отъ болшинството, които не сж вземали участие въ прѣдшпнитѣ управления, ония хора отъ болшинството, които не сж били по-напрѣдъ такива или онаквива партизани, които нѣматъ дѣлъ въ тоя грѣхъ, сторенъ по-напрѣдъ, тѣ не сж виновни за стореното досега. Обаче, има нѣкои отъ тѣхъ, които иматъ и такъвъ грѣхъ. Но да допуснемъ мисълта, че никой отъ болшинството не е виновенъ въ това отношение; пита се, като не сж виновни за стореното досега, оправдателно ли е онова, което струватъ сега съ продължаването на заемитѣ? Истина е, че вината за натоварването на държавнитѣ кола до тази степенъ се пада на други хора, грѣховетѣ лежатъ върху други плеци въ това отношение; но не можемъ да не признаемъ, че и съ днешната постѣпка болшинството взема вина върху си, вина не по-малка отъ онази, която сж сторили тия други хора. Не по-малка загуи, казвамъ, защото тѣзи, които сж раз-

полагали извънредно съ държавните сръдства по-напрѣдъ, тѣ могатъ да се оправдаватъ, при всичко че въ моятъ очи не е оправдание; могатъ да се оправдаватъ, казвамъ, че сж товарили държавната кола тогава, когато на нея не е имало още никакъвъ товаръ, когато тя не е била прѣтоварена, когато пѣтътъ, по който е вървѣла, не е билъ толкова каленъ. Но сега, когато вие заварвате тая кола вече прѣтоварена, когато тая кола е вече на счупване, когато е вече затънала въ калния пѣтъ до главинитѣ, да я товарите още, да я влачите още по-нататѣкъ по тоя гибеленъ пѣтъ, това не е оправдателно, това е ужасенъ грѣхъ. Този грѣхъ става толкова по-голямъ, че въ опозиция се борихте, въ опозиция проповѣдвахте, че ще дойдете не да прѣтоварите колата, а да отнемете отъ нейния товаръ; че когато ще поемете многоочакваната властъ, вие ще карате колата не въ тоя каленъ и опасенъ пѣтъ, а ще да я отбиете въ другъ спасителенъ пѣтъ. Вие, прочее, ако нѣмате грѣхъ за миналото, вие имате грѣхъ за днешната сдѣлка, защото тая сдѣлка не е нищо друго освѣнъ ново тръгване, ново вървене по стария каленъ пѣтъ. И, г-да прѣдставители, много скръбно е и туй обстоятелство, че единъ договоръ още падналъ-непадналъ, една верига още свалена-недосвалена отъ немошната снага на народа, още не изтекълъ 19 юний, многоочаквания тоя день, въ който условията на единъ договоръ се обезсилваха и една верига падаше, още тоя срокъ, казвамъ, не дошълъ, не изтекълъ напълно, и ние приготвихме нова верига. При толкова много работи, които оставихте за есенъ, при толкова реформи, които отложихте, можехте и коването на тая верига да позабавите малко, можехте да я пооставите поне за есенъ. Вие сте виновни, прочее, за това, че като дойдохте на тѣзи мѣста, подкачихте съ заеми, а не подкачихте съ онова, за което сте толкова много проповѣдвали, не подкачихте съ онова, отъ което се има толкова много нужда, не подкачихте съ прѣбразования. Прѣбразованията, отъ които се има нужда, сж много, г-да прѣдставители, и не съмъ азъ, който ще искамъ тѣзи реформи да станатъ въ една сесия, да станатъ въ година, въ двѣ. Редъ години сж потребни, за да се осъществятъ всичко онова, което е потребно да стане. Най-важното, обаче, е, че тѣ трѣбва вече да се почнатъ, че необходимо нужно е да се стори начало, да се направятъ нѣкои реформи по бюджета, да се направятъ нѣкои данъчни реформи, за да би се достигнало що-гождъ отъ една страна увеличението на държавните приходи, а отъ друга страна намалението на държавните разходи и, трето, като резултатъ отъ всичко това — уравни-вѣсяване на бюджета, уравнивѣсяване не чрѣзъ заемъ, а чрѣзъ економии, направени по тоя бюджетъ.

Азъ мисля, г-да прѣдставители, че е врѣме вече, че е необходимо вече да се направи една промѣна въ закона за данъка върху сградитѣ. Ако се смѣта справедливо, да се взема данъкъ на единъ селянинъ

или на единъ гражданинъ, който има 4—5 кози, който има 10-на овце, не за луксъ, не за слободия, ами ги има да остриже нѣкоя ока вълна, за да облъче голитѣ си дѣца или да изкара малко благинка за тѣхъ; ако по нашитѣ закони, казвамъ, се смѣта за справедливо да се облагатъ тия нѣколко кози или овце съ данъкъ, азъ не зная, защо да не е справедливо да се направи една промѣна въ закона, който прѣдвижда облагането на сградитѣ съ данъкъ, и да може да се обложатъ съ единъ по-голямъчѣкъ данъкъ и ония хубави палати, които нѣкои трудолюбиви българи, които нѣкои много практични хора въ скоро врѣме съумѣха да издигнатъ въ нашата колибарска страна. Ето, прочее, едно мѣсто, отдѣто вие бихте могли да спечелите пари за държавната хазна, безъ да отегчите ония, облога на които ще увеличите съ това.

Друга една промѣна е необходимо да стапе въ данъка върху занятията, г-да прѣдставители. Неоспорима истина е, че у насъ има хора довольно състоятелни, които не сж обложени тѣй, както справедливостта изисква; не сж обложени нито съ $\frac{1}{10}$ частъ отъ това, съ което е обложено болшинството отъ работното население. (И. Бобековъ: Бюджетътъ ли се разисква!) Да, да, по заема е това; заемътъ е свързанъ съ бюджета. (Н. Поповъ: И тамъ пари, и тукъ пари, сѣ едно.) Смѣтайте го както щете. (Д-ръ Н. Геннадиевъ: Въ протоколитѣ може да се вмѣсти сетнѣ при бюджета!) Азъ трѣбва да посоча мѣсто, отдѣто споредъ моето скромно мнѣние може да се почерпятъ приходи, за да се покриятъ дълговетѣ. Има, г-да прѣдставители, дружества акционерни, дружества, които разполагатъ вече съ милиони капитали, а тѣхнитѣ приходи не сж обложени съ единъ по-сериозничѣкъ данъкъ. Има лихвари, вие ги знаете, на имена нѣма да посочвамъ, всѣки може да посочи по нѣколко имена отъ тая или оная околия. Тукъ ми казаха за единъ лихваръ напр., който разполагатъ съ стотина хиляди лева, а пѣкъ не плаща и толкозъ данъкъ, колкото плаща единъ дребенъ земледѣлецъ. (Н. Поповъ: Кой е той?) Тѣ не сж единъ, не сж двама въ София. Вънъ отъ това, г-да прѣдставители, всички знаете, че има въ Банката, както за-бѣлѣжи и г. Габровски вчера, има въ земледѣлческитѣ каси и въ разни акционерни дружества сума капитали на чиновници, на офицери, които капитали не сж обложени съ никакъвъ данъкъ. Ето едно перо, едно мѣсто, отдѣто бихме могли да вземимъ приходецъ за продънената държавна хазна.

Отъ друга страна ние, Народното Събрание, напълно право бихме могли да прѣвидимъ е, по-голямъчѣкъ данъкъ и върху чиновническитѣ заплати, които, както е извѣстно, нито ги плащатъ, нито ги слана слани. Наистина, напоследъкъ взеха не тѣй редовно да ги получаватъ, но караме сѣ изъ тоя пѣтъ, ще дойде врѣме, когато ще по-нередовно ще ги получаватъ.

Доколко несправедливо, доколко малко сж обложени нѣкои състоятелни хора, г-да прѣдстави-

вие всички това знаете. Вие знаете, че у насъ адвокатското съсловие, напр., не е обложено съ данъкъ такъвъ, съ какъвто би се слѣдвало да се обложи; вие знаете, напр., че има у насъ почтени адвокати, хора способни, които сж въ състояние само по едно единичко дѣло да припечелятъ 12.000 л.; вие знаете, че отъ тази трибуна е заявявано не веднажъ, не дважъ, че мнозина адвокати изкарватъ въ годината кой по 18.000 л., кой по 20.000 л., кой по 30.000 л. приходъ. Понеже нашитѣ министри сж повече адвокати, когато рѣчемъ да направимъ въпросъ за намаление министерскитѣ заплати, съ това отговарятъ: азъ отвѣтъ получавамъ еди-колко хиляди лева. Разгърнете, обаче, партидата имъ въ данъчната книга и вие ще се ужасите. Азъ си сторихъ трудъ да направя справка въ тукашната община, полюбопитствувахъ да видя като какъвъ е данъкътъ на нѣкои отъ г. г. министритѣ и ще ви кажа — име нѣма да споменавамъ, — че единъ български министъръ, който утрѣ, като рѣчемъ да намаляваме заплатитѣ, ще ви каже, че може да изкара 18—20.000 л., като адвокатъ, той е обложенъ съ 60 л. данъкъ! (Министъръ Х. Тодоровъ: Не може да бѣде!) Единъ сѣмкаджия, единъ нещастникъ, който продава тиквено сѣме да прѣхранва челидъта си, е обложенъ съ 40 л., а лѣкарското съсловие въобще въ София е обложено съ 40—60 л. данъкъ! И азъ ще ви кажа, че единъ докторъ въ София, за когото твърдятъ всички, че взима на една визита по 5 л., за когото казватъ всички, че неговиятъ най-малкъ приходъ само въ единъ день не е по-долу отъ 100 л., и който вслѣдствие на това печели десетки хиляди лева въ годината, този докторъ знаете ли колко плаща? 40 л. (С. Савовъ: А ти колко плащашъ?) Единъ съдия, името на когото не ща да спомена, но като съдия извѣстно е, че добра заплата получава, той е обложенъ съ воененъ данъкъ 30 л., когато нѣкой си циганинъ, хамалинъ, е билъ обложенъ съ данъкъ 50 л. Та, ако посочихъ на тия цифри, азъ искахъ да прѣдстави съ два-три примѣра да се види, до-колко низко се облагатъ ония хора, които повече печелятъ въ тази държава, които съ повече блага се наслаждаватъ, и че е врѣме вече да се увеличи облагането на подобни състоятелни хора, като се промѣни и самиятъ законъ за данъка върху занятията, и че така сжщо необходимо е, така сжщо е врѣме вече по-справедливо, по-безпристрастно, по-непартизански да се прилагатъ подобни едни закони.

Друго едно нѣщо, г-да народни прѣдставители, което е необходимо да се стори, за да бждатъ намалени що-годѣ държавнитѣ разноси, то е да стане едно намаление въ числото на чиновничеството. Споредъ прѣброяването отъ 1896 г., въ което прѣброяване не влиза числото на учителитѣ и числото на духовенството, споредъ туй, казвамъ, прѣброяване ние сме имали 20.500 държавни служители и тия държавни служители, освѣнъ учителитѣ и духовенството, сж получавали 31.686.000 л. Неоспорима истина е, че у насъ чиновничеството може

да бѣде въ по-малко число, отколкото е. И когато се намиратъ и министри, които да заявяватъ прѣдъ народнитѣ прѣдставители, че тѣ иматъ излишни чиновници, че тѣ иматъ чиновници, които само си махатъ краката въ канцеларитѣ и получаватъ заплати, че тѣ иматъ чиновници, които, защото сж излишни, защото нѣматъ работа, отиватъ не отиватъ въ 8 ч., а въ 10 палитъ цигари, при-казватъ до 11 ч. и въ 11 ч. се готвятъ да си отиватъ, когато, казвамъ, се явява това засвидѣтелствование отъ страна на министритѣ, азъ не зная защо не се прѣдприеме едно намаление въ числото на нашитѣ чиновници, за да докара едно намаление и въ държавнитѣ разноси.

Друго мѣсто, г-да прѣдставители, отдѣто биха могли да станатъ нѣкои намаления въ държавнитѣ разноси, сж заплатитѣ. Вие знаете, че има една таблица, едно прѣдложение за ново процентово намаление. Азъ рѣкохъ да направя една смѣтка набърже, поне споредъ прѣброяването отъ 1896 г., като каква економия би дало туй процентово намаление, и намѣрихъ, че отъ 31.000.000 л., — ако се прокара това намаление, а то засѣга главно голѣмитѣ заплати, като почва съ 5% за заплатитѣ отъ 61 л. мѣсечно и достига до 40% за заплати 1.000 л. мѣсечно — би могло, казвамъ, да излѣзе една економия не по-малка отъ 5.000.000 л.

Послѣ, друго мѣсто, отъ което бихме могли да спестимъ нѣкоя пара, сж вещественитѣ разноси. Ако вземе човѣкъ да прѣгледа бюджетитѣ прѣди години и досега, ще види, че винаги сж прѣдвикдани грамадни веществени разноси и, ако направимъ вкупомъ едно процентово намаление на тия разноси, и отъ тукъ би могло да се осъществи една що-годѣ економия.

Послѣ, друго мѣсто, отдѣто бихме могли да економисаме доста нѣщо, то е военниятъ бюджетъ. Азъ съмъ ималъ случай да чуя отъ уважаемия Министъръ-Прѣдседателъ г. Даневъ една много хубава рѣчь, що държа като опозиционеръ въ Стара-Загора, въ която той прѣдъ мнозинството избиратели, които бѣха дошли, жадни да го чуятъ, възгласи, че тѣ, цанковиститѣ, не бързатъ да дойдатъ на властъ, тѣ не искатъ властта отгорѣ, тѣ искатъ властта да имъ дойде отдолу, да имъ се даде тая властъ отъ народа, за да направятъ реформи, за да направятъ потребнитѣ намаления, като почнатъ, прѣди всичко, съ намаляване числото на дѣйствителната наша войска. Защото г. Министъръ-Прѣдседателъ, тогава опозиционеръ, казваше: ако дойдемъ на властъ, ако дадете довѣрието си на нашата партия, които е най-добрата приятелка на Русия, то ние ще поведемъ една политика не двоелична, какъвто сж водили досегашнитѣ правителства, не политика западна, а една политика, която ще ни даде въ резултатъ едно искрено сближение съ нашата Освободителка, и като имаме туй сближение, като имаме тия искрени приятелски връзки съ нашата Освободителка, ние ще можемъ тогава да намалимъ нашата войска,

защото, когато е Русия съ насъ, кой може да бжде противъ насъ? Е добръ, г-да прѣдставители и г-да министри, днесъ тоя народъ, споредъ вашето собствено твърдѣние, ви докара на властъ отдолу, днесъ сме въ най-приятелски отношения съ нашата Освободителка и не вѣрвамъ тукъ, въ Събранието, да има нѣкой нѣщо противно на тия отношения, доколкото тѣ не засѣгатъ българскитѣ интереси. Но като е така работата, ние имаме пълно право, г-да министри, да искаме отъ васъ да осмѣстите онова, което сте проповѣждали въ опозиция. Ние имаме пълно право, иматъ пълно право нашитѣ и вашитѣ избиратели, пълно право има българскиятъ народъ да иска едно намаление на войската. И ние искаме туй намаление. Толкозъ повече че се намираме въ единъ моментъ на чуждо нашествие. Защото въдворяването тукъ на чуждия контролъ въ моитѣ прости смъртни очи е едно чуждо нашествие. И когато туй нашествие става безъ да е гръмнала даже една пушка отъ тия 47.000, които държимъ, азъ не знамъ, поне защо държимъ тия пушки въ тоя размѣръ, въ който тѣ сж сега. Належаще става вече намалението на нашата войска съ нѣколко хиляди души. (Нѣкой отъ дѣсницата: Колко?) Може да се намали на 20.000, може на 15.000 души, но въ всѣки случай не трѣбва да държимъ постоянна войска 47.000 души.

Г-да прѣдставители! Всички признаваме гибелното положение, въ което се намиратъ нашитѣ финанси. Често пжти се говори и пише, че България не е далечъ отъ фалимента. Доколко тия писания и говорения отговарятъ на истината, на дѣйствителността, това е другъ въпросъ, но когато се говорятъ такива едни работи, ще трѣбва да признаемъ всички, че врѣме е вече да намалимъ държавнитѣ разноски що-годѣ, че не бива само да товаримъ народа, защото народътъ въ това отношение е по-малко кривъ поне, отколкото сме ние криви; българскиятъ народъ е билъ достатъчно патриотъ, е билъ достатъчно добъръ платецъ, като е далъ досега въ едно такова късо врѣме 1½ милиардъ лева въ държавната казна, като на много хора отъ този народъ — знаемъ всинца, — за да се взематъ данъцитѣ, продавали имъ сж нивитѣ, продавали имъ сж котлитѣ, продавали имъ сж чергитѣ. Сега е врѣмето, когато нашата интелигенция и нашето правителство, когато и ние депутатитѣ, когато малки и голѣми държавни служители трѣбва да покажатъ единъ патриотизъмъ не лицемеренъ, единъ патриотизъмъ не само на слово, а единъ патриотизъмъ на дѣло. И ако ние не сторимъ това, ако не направимъ намаление на нашитѣ заплати, ако продължаваме да получаваме тия дневни, каквито сме получавали досега, ако ние се така, г-да прѣдставители, ще държимъ този пенсионенъ фондъ и не го употребимъ сега при тая належаща нужда — защото азъ оспорявамъ туй твърдѣние, че той е само достояние на чиновничеството, — ако ние не покажемъ единъ

патриотизъмъ малко по-голѣмичкъ, като не оставаме да се поуверѣдимъ не въ нашитѣ необходими нужди, ами въ нашия разкошъ, въ нашия луксъ, — тогава и народътъ, на когото работитѣ оправяме сѣ съ заеми, ще има пълно право да се съмнѣва въ нашето родолюбие.

Да си кажемъ правото, че има народни прѣдставители отъ болшинството, които биха гласували противъ тоя заемъ — поне прѣдъ мене единъ прѣдставителъ отъ това болшинство, доста виденъ, казатя дума, че тѣ не намиратъ заема толкова за келепиръ, че тѣ биха гласували противъ него, но какво да правимъ, казва, ще падне правителството. (Отъ дѣсницата: А а а!) Прѣди всичко, г-да прѣдставители, не трѣбва толкова да сме увѣрени, че заемитѣ сж, които могатъ да закрѣпятъ едно правителство. Наистина, ние имаме сѣ таки правителства паднали и поради непокарването на заеми, но имаме повече правителства паднали и слѣдъ прокарването на заемитѣ си. Стамболовото правителство, не слѣдъ дълго врѣме отъ прокарването на единъ голѣмичкъ заемъ, падна; Стоиловото правителство, не слѣдъ много врѣме откажъ прокара заема си, падна; Радославовото правителство, слѣдъ прокарване на заема си, падна. Прочее, не можете да имате гаранция, че ако вие гласувате заема, можете съ това да закрѣпите правителството. „Хлѣбъ се пече, казва българската поговорка, но не се знае кой ще го яде.“ Отъ друга страна, г-да прѣдставители, много чудно е дѣто поддържницитѣ на нашитѣ правителства изобщо ги крѣпятъ, мжчатъ се да ги крѣпятъ съ такива работи, които не сж закрѣпителни, ами сж работи разрушителни. И азъ смѣло мога да кажа, че не сж добритѣ, не сж искренитѣ приятели на правителството въ тия редове, които ще вдигнатъ ръка за неговия заемъ, които ще го подкрѣпятъ съ работи отъ подобенъ характеръ, ами искренитѣ приятели на правителството най-накрая ще излѣзатъ прѣдставителитѣ отъ тия редове, които викатъ противъ неговия заемъ, които го сплзватъ не въ неговитѣ добри прѣдначинания, но въ неговитѣ гибелни дѣла. И ако вие, г-да прѣдставители, искате да не падне правителството, то и ние сжщо нѣма защо да искаме неговото падане, но олате да го закрѣпимъ съ нѣщо, което е дѣйствително подарѣна, елате да го закрѣпимъ въ друга посока, въ прокарване на необходимитѣ, неотложнитѣ реформи. Нека почитаемото правителство да се залови съ тѣзи реформи и тукъ нѣма да се намѣри нѣкой отъ истинската опозиция — тѣй поне мисля, — нѣма да се намѣри нито единъ, който да не ви подкрѣпи, г-да министри, ако вие рѣчете да направите що-годѣ реформи, що-годѣ економии, що-годѣ намаления. Въ всички тия работи вие може да разчитате на нашата подкрѣпа много повече, отколкото на подкрѣпата, която може да ви дадатъ нѣкой ваши хора. И вие, прѣди да излѣзете съ единъ заемъ, трѣбваше да излѣзете съ реформитѣ, вие трѣбваше да сторите онова, което прави всѣки ра-

зуменъ домакинъ. Вчера отъ тази страна, поне за мое голѣмо очудване, излѣзоха хора доста почтени, които казаха: ние ще дадемъ на правителството заемъ, ще му развѣржемъ рѣцѣтъ и тогава ще искаме реформи. Менѣ се чини, че единъ разуменъ домакинъ, който милѣе искрено за добрата наредба на своето домакинство, той друго-иче постѣпва. Той прѣди да направи каквито и да сѣ борчове, простира се споредъ чергата си, съкращава разноскаѣ си и чакъ кога види най-накрай, че съкращението на разноскаѣ пакъ не е достатъчно да го извади отъ трудното положение, тогава прибѣгва до борчове. Че умно ли е това, което вие искате да направите днесъ, да дадете по-напрѣдъ заемъ, че тогазъ да правите економии, тогазъ да се простирате споредъ чергата си? Когато вие дадете дългата черга, краката ще бѣдатъ увити и нѣма да се направятъ никакви економии. Ето защо азъ мисля, че този заемъ нѣмаше да сръщне съпротивление отъ нѣкои хора, ако го прѣдпоставяха економията. И педѣйте смѣта, че ние сме оръдие на народницѣтъ или че сме оръдие на тогоязъ или оногоязъ: ние сме оръдие — заявявамъ го високо — на нашия избиратели, ние сме оръдие на нашия отечественъ дългъ и този отечественъ дългъ ни повелява да се обивимъ противъ вашия заемъ, докато вие не ни прѣдставите по-напрѣдъ реформията. Направѣте реформи, дайте да направимъ съкращение и, ако тогазъ пакъ не достига и се обивимъ противъ заема и ви се противопоставимъ, тогава ни обвинявайте въ неразбрано опозиционерство, тогава ни обвинявайте въ непатриотизъмъ. Но когато вие оставите всѣкаква една реформа за насѣтъ, когато захващате най-напрѣдъ съ заеми, позволѣте ни да ви кажемъ, че ние се усѣмѣваме въ вашето добро домакинстване, защото вие правите постѣпката на онзи неблагодаренъ домакинъ, който не мисли да пестѣе, а мисли да разпилява и, като мисли да разпилява, прѣди да направи економии, прави нови дългове.

А. Влажевъ: Г-нъ Драгиевъ, Вие разбирате ли отъ домакинство? Кѣдѣ е Вашето домакинство?

А. Станчевъ: Г-нъ Влажевъ, ти ли всѣкога се намиращъ да прѣсичашъ; ти ли си земледѣлецъ?

А. Влажевъ: Ти си дюканджии. (Прѣрѣкания.)

Д. Драгиевъ: Г-нъ Влажевъ, миналото и настоящето на когото добръ познавамъ, не може да ме оскърби, каквито думи и да казва.

А. Влажевъ: Защото Вие не можете да се оскърбите. Съ лъжи сте се избирали.

Д. Драгиевъ: Вашиятъ дѣла ми сѣ добръ познати и Ви заявявамъ, че както и да изливате яда си, не можете да ме оскърбите.

Г-да прѣдставители, като се въдворява чрѣзъ тоя договоръ за заемъ вече чуждъ контролъ, менѣ

ми се чини, че ще трѣбва малко по-дълбоко да се замислимъ прѣди да кажемъ думата си, за или противъ, прѣди да подадемъ имената си на позорния списъкъ, който скоро ще се състави. Слѣдъ гласуването на тоя заемъ смѣтайте, че ние ще гласуваме друго едно нѣщо, че ние има да вършимъ тая година и догодина други едни работи. Смѣтайте, че ние ще гласуваме една сума за отпразнуването на едно велико тѣржество, смѣтайте, че идущата година ще да празнуваме паметта, 25-годишнината отъ нашието освобождение, че тая година ние ще се стечемъ — нашиятъ народъ и ние, депутатитѣ, — ще идемъ татѣкъ нѣкъдѣ, кѣдѣ Шипка, да отпразнуваме онова тѣржество, чрѣзъ което ще си спомнимъ великата Освободителна война, геройската защита на Шипка отъ шена български опълченци. Когато ще отидемъ на туй тѣржество, г-да прѣдставители, за да направимъ споменъ слѣдъ 25 години на едни хора, които бѣха по-патриоти отъ всички насъ, на едни хора, които не жѣртвуваха само своя луксъ, които не жѣртвуваха само излишното си, на едни хора, които не работѣха за заплата, които не работѣха за дневни и нѣтни, едни хора, на които добавѣчни не се плащаха, които пенсия не очакваха; когато ще празнуваме спомена на Освободителната война, на Шипченскитѣ тогавашни юнашки сражения, стапали прѣди 25 години, когато ще празнуваме единъ споменъ, който ни наумява за една велика, безкористна и патриотична борба, въ която тогавашнитѣ борци принесоха жѣртви не такъвизъ, каквито сега народѣтъ очаква отъ насъ да понесемъ, а понесоха жѣртви малко отъ по-друго естество: оставиха имотитѣ си, оставиха женитѣ си, оставиха дѣцата си сирачета — и българи, и руси; когато ще отидемъ на туй велико и тѣжко тѣржество да празнуваме, менѣ ми се чини, че не можемъ да бѣдемъ съ толкова спокойна свѣстъ, ако днесъ ще вдигнемъ гласа си за тоя договоръ, защото вдигането гласъ за тоя договоръ не ще бѣде за избавлението на България, а ще бѣде за поробването на България. Ето защо прѣдъ видъ на всичкитѣ тия тежки условия, на тоя поробителенъ договоръ, безъ да се стрѣскаме отъ присмѣхитѣ, отъ подигравкитѣ, които се сишатъ отъ тая или оная страна, азъ както и нашиятъ другари съ спокойна свѣстъ ще издигнемъ гласа си противъ тоя заемъ, (Д-ръ Г. Гаговъ: Кои сѣ Вашиятъ другари?) защото сме убѣдени, че ние гласуваме противъ бѣдѣщия монополъ, че ние гласуваме противъ поробването на България. (Нѣкои ржкопѣскаѣ.)

К. Досевъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Азъ нѣма да ви отегчавамъ толковъ, азъ ще бѣда кратъкъ, защото и тѣй много се говори за и противъ. Но когато се говори тукъ надѣлно и широко, мнозина отъ г. г. народнитѣ прѣдставители проявиха едно нетѣрпѣние, зацо да се говори толкова и зацо да се четатъ вѣстници и да се цитиратъ думи, които сѣ казани по-напрѣдъ

отъ уважаемитѣ г. г. министри сега, по миналитѣ заеми, та искаха да натикватъ, че това не трѣбвало да се прави. Азъ съмъ на противното мнѣние. Азъ мисля, че именно по този случай трѣбваше да се изкаже всичко това не като укоръ на уважаемитѣ г. г. членове на правителството, а като назидаение за въ бѣдѣ, когато се води една борба противъ едно правителство отъ страна на опозицията, била тя отъ която и да е партия, да се държи смѣтка, че ще дойде врѣме, когато всичко това, което сж говорили отъ трибуната, ако е добро, ще имъ прави честъ, като се прочете, а ако е зло, ще ги изобличава. Че заемътъ по настоящия договоръ, г-да народни прѣдставители, е лошавъ, това не го казва само опозицията, признава го и самото болшинство, признаватъ го и самитѣ автори, уважаемитѣ г. г. Даневъ и Сарафовъ, но тѣ казватъ, че при туй положение, въ което се намираме ние, при този товаръ на летищитѣ дългове, които сж належащи за изплащане, ние не можемъ да направимъ по-добъръ; прѣдъ тази безкредитностъ на държавата, ние не можахме да добиемъ повече отъ туй; бѣхме принудени да направимъ този заемъ, а отъ него по-добъръ не можахме. Да, азъ ще се съглася съ това, че, дѣйствително, при туй положение, сега въ каквото сме, ние едва ли можемъ да очакваме по-добъръ заемъ отъ този. Но защо не може, г-да прѣдставители, да се очаква, защо не е направено повече, кой е виноватъ за всичко това? Азъ мисля, че злината лежи въ самитѣ насъ затова, защото, кога водимъ една опозиционна борба противъ кое да е правителство, ние не издирваме срѣдствата—само да го катурнемъ; и благодарение на тази наша борба, ние сме дошли до туй положение, щото да нѣмаме вече едно стабилно правителство, което да има врѣме да стѣпи на собственитѣ си крака и да помисли за какви да е мѣрки, да може да направи едно добро нѣщо и да вдѣхне довѣрие въ външния свѣтъ. Така щото, кога говоримъ и осжждаме, азъ мисля, че не трѣбва да натикваме само на г. Данева и г. Сарафова, но трѣбва да натикваме и на сами наши си. Понеже договорътъ сега се внася отъ тѣхъ, естествено е, че този товаръ повече ще падне на тѣхъ, защото тѣ сж дали на заемъ, за да имъ се върне сега, когато разглеждаме тѣхната работа, защото ние очакваме отъ тѣхъ при тази борба, които водиха тѣ при другитѣ заеми, да ни прѣдставятъ нѣщо по-хубаво, по-дѣлно. Кога се правѣха другитѣ заеми и се обещаваха въ Камарата, тѣ ни казваха: вашиятъ заемъ е лошъ, той е съсипателенъ за страната, вие не сте въ положение да направите добъръ заемъ, вие нѣмате довѣрието на финансовия свѣтъ, заради това, отстъпѣте на насъ, отстъпѣте на други, които сж въ положение да направятъ единъ добъръ, единъ спосенъ, единъ полезенъ заемъ. Отидоха даже дотамъ, да ни казватъ: махнѣте се оттамъ, ние ще ви намѣримъ заемъ не само съ добра емисия, но *al pari*; ние ако постигнемъ едно съглашение съ нашата Освободителка, такова, каквото

тѣ желаятъ, ние ще намѣримъ отъ тѣхъ помощъ. Даде Господъ, това се постигна и хората, които ни общаваха тия блага, дойдоха на власт и ние бѣхме въ правото си да очакваме отъ тѣхъ дѣйствително единъ евтинъ заемъ, единъ полезенъ заемъ, ако не *al pari*, ако не на по-добри условия, то поне на онѣзи условия, на които сж правила бившитѣ правителства заемитѣ. Обаче, ние видѣхме, че той е по-лошъ както въ отношение на емисията, така и въ отношение на гаранциитѣ, защото въ никой нашъ заемъ досега, освѣтъ въ заема срѣщу съкровищнитѣ бонове, не е имало такива реални гаранции, каквито се прѣдвиждатъ въ този договоръ. Г-нъ Даневъ, като отговаряше на г. Тончева по този въпросъ, каза: не сме ние първитѣ, които подписваме единъ договоръ съ реални гаранции, а, казва, първи бѣха тѣзи, на които Вие бѣхте членъ отъ правителството, което направи краткосрочния заемъ. Г-да прѣдставители, вѣрно е, че една частъ отъ тѣзи условия бѣше прѣвидена въ краткосрочния заемъ, който се сключи отъ либералното правителство, но вѣрно е и това обстоятелство, че той е краткосроченъ и че се създаде само затова, защото либералното правителство тогава искаше да тури точка вече на политиката на заемитѣ и да потърси сила въ себе си. Като се вотира този заемъ, тогавашното правителство рѣши да търси помощта не вече на тѣзи банки, а да търси помощта на самия народъ, за да излѣзе отъ туй безизходно положение, да се отърве веднажъ завинаги да ходи и хлопа по банковитѣ врата. И дѣйствително, то посегна да направи това, създаде се законътъ за десетъка, който бѣше осжденъ отъ всички ви; мислѣше се създаването и на други ресурси, както бѣха монополитѣ, държавни монополи обаче. Но вие всички накарахте народа да протестира противъ закона за десетъка, като съсипателенъ, той ви послуша и при разтурянето на либералното Събрание той прати хора, които му угаждаха, да махнатъ закона за десетъка. И дѣйствително, първата грижа на миналото Събрание бѣше да махне закона за десетъка, да се удовлетвори желанието на онази частъ отъ населението, което викаше противъ него, безъ да държи смѣтка, че съ това се повръща назадъ въ онова лошаво положение, отъ което трѣбва да се мчимъ, съ дружни сили да се напѣваме, за да излѣземъ съ нови жертви. Това, споредъ мене, бѣше едно голѣмо неблагоприятие. Вмѣсто едно правителство да търси нови ресурси, за да покрие своитѣ недоимъци по бюджета, и вмѣсто да държи единъ законъ, който бѣше създаденъ именно за тази цѣль, то отиде та го унищожи и трѣгна постѣ това отъ банка на банка да хлопа вратитѣ, за да му отпуснатъ заемъ, да почне наново политиката на заемитѣ, безъ да държи смѣтка, че нови недоимъци ежегодно се явяватъ и че направенитѣ заеми носятъ лихви и погашения, които трѣбва да се плащатъ. Веднажъ направена тази грѣшка, естествено, резултатътъ е този договоръ. Кой е виноватъ за това? Ние, защото

сме непослѣдователни: викаме противъ едно правителство, че сключва единъ лошавъ заемъ и искаме свалинето му; дохождаме на властъ, ние не се грижимъ за потърсване на ресурси, да потърсимъ отъ себе си сили, та да можемъ да се отървемъ отъ това зло, а отиваме да търсимъ отъ чужди банки помощъ, като мислимъ, че нѣма да дойде време да се плаща. (К. Мирски: Г-нѣ Досевъ! Ние сме виновати, защото сме прахосници!) Тѣй е. Нѣма нужда да говоримъ, защото вслѣдствие на прахосничество сме дошли тѣй да говоримъ. Азъ мисля, че почитаемото днешно правителство, ако трѣбваше да се яви послѣдователно въ каквото и да е, то трѣбваше да се яви послѣдователно въ своята финансова политика, а не послѣдователно въ обѣщанията си да отмиши единъ законъ, който бѣше създаденъ отъ едно правителство, който бѣше полезенъ и който трѣбваше да го усили. (Г-нѣ Д-ръ Г. Гаговъ нѣщо възразява.) Ще дойде време когато не само земледѣлцитѣ, г-нѣ Гаговъ, но и Вие, и цѣлиятъ български народъ ще признае, че трѣбва да се създадатъ ресурси. Не можемъ съ намаление на заплатитѣ, както каза г. Драгиевъ и г. Габровски, съ съкратяване на службитѣ — което е полезно и трѣбва да стане — да се постигне желаемиятъ резултатъ, макаръ че би било желателно, но е невъзможно. Азъ вѣрвамъ, че г. г. министритѣ, които сж днесъ на тия столове, сж били на сжщото ваше мѣстѣ по-напрѣдъ и сж говорили въ сжщата смисълъ, но когато дойдоха да управляватъ, видѣха, че е невъзможно. Дотогава, докогато у насъ се лявява ежегодно по 5—10 милиона дефицитъ, който дефицитъ се изплаща отъ тѣзи заеми, ние не можемъ да се надѣваме съ такова намаление да посрѣцнемъ нуждитѣ, и заради това ние не трѣбва да си правимъ илюзии. Споредъ мене, на и всѣки отъ васъ ще дойде до убѣждение, че ние трѣбва да търсимъ тѣзи ресурси, които да ги узаконимъ и да тръгнемъ въ единъ по-нормаленъ редъ.

Каза г. Мирски, че съ приемането на този заемъ ние ще си уредимъ вече смѣткитѣ и ще почнемъ да живѣемъ единъ редовенъ финансовъ и економически животъ. Не е вѣрно, г-нѣ Мирски. Ние съ този заемъ ще си платимъ сегашнитѣ летящи дългове, но отъ тазгодишния бюджетъ ще имате най-малко 6.000.000 л. дефицитъ, при всичкитѣ усилия на правителството да не го направи, затова, защото нашиятъ разходенъ бюджетъ си върви по редъ, а приходниятъ куца. Прѣдвиждаме приходи, но не могатъ всички да се събератъ, или ако се събератъ, не се събиратъ въ такова количество. Това, разбира се, е една неволя, но именно на тази неволя е усталка сега да намѣримъ лѣкарство. И азъ финалистъ наричамъ този, който дойде да ми намѣри лѣкарство за тази болка, лѣкарство, което дѣйствиелно да я излѣкува, а не врѣмевна почивка да му даде. Тѣзи заеми сж врѣмевна почивка, която ще усили болестта. (Г. Кирковъ: Антипиринъ!) Да, антипиринъ. (В. Димитровъ: Антипиринъ може да бѣде десетъкътъ!) Може да бѣде десетъкътъ,

г-нѣ Димитровъ, може да бѣде и монополтъ, въ всѣки случай зло, но „ела зло, защото безъ тебе по-зло!“ Който мисли да отбѣгва по-малкото зло, ще му дойде по-големо на главата. И ние, когато разсѣждаваме тукъ, не трѣбва да разсѣждаваме като хора принадлежащи на тази или онази партия, а трѣбва да разсѣждаваме като хора, които сж повикани да уреждатъ държавнитѣ работи; ние не трѣбва да си правимъ комплименти тукъ, на и да говоримъ това, което ще е угодно на тѣлната. Ако ние вършимъ тия нѣща, правимъ прѣстѣжление. Тогава по-хубаво нека искатъ крайнитѣ демократи да въведатъ референдумъ и, когато правителството мисли да въведе нѣкои мѣрки, да пита цѣлия народъ и той да се произнесе; нѣма нужда да праща депутати, да избира на 20.000 души единъ, като смѣта, че той е най-умниятъ и че ще изкаже болкитѣ на населението, както ги той разбира.

Това, което казахъ, г-да народни прѣдставители, тѣмо иде като отговоръ на онзи въпросъ, който вчера г. Арсениевъ си зададе и отчасти отговори: защо нашитѣ заеми единъ отъ другъ ставатъ съ по-тежки условия. Ето защо ставатъ. Падне едно правителство, замѣсти се съ хора отъ една партия или отъ двѣ, които по-напрѣдъ сж викали по други условия, искували сж банкитѣ и копъ — на педѣлата, на двѣ, на мѣсеца сжщитѣ тѣзи хора отиватъ чукъ-чукъ на банкитѣ: „ние имаме нужда отъ пари, дайте ни пари!“ — „Ами вие вчера ни искувахте — какви пари искате!“ — „Е, имаме нужда“. — „Като имате нужда, елате!“ Даватъ пари, но налагатъ тежки условия за наказание на това, което сж говорили по-напрѣдъ. И сетѣ съ какво се оправдаватъ банкитѣ? „Ние не можемъ да ви дадемъ, защото вие не можете да си плащате борча редовно“. Азъ мисля, не е вѣрно, че не сме си плащали борча редовно; не е вѣрно, че България до такава степенъ е достигнала, че да нѣма кредитъ, защото богатствата ни още не сж разработени, но само затова, че банкитѣ знаятъ, че ние ще да ги вземемъ при каквито и да сж условия. Тѣ ни ги налагатъ като всѣки кредиторъ, който мисли да печели, а не мисли да прави добрини.

Четохме въ вѣстникитѣ, че г. Даневъ, слѣдъ подписването на договора въ Франция, е изказалъ своето възхищение, че за пръвъ пѣтъ ние сключваме заемъ съ френскитѣ банки; той го счита това за щастие и мисли, че ние се отървахме отъ финансовия гнетъ, който имавме съ бившия синдикатъ. Менѣ, като четохъ това, направи ми впечатление, защото зная, че г. Даневъ не е отъ онѣзи хора, които не държатъ смѣтка за миналото, и си казахъ, че това може да е единъ комплиментъ. Но този случай азъ считамъ за нужно да обърна вниманието ви, г-да народни прѣдставители, че съ френскитѣ банки не за пръвъ пѣтъ правимъ заемъ, че както въ заемъ на г. Тенева, така и въ краткосрочния заемъ вземаха участие и френскитѣ банки — Banque Internationale и Banque de Paris — таи сжщата. Че ако има хора, които най-много да сж

искали да печелят от гърба ни, при сключването на тия заеми, то сж френските банки. Директорът на Banque Internationale при водене прѣговоритѣ за конверсионния заемъ при либералното правителство, който се казваше Мей, въ лицето на г. Тенева и г. Начовича знаете какво имъ е казалъ. Вие, казва, да не мислите, че ние сме наклонни да правимъ филантропически работи, че ние искаме съ нашитѣ пари да ви облагодѣтельствуваме. Не. Вие имате нужда отъ пари, ние сме ви намѣрили врѣмето, за да печелимъ отъ гърба ви. Той е билъ французинъ, той е билъ прѣдставителъ на една отъ французкитѣ банки — Banque Internationale. Това ми дойде на ума, когато азъ прочетохъ онѣзи думи на г. Данева, който той е изказалъ по случай на сключването на днешния заемъ. И дѣйствително, г-да народни прѣдставители, ние сме навикнали, когато правихме първитѣ заеми съ австрийскитѣ и германскитѣ банки, да ги наричаме постоянно чифутски. Но мене ме не радва този заемъ, защото нѣма по-дръзко правителство отъ френското, което да повдига за нищо и никакво въпроси дипломатически, стига да се касае за да защити интереситѣ на неговитѣ подданици. И дѣйствително, тѣ сж най-опаснитѣ, и нѣма вече нужда да търсимъ много далечъ справка. Достатъчно е да сипомнимъ миналата година какъ постъпи френското правителство, за да запази интереситѣ на двама левантинци, които се смѣтаха за французки подданици въ Цариградъ. (Нѣ кой отъ прѣдставителитѣ: Лорандо и Тубини!) Да, Лорандо и Тубини. Направиха единъ натискъ възмутителенъ върху едно правителство, за да имъ осигури една сума, на която едвали имаха право. Като имамъ това прѣдъ видъ, азъ не мога да не изкажа своитѣ опасения при сключването на този заемъ съ тѣзи банки, но, казвамъ пакъ, дано бжде хаирлия. (Смѣхъ.) Дано почитаемото правителство се погрижи да потърси и да намѣри само ресурси, да почерпи сили въ самия народъ, за да може да отстрани отъ България тия нѣща и да направи което трѣбва.

Колкото за туй, че ще се свърши работата, азъ казахъ, че нѣма да се свърши. Но да не ходимъ още веднажъ да хлопаме по вратитѣ и да не търпимъ унижение, защото сегашното унижение е много по-чувствително, отколкото отъ другитѣ правителства, защото сегашното правителство бѣше принудено да ангажира и велика Русия, за да иска единъ човѣкъ нарочно да отиде като ходатай да свърши договоритѣ. (Б. Якововъ: Вие докарахте това положение!) Азъ знамъ, г-нъ Белизаръ Якововъ; може да си турите ржката на сърцето и да изповѣдате истината. И вѣрвамъ, че извличаме полза, но тази полза не бихъ желалъ да я извлѣчемъ въ бждше. Нека потърсимъ въ себе си куражъ, да видите тогазъ какъ тия хора сами ще дойдатъ да ни направятъ прѣдложение, за да ни дадатъ заемъ. Дотогава, докогато хлопаме отъ врата на врата, докогато отиваме да се молимъ, винаги ще ни даватъ пари съ по-сжпа лихва и винаги ще ни

обуздаватъ, за да не можемъ да мръднемъ; защото не е това заемъ, когато ви казватъ: вие не можете да правите заемъ по-рано отъ 12 години. Не е заемъ — но нѣма какво да направимъ. Приемѣте го; щете-нешете, ще го приемете. Азъ съмъ свободенъ, азъ нѣма да гласувамъ за него, азъ съмъ противъ заемитѣ и противъ всички заеми, защото азъ смѣтамъ, че и тази болка нѣма да се излѣкува съ заеми. (Министъръ Х. Тодоровъ: Противъ Теневия заемъ гласувахте ли?) Той бѣше послѣдниятъ, който гласувахъ, но нѣма вече да гласувамъ. (Отъ дѣсницата: Ааа! — Смѣхъ.) Затова пакъ въ замѣна на това гласувайте вие, защото досега не сте гласували. Гласувайте, та да се научите още единъ път, като ви се прѣдставятъ заеми, да си поприказваме тогава.

Азъ свършвамъ като заявявамъ, че това, което го говорехъ, е мое лично мнѣние, а не отъ името на партията.

К. Калчовъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! За длъжностъ считамъ да кажа и азъ своята дума по прѣдстоящия заемъ.

Най-трудната работа е да уреждаш финанситѣ на една страна, а отъ нѣколко години тая истина се потвърждава нагледно у насъ. Отъ нѣколко години насамъ всички правителства, които дохождаха на властъ, сж се стремили да уредятъ финансовитѣ въпроси, да уредятъ финанситѣ на България — причината на това е било лошото положение на бюджета — оттамъ сж изхождали всички заеми. Това не трѣбва да забравяме. Много правителства, когато сж били въ оппозиция, мислили сж малко идеално, че може би да оправятъ работитѣ безъ заеми, да уравниясатъ бюджета на страната ни, но, когато сж дохождали на властъ, слѣдъ нѣколко опитвания, тѣ сж били разочаровани. Отъ всички правителства, азъ искрено ви казвамъ, възлагахъ най-голѣми надежди на коалиционното министерство, когато дойде на властъ. Коалиционниятъ кабинетъ миналата година въ извънредната сесия показа доста голѣмо старание да уравниеси бюджета и да се направятъ економии. Заради това прѣзъ миналата извънредна сесия дума за заемъ не бѣше станала. Въ това азъ виждахъ убѣждението на правителството, че трѣбва, първо, да направи нужнитѣ економии въ бюджета, дотамъ, додѣто мисли, че трѣбва да се направятъ, и тогазъ вече да прави заемъ, за да покрие онова, което не може да се покрие друго-яче. Поне азъ бѣхъ убѣденъ отъ това, което виждахъ, че както г. Каравеловъ, тъй и г. Даневъ се водѣха отъ това начало. Дѣйствително, станаха нѣкои економии въ бюджета и въпросътъ за заема не се повдигна. Въпросътъ за заема се повдигна едвамъ въ обикновената сесия на Народното Собрание миналата година. Обаче, ние тамъ се раздѣлихме съ тѣхъ: ние смѣтахме, че бюджетътъ може да понесе много по-радикални економии и че съ тия економии, които се направиха, какъвто заемъ и да правимъ, не можемъ да направимъ коренна

промѣна на бюджета, че така поставенъ въпросътъ, единъ заемъ ще докара другъ заемъ и т. н. Сега като изхождаме отъ това начало, че безъ коренни прѣобразованія въ нашия бюджетъ, а главно въ военния бюджетъ, не можемъ да уравнилимъ българскитѣ финанси, че ще се намѣримъ прѣдъ другъ единъ заемъ, щомъ изхождаме, казвамъ, отъ това начало, ние се раздѣляме тукъ. Даже, ако се не лъжа, прѣди пѣколко дена, прѣзъ тази сесия, каза ни се, че възможнитѣ економии сж направени. Отъ туй азъ заключавамъ, че и да би могло да се направятъ нѣкои економии, тѣ нѣма да бждатъ такава огромна цифра, която да даде какво-годѣ улекчение на бюджета. Азъ съмъ твърдо убѣденъ, — безъ да говоря за идеитѣ, които поддържаше г. Даневъ, когато е билъ въ опозиция, — азъ съмъ твърдо убѣденъ, че той до послѣдно врѣме е искрено искалъ да прокара тѣзи свои идеали, тѣзи подобрения въ бюджета ни, но отъ прѣдставлението на заема, азъ поне съмъ наклоненъ да вѣрвамъ, че той се е разочаровалъ, тѣй да кажа, въ тия негови стремления, че, може би, нѣкои висши съображения, може би пѣкои давления и пр. сж сѣнали неговитѣ стремления и прѣдъ него се е изпрѣчила необходимостта да уравнимъ бюджета, като склучи единъ заемъ. Ето защо, казвамъ, че извинителни трѣбва да бждатъ и стремленията на опозицията, когато се ти старае да повтара и да потрети това, което е казвала миналитѣ години и лани, да го каже и днесъ, та дано дойде по-скоро денътъ, когато тия, които иматъ убѣждение, че трѣбва да станатъ коренни реформи въ бюджета, а главно въ военния бюджетъ, да може тая мисль да се популяризира, тѣй да се каже, между народа и тия хора, опрѣни на довѣрието на народа, да упражнятъ своето давление, да дадатъ своя отпоръ, за да се прокара тази мисль. Трѣбва да се оправдае, отъ друга страна, и недовѣрието, съ което населението всѣкога е гледало когато се е прѣдставялъ единъ заемъ, и не само населението, но и самото народно прѣдставителство. Азъ съмъ билъ прѣдставителъ много години подъ редъ и знаа, че когато се е повдигалъ въпросъ за заемъ, всички, както отъ тази страна, тѣй и отъ другата, както отъ страна на болшинството, тѣй и отъ страна на опозицията, сж поглеждали съ недовѣрие. Всички отначало сж гледали на заема като на едно зло: едни сж гледали на заема като зло всѣкога, други, обаче, които сж го приемали, мислили сж, че това е едно необходимо зло, но никой не е мислилъ, че заемътъ може да повдигне кредита на една страна. Заемитѣ, както и другъ пътъ съмъ ималъ случай да кажа, иматъ органическа връзка помежду си, и то е причината, дѣто ние всѣкога трѣбва да бждемъ внимателни, слѣдъ като стане единъ заемъ, какъвъ ще дойде подиръ него: тамъ, дѣто е оставенъ единъ заемъ, оттамъ започва другиятъ. Тая истина се е потвърдила по всичкитѣ наши заеми; макаръ подъ разни имена, подъ разни фирми, подъ разни банки да сж прѣдставлявани заемитѣ, но за

мене е ясно поне, че ние сме имали работа съ единъ и сжщъ синдикатъ — синдикатътъ, който борави съ работитѣ на изтокъ. Въ този синдикатъ е влизала всѣкога Banque de Paris и des Pays-Bas, тя е участвувала въ всичкитѣ наши заеми, които сме имали досега. Нашиятъ кредитъ, г-да народни прѣдставители, зависи главно отъ изгълненieto на задълженията, които ние имаме въ странство, и заради това, когато сж се старали да прокаратъ единъ заемъ, правителствата у насъ сж сочили главно на задълженията, които имаме въ странство. То е било причината, дѣто прѣзъ 1899 г., когато г. Теневъ прѣдстави свой договоръ, напираше главно на задълженията отъ 17.750.000 л., за които бѣхме заложили 35 милиона облигации отъ 5-та и 6-та опции. Така сжщо и по миналогодишния заемъ, когато ни се прѣдстави, правителството наблѣгаше, че авансътъ отъ седемъ милиона трѣбва да се плати, защото имаме заложили за 14 милиона облигации, и че, ако не се плати този авансъ, ще се продадатъ тия облигации. Даже г. Теневъ въ своя мотивиранъ докладъ отиваше та казваше, че ако би се продадели нашитѣ облигации, нашиятъ кредитъ ще се подобие, и прѣдвиждаше много лоши послѣдствия за страната ни. То е било причината, дѣто тогазъ голѣма частъ отъ народнитѣ прѣдставители обориha това мнѣние, като казаха, че опасността отъ продажбата на тия облигации е само привидна, като казваха едни оратори, че облигациитѣ сж непроданаеми, отъ друга страна казваха, че не е отъ интересъ на банкитѣ да се продадатъ и, най-послѣ, даже ако се продадатъ тѣзи, които иматъ извѣстна стойностъ, остатъкътъ ще ни се повърне. Но, споредъ мене, това бѣха само причини за да се убѣдятъ народнитѣ прѣдставители да приематъ заема, защото много по-сжществени сж причинитѣ, които влияятъ за повдигането или спадането на нашия кредитъ, и азъ всѣкога съмъ поддържалъ, че ние сами сме виновницитѣ, съ други думи, отъ насъ зависи повдигането или спадането на нашия кредитъ. Азъ нѣма да говоря това, което говориха нѣкои отъ прѣдговорившитѣ, именно, за непослѣдователността на настоящето правителство, защото азъ казахъ, че твърдо бѣхъ убѣденъ, че настоящето правителство, и особено г. Министъръ-Прѣдседателъ, когато добръ познавамъ, е ималъ чистото побуждение да направи коренни реформи въ бюджета, но и той се е сѣналъ прѣдъ ония спънки, които всички правителства на България сж имали. Така щото, ние нѣма защо да говоримъ по въпроса за непослѣдователността. Напротивъ, г. Министъръ-Прѣдседателъ ясно ни каза слѣдующето: какво сме мислили напрѣдъ е друго нѣщо — ние мислимъ, че безъ заемъ не може да се подобри бюджетътъ, отъ онази изходна точка сме трѣгвали, това сме говорили напослѣдне въ обиколкитѣ си и заради това ви прѣдлагаме единъ заемъ; ако ни дадете този заемъ, ще се постарамъ да поправимъ бюджета, ако ни се даде, ще мислимъ какво да правимъ. Слѣдователно, при тая декларация не остава

освѣтъ да обсъдимъ заема, както е прѣдставенъ, и да видимъ дали е въ интереса на българската държава да приемемъ тоя заемъ или не. Прочее, да отидемъ да осмѣждаме министерството въ непослѣдователностъ, нѣма да бѣде практично.

Най-важниятъ членъ, г-да прѣдставители, е въпросътъ за емисията и, подиръ това, за делегата на прѣдставителитѣ на нашитѣ кредитори. Когато г. Даневъ говори миналия пътъ върху емисията, азъ не можахъ да разбера едно нѣщо само и моли освѣтлението му, ако е възможно. Той каза, че за пръвъ пътъ ние правимъ емисия, а сесионниятъ курсъ е 81 $\frac{1}{2}$. Но като се казва, че ние правимъ емисията, азъ разбирамъ че косвено ще участвуваме и ние въ разликата между сесионния курсъ и емисията, ако бѣде тя по-висока. Дали е това така или не, азъ бихъ желалъ да се освѣтля, защото азъ не бѣхъ въ финансовата комисиия, а пъкъ не зная дали се дадохъ обяснения въ финансовата комисиия.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ дадохъ обяснения въ комисиията, но понеже тия обяснения почиватъ на частно размѣнени писма, а не въ контракта, не желалъ въ обясненията си да си служа съ тѣхъ тукъ.

К. Калчовъ: И азъ желалъ бихъ, така, както сѣ поставени нашитѣ финансови работи, по-малко да се говорѣше за тѣхъ въ Събранието, а повече въ финансовата комисиия, но, за жалостъ, у насъ другъ обичай се въведе. И понеже това наше противоборство, т. е. между опозицията и правителството, е отишло дотамъ, че ние излагаме кредита си, азъ нѣма да се простирамъ върху този въпросъ за емисията.

Като казваме, че ние правимъ емисията, азъ разбирамъ, че банцитѣ ще поправятъ емисията, естествено, защото и другитѣ държави когато правятъ заеми, тѣ ги правятъ чрѣзъ банцитѣ; рускиятъ заемъ миналата година, който стана въ Франция, банцитѣ откриха подписката. Но когато ние прѣдъ външния свѣтъ даваме гласностъ, че сесионниятъ курсъ е толкова, ние трѣбва да се водимъ отъ извѣстни начала. Азъ мисля, че едно отъ главнитѣ ръководящи начала трѣбва да бѣде у насъ: да не оставяме сесионния курсъ да бѣде по-долу отъ цифрата на послѣднитѣ ни заеми. Напр., ако послѣдниятъ ни заемъ е билъ 83, 84, ние трѣбва да не падаме по-долу, защото това подбива нашия кредитъ и защото, като ударимъ назадъ, не знаемъ дѣ ще се спремъ. Това начало е ръководящо и за други източни народи, финанситѣ на които сѣ много по-назадъ отъ нашитѣ, като напр. сѣрбигѣ; — видѣхъме, че тѣ отблъснаха напослѣдне заема, който бѣше съ 77 и нѣщо, ако се не лъжа, и то само затова, защото билъ по-долу отъ сесионния курсъ на послѣдния имъ заемъ, като сѣ го мотивирали даже — доколкото четохъ вѣстницитѣ, — че ако приематъ емисия съ по-доленъ

курсъ, банцитѣ за бѣдшитѣ имъ заеми, които тѣ прѣдвиждатъ пакъ да иматъ, ще искатъ още по-долу, а съ това ще се подбие окончателно тѣхниятъ кредитъ. Ромѣния, която тоже има напослѣдне нужда отъ заемъ, пакъ доколкото сѣмъ слѣдилъ ромѣнскиятъ вѣстникъ, виждамъ, че тѣ настояватъ на 5%-овъ заемъ, но не искатъ да бѣде по-долу отъ 94, защото, ако отидатъ по-долу отъ послѣдния си заемъ, мислятъ, че съ това ще си подбиятъ кредита. Даже тѣхнитѣ съкровищни бонове, които се издадохъ, когато се издадохъ и нашитѣ съкровищни бонове — нашитѣ се издадохъ по типа на тѣхнитѣ прѣзъ 1899 г. — тѣ не сѣ изплатили нищо въ продължение на 4 години, а кредиторитѣ имъ дадохъ другъ двѣ годишенъ срокъ само и само да не загубятъ отъ тѣхнитѣ съкровищни бонове и да се не каже, че ще ги платятъ по-долу, отколкото имъ сѣ легнали. Сега за насъ още повече въпросътъ за сесионния курсъ трѣбваше да ни занимае, защото тоя курсъ 81 $\frac{1}{2}$ се дава сега, когато нашитѣ цѣнни книжа сѣ покачени. Вие знаете, че заемътъ отъ 1892 г. има 90. Ние бѣхъме го отстъпили на 6 опции отъ 83—89, срѣдното число може да бѣде 86, но днесъ има 90. Слѣдователно, когато за бившитѣ ни заеми, макаръ 6%, сесионниятъ курсъ, срѣдно число, достига до 86, изгодно ли е за нашия кредитъ да приемемъ сесионенъ курсъ 81 $\frac{1}{2}$, макаръ че е 5% заемъ — защото единиятъ процентъ тамъ прави извѣстна разлика? Прѣимуществото трѣбваше да бѣде да приемемъ поне на сѣщия тогавашенъ сесионенъ курсъ, съ една прѣимуществена разлика на лихвитѣ — тогава 6%, а сега 5%. А това би се оправдало отъ факта, че нашитѣ цѣнни книжа днесъ сѣ по-горѣ отъ курса, на който сме ги отстъпили. Има и друго, г-да народни прѣдставители. Вие ще видите въ чл. 29, че ние се задължаваме да унищожимъ за 14 милиона облигациитѣ, които бѣхъме дали въ залогъ за пета и шеста опции срѣщу аванса отъ 7 милиона. Сега ние поемаме това задължение, когато тия облигации струватъ 90, а сѣ били отстъпени отъ насъ по-долу. Но въ всѣки случай ние приемаме задължението да ги унищожимъ, да се не ползуваме отъ тѣхъ, когато могли биха да се продадатъ 90. Това съображение е много важно, по което не трѣбваше да приемемъ сесионния курсъ 81 $\frac{1}{2}$. Това имахъ да кажа, колкото се отнася до причинитѣ, по които, като приемемъ ние сесионния курсъ 81 $\frac{1}{2}$, нашиятъ кредитъ удря назадъ и ако не сега, може би по-късно ще почувствуваме послѣдствитѣ.

Сега, дали сме ние участници — съдружници въ емисията или не, дали отъ резултата на тази емисия ще можемъ да покачемъ сесионния курсъ — това азъ не зная. Ако може да стане това, естествено, нашиятъ кредитъ би се повдигналъ малко, но това за мене е неизвѣстно и азъ бихъ желалъ отъ сърце, ако се приемѣше тоя заемъ, дано да се не покрие, както стана въ 1892 г., когато, ако се не лъжа, бѣше станала публична подписка отъ банцитѣ и се

покри 5—6 пкти. (Министъръ М. Сарафовъ: Не е ставала.) Но бѣше покрита. (Министъръ М. Сарафовъ: Публична подписка не е ставала; азъ правихъ справка.) Може да не е ставала, но извѣстно е, че този заемъ се прие добръ отъ публиката, и азъ желалъ бихъ, щото емисията да бѣде много по-горенъ курсъ, тъй като гаранцията на този заемъ е такава, каквато не може да бѣде по-добра.

Прѣдъ видъ още и на това, именно на основание чл. 28, върху който се обърна внимание отъ нѣкои г. г. прѣдговоривши, тамъ, дѣто е казано, че съ произведението на заема ще се кредитира българското съкровище 8 дена подиръ разпрѣдѣлението, което ще послѣдва публичната емисия, трѣбва да желяемъ, щото тази публична емисия да се покрие, защото, както знаа, тия банки, съ които имаме работа, всѣкога сж търсили да разтегатъ членовеѣ и сж се закривали задъ правата, които тѣ имъ създаватъ, да не би, водими отъ буквата на този членъ, който казва, че отъ произведението на заема ще се покрие, ако би този заемъ да не даде добро произведение, да искатъ да се ограничатъ само на тѣзи 35 милиона, съ които се покриватъ тѣхнитѣ взимания, а по-нататкъ да не можемъ да взимаме пари, защото тогазъ положението ни ще бѣде много по-лошо. Ще кажете, че тѣ сж задължени докрай на септемврий да изпълнятъ емисията, но вие виждате, че въ договора нѣма никаква санкция за да се заставятъ банцитѣ да изпълнятъ задълженията си и ние за това много добъръ урокъ можемъ да черпимъ отъ миналото, именно отъ контракта, сключенъ прѣди три години, който изтече прѣди нѣколко дена, дѣто се вижда какви задължения сме изпълнили ние, а банцитѣ почти нищо не сж направили, и, вѣроятно, не ще имаме никаква властъ и сила да наложимъ това, което тѣ би трѣбвало да направятъ.

Относително чл. 27, по изкупването и съкровищнитѣ бонове, азъ не бѣхъ тукъ, но ми се каза, че г. Министертъ на Финанситѣ е обявилъ, че цифрата е опрѣдѣлена на 94½ л. — на тая цѣна щѣли да се изкупятъ съкровищнитѣ бонове. Този примѣръ за съкровищнитѣ бонове, г-да народни прѣдставители, трѣбва да ни служи за много добъръ урокъ, какво можемъ ние да загубимъ, колко може да се подбие нашиятъ кредитъ, когато имаме работа съ хора, които не се отнасятъ коректно. Думата ми е за банцитѣ. Вие знаете, че когато се свърза голѣмиятъ 260-милионенъ заемъ и когато бѣха дали въ началото единъ авансъ и бѣхме го похарчили за нуждитѣ, за които се издаде заемътъ, бѣха обѣщали въ продължение да дадатъ още нѣкоя сума, но се отказаха и правителството въ стѣсненото си положение се принуди да свърже този заемъ за съкровищнитѣ бонове, който не бѣше въ сжщностъ друго, освѣтъ заемъ съ краткосрочни облигации, защото на мнозина отъ васъ е извѣстно, че съкровищнитѣ бонове се третиратъ al pari, а този заемъ се сключи съ единъ много краткъ срокъ

съ 89, отъ което ние загубихме само отъ капитала 11% и сега, когато ги плащаме 94½, т. е. съ разлика 5½%; губимъ още и отъ разликата на сегашния заемъ, защото заемаме пари съ по-долна емисия, за да ги платимъ — така щото, освѣтъ лихвитѣ, губимъ много и отъ капитала за тия съкровищни бонове. Ето такива работи подбиватъ съвѣршено кредита на една държава. И едни банки, които мислятъ доброто на една държава, никога не трѣбва да прѣдлагатъ подобни комбинации, толкова повече че по тоя заемъ отъ 1899 г. българската държава още на първия денъ отъ подписването на контракта имъ прѣдаде парчето Чирпанъ—Пова-Загора. Въ свързка тоже съ този заемъ, ние имавме авансъ 7 милиона, който днесъ изплащаме. И да се не зловиди на нѣкои г. г. прѣдставители, дѣто говоримъ именно по тия заема, като ги считаме, че иматъ връзка помежду си, защото, пакъ казвамъ, че тѣзи работи трѣбва да се повтарятъ и погдетватъ отъ тази трибуна, за да знаатъ и вѣнъ сжщитѣ банки, че ние желяемъ да пазимъ интереситѣ си и, ако нѣкога сме се поддали, причинитѣ сж били съвѣтъ други; но ние не сме направили това съзнателно, ние сжжнимъ за нашия кредитъ. Думата ми е за тѣзи 7 милиона, които се дадохъ авансъ, които сега погасяваме и срѣщу които банцитѣ имаха двойна гаранция. Тия банки когато виждаха и знаеха, че облигациитѣ, които иматъ на рѣдѣтъ си като залогъ, се котирайтъ съ повече отъ сесиюнния курсъ, тия банки постоянно заплащваха нашето правителство съ продаването на тия облигации и ние се принуждаваме днесъ не само да ги освободимъ, но и да ги унищожимъ. И това тѣ сж го изискали! Това условие е тежко за насъ, казвамъ, тежко е сега, когато курсътъ е покаченъ, но това условие се приема отъ нашето правителство само и само да приематъ банцитѣ другитѣ условия. Азъ и другъ нѣтъ казахъ, сега повтарямъ: не одобрявамъ това поведение на нашето правителство, което като че ли съ готовиостъ подемаше това натикване отстрана на банцитѣ и го прѣдставляваше като аргументъ на Народното Събрание и черпѣше отъ него доказателства, за да се хвърлятъ упреки на народнитѣ прѣдставители, въ числото на които бѣхъ и азъ, когато брапѣхме правата на българската държава, а въ това число, мисля, бѣше и г. Дапевъ, когато е говорилъ въ 1899 г. по заема. Ние като казвахме, че не могатъ да бѣдатъ продадени облигациитѣ, съ това не казвахме, че не желяемъ да си плащаме дълговеѣ; напротивъ, ние казвахме, че желяемъ да си платимъ дълговеѣ, но казвахме, че този авансъ е срѣщу заема, че ако не оптиратъ заема по-нататкъ, длѣжни сж и трѣбва да консолидиратъ поне аванса, че за този заемъ иматъ двойна гаранция, която има цѣнноостъ. И още по-нататкъ твърдѣхме, че най-послѣ юридически ако иматъ право да ги продадатъ, поне фактически не би имали право и не би трѣбвало да ги продадатъ. Ние се силавахме на самитѣ банки и вие, г-да народни прѣдстави-

тели, които бѣхте членове на това Народно Сѣбрание, знаете, че тогавъзъ ни се чете едно писмо, писано когато г. Гешовъ бѣше министъръ на Финанситѣ, отъ прѣдставителя на банцитѣ Lombardo, — писмо, отправено до г. Гешова, въ което самитѣ банки казваха, че не е въ интереса имъ да продадатъ тия облигации; че нѣматъ и юридическото право да ги продадатъ, макаръ да сѣ били заложени. Понеже този въпросъ се повдига много пѣти и понеже банцитѣ некоректно постѣпиха, както и самъ г. Даневъ каза напоследѣкъ, че тѣ сѣ нарушили договора, като сѣ продали макаръ нищожна частъ отъ тѣхъ сѣ незначителна загуба, азъ за дължностъ считамъ да ви прочета само онази частъ на писмото отъ прѣдставителя на банцитѣ Lombardo до Министра на Финанситѣ г. Гешовъ, относително продажбата на тия облигации — касаше се тогава за сѣщия заемъ отъ 1892 г., за петата и шестата опции; заемътъ бѣше 17 милиона, а гаранцията въ облигации въ двоенъ размѣръ, т. е. 36 милиона. Ето какво казва: (Чете.) „Най-послѣ коя е банката, която ще компрометира завсѣкога кредита си и престижа си спрѣмо всѣко правителство, като вземе такива мѣрки, па и спрѣмо публиката, като потърси да се отърве на борсата отъ цѣнни книжа, въ които тя е прѣстанала да има довѣрие.

Но нужно ли е да се настоява върху теоретически съображения, когато се касае за единъ залогъ, състоящъ отъ нови цѣнни книжа, които не се били прѣдметъ на никаква публична емисия, които впоследствие не сѣ били котираны на никоя борса — защото не може да има котиране безъ публична емисия, — и че, слѣдователно, ще бѣде материално невъзможно да се продадатъ на коя да е борса“. Това писмо носи дата 30 януарий 1897 г. и е отправено за г. Гешова въ качеството му на министъръ на Финанситѣ. Това писмо е толкова ясно, толкова категорично, дѣто прѣдставителътъ на банцитѣ ясно казва, че и отъ юридическа, и отъ практическа страна ние не можемъ да продадемъ тия цѣнни книжа. Ето защо казвамъ, че нашиятъ кредитъ се подбива твърдѣ много, когато некоректнитѣ работи на банцитѣ се подемаатъ отъ нашето правителство и се прѣдставляватъ туку като доказателство за прокарването на единъ заемъ, или пъкъ се упрекаватъ народнитѣ прѣдставители, когато защищаватъ правата на държавата въ тази смѣсьлъ.

Прѣминавамъ, г-да народни прѣдставители, на чл. 25, именно на ограниченията, които се правятъ на Банката относително книжното ѣ обращение, относително законитѣ, които уреждатъ банкнотното обращение на Българската Народна Банка, първо, и, второ, относително сѣченето на сребърни пари безъ прѣдварително споразумѣние съ делегата на посетителитѣ на тигритѣ. Виждате, този членъ прѣдставлява двѣ ограничения: едно, на законитѣ относително до банковото обращение и, второ, до законитѣ относително правата на държавата да сѣче сребърни монети. Азъ мисля, прѣдѣ видѣ на това,

че Банката е контрагентъ на участникъ въ този заемъ, само отъ това съображение, като оставимъ другитѣ, не бѣше коректно отстрана на банцитѣ да искатъ това ограничение на този законъ, а така сѣщо и нашето правителство не трѣбваше да го приема. Това, казвамъ, сѣ главнитѣ събражения.

Сега дохождатъ други съображения, които се отнасятъ до насъ и които иматъ много голѣмо значение. Азъ бѣхъ сѣ въ отъ тѣзи тогавъзъ, когато се гласуваше този законъ, който бѣхъ опълченъ противъ прокарването на този законъ, и тамъ сѣ изказани съображенията, по които бѣхъ противъ това мѣроприятие. Но веднажъ туй мѣроприятие прието, веднажъ това мѣроприятие е било вече въ сила цѣли 3 години, работитѣ сѣ се измѣнили и азъ съмъ длъженъ днесъ съвсѣмъ друго-иче да погледна на този законъ, не заради това, че съмъ измѣнилъ възгледа си, а защото съмъ убѣденъ, че ако не бѣше прокарано това мѣроприятие, много по-голѣмъ щѣше да бѣде кредитътъ на Банката. Но, казвамъ, веднажъ това е станало, не би трѣбвало днесъ да се допуска това ограничение, толкова повече че всички вие знаете, че въ тази борба съ банцитѣ, която се е водила въ послѣднитѣ 2—3 години, това право, което държавата е дала на Банката, да пусне въ крѣгообращение тѣзи банковы книжа, е способствувало твърдѣ много за да можемъ да караме тази борба, да можемъ да използваме нѣкои облиги въ наша полза. Но пакъ напирамъ на това, че щомъ Банката е била съучастница въ тоя заемъ, не би трѣбвало банковиятъ синдикатъ, или Парижката и Нидерландска Банка, заедно съ Руския Государственъ Банкъ, да искатъ това ограничение на Банката, защото това се касае до престижа на Банката, толкова повече че Банката е била, която, въ изпълнение контракта за сѣкровищнитѣ бонове, е събирала паритѣ за бандерола и тя е била, която ги е внасяла. Има още и други съображения: имаме чл. 31, дѣто даваме една резерва като гаранция отъ 1½ милиона, облѣчени въ цѣнни книжа, за неизпълнение на нашитѣ задължения; тѣй щото, и при тази допълнителна гаранция още повече не трѣбваше да се допусне това.

Сега, въпросътъ за ограничение сѣченето на сребърни монети тоже има извѣстно значение. Азъ не съмъ билъ за сребърнитѣ монети; азъ всѣкога съмъ билъ противъ голѣмото количество сѣчене монети и противъ ония, които мислѣха да попълватъ дефицититѣ на бюджета отъ печалбата отъ сѣчене на сребърнитѣ монети; но има извѣстни случаи, когато държавата има нужда да се ползува отъ това право. Обаче, мотивитѣ, които се показватъ отъ страна на правителството, че сѣ ограничението на това право ще се подобие ажиото, нека ми бѣде позволено да не бѣда съгласенъ съ туй. Финансовъ принципъ е, че съ заеми ажиото не може да спадне. Тамъ, дѣто книжнитѣ пари иматъ принудителенъ курсъ, както е въ Гърция, съ заемъ не можете да подобрите тѣхното крѣгообращение. Когато говорѣше уважаемиятъ г. Теодоровъ върху тоя въпросъ,

азъ забѣлѣжихъ отъ стрѣла на г. Министра на Финансите нѣкакво неодоброуство на неговитѣ възгледи; обаче, азъ напълно поддържамъ неговитѣ възгледи по тоя въпросъ, защото тѣ сж трѣзви и почиватъ на финансовата наука. Азъ ще ви посоча само единъ примѣръ за потвърждение на нашитѣ мисли, че именно паритѣ, които ще влѣзатъ отъ нашитѣ продукти, отъ нашия износъ, отъ нашата реколта, отъ всѣкакви други наши продукти, то е златото, което може да намали нашия курсъ. Въпросътъ е билъ повдигнатъ въ Гърция тоже за принудителния курсъ на книжнитѣ пари, и международната финансова комисиия, която засѣдава тамъ и въ която има финансови капацитети, какъвто е Корбетъ, английски прѣдставителъ, въ доклада си за 1901 г., който азъ имамъ тукъ на ръка, на страница 19, като третиратъ въпроса именно за спадането на курса на книжнитѣ имъ пари, казватъ: „Тѣй сжщо то е илюзия да се вѣрва, че държавата, като намали, като редуира циркулирането на книжнитѣ монети посредствомъ единъ заемъ вътрѣшенъ или външенъ, ще достигне да има единъ стабиленъ курсъ“.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Но ако ѝ се даде право да сѣче сребърни монети и да сѣче банкноти?

Министъръ М. Сарафовъ: Вие смѣсвате два въпроса, г-нъ Калчовъ! Ние ограничаваме сѣченето на сребърни монети, но не казваме, че съ заема ще се подобри ажиото. Именно тамъ е въпросътъ. Чл. 25 ограничава сѣченето на сребърни монети.

Б. Калчовъ: Именно това искамъ да кажа, че не трѣбваше да става това ограничение въ договора, щомъ като е безцѣлно.

Министъръ М. Сарафовъ: Съ заема ажиото нѣма да спадне.

Б. Калчовъ: Азъ искахъ да кажа, че когато се подчеркна мисълта, именно, че съ износа на нашитѣ продукти, съ това може ажиото да се намали, разбрахъ, че вие като че не се съгласихте, а вѣрвате, че като дойдатъ пари отъ заема, тѣзи пари ще намалятъ ажиото. (Министъръ М. Сарафовъ: А-а! Ни най-малко!) Именно това казвамъ, че има между населението хора, които мислятъ, че като стане заемътъ, курсътъ ще спадне. (Министъръ М. Сарафовъ: Врѣменно може да спадне.) Да, врѣменно може да спадне, но нѣма значение. Та думата ми е, когато се говори отъ тая трибуна по тия въпроси, трѣбва трѣзви мисли да се изказватъ. Не трѣбваше, като самитѣ тѣ знаятъ, че самото правителство поддържа тия възгледи, нѣмаше защо да става туй нахърняване на нашия народенъ суверенитетъ, да турятъ и туй ограничение между другитѣ. Но най-главно азъ набѣлгамъ, че ограничения на закона за Банката не би трѣбвало да ставатъ.

Дохождамъ, г-да прѣдставители, на чл. 34, който за мене има тоже значение. Споредъ този чл. 34 делегатътъ на кредиторитѣ ще трѣбва да има мѣстожителство тукъ. Азъ мисля, това би могло да се избѣгне. Ако печатането на бандеролитѣ стана вънъ, ако нашиятъ делегатъ присѣдствува, нѣма освѣнъ да се даватъ намъ бандероли срѣщу извѣстно количество пари, та да нѣматъ сѣдалището си тукъ, въ България, съ едно постоянно бюро. Защо? — Вие го разбирате това и нѣма защо да го обяснявамъ. Но независимо отъ това, азъ мисля, когато Банката е съучастникъ въ този заемъ — даже азъ отивамъ по-нататътъ, — желалъ бихъ щото Българската Народна Банка както въ заема отъ 1892 г. бѣше контрагентъ направо съ другитѣ банки, желалъ бихъ, казвамъ, и сега тя, заедно съ Государствения Банкъ, да фигурира не за кредита въ странство, а за кредита на Банката и за насъ вътрѣшно. Азъ си позволявамъ да мисля пѣнчо повече: че и за външния свѣтъ, когато Банката сложи подписа си, банка, която милѣе за свои престижъ, както направи при заема отъ 1892 г., още повече би повдигнала кредита и на нашитѣ цѣнни книжа. Но това като не е станало, още по-голъма причина имаше да се възложи на Банката, която е съучастникъ въ този заемъ, тя да събира приходитѣ отъ бандерола и да плаща погашенията отъ 5 милиона и толкова лева. Като говоря това, азъ се опирамъ на дѣятелността на Банката въ послѣднитѣ двѣ години, когато е била мандатаръ, тѣй да се рѣче, на нашитѣ кредитори. Азъ съмъ събралъ свѣдѣния, г-да прѣдставители, и по моитѣ свѣдѣния паритѣ, които Банката е събирала отъ тия постѣпления, никога не сж се смѣсвали съ другитѣ пари; даже ковчежничествата сж ги внасяли съ особени групове въ Банката. Това е вѣрно. Ако толкова коректно сж постѣпвали и ако сж събирани отдѣлно и сж внасяли направо на нашитѣ кредитори, защо е туй недовѣрие сега, когато нашата Банка става контрагентъ и тя има интересъ въ този контрактъ? Нѣщо повече. Въ контракта по съкровищнитѣ бонове бѣше прѣдвидено, че, ако Банката не изпълни задълженията си, кредиторитѣ си запазваха правото пакъ да изпратятъ едно лице, което да поеме даването на бандеролитѣ и събирането на паритѣ. Туй право е запазено на банкитѣ, но не сж го упражнили. И не сж го упражнили затова, защото не е станало нужда. Азъ не мога да повѣрвамъ на ония, които казватъ, че не сж искали да го упражнятъ: тѣ не сж имали нужда да го упражнятъ, защото Банката е изпълнявала задълженията си. Прѣдъ видъ на това азъ мисля, че нашето правителство имаше сериозно основание да настои, щото сжщото право да се даде на Банката, като се прѣдвиди пакъ, въ случай че не изпълни задълженията си, тогава да приложатъ тоя членъ.

Азъ съзираамъ още по-голъма опасностъ въ това именно, дѣто френското правителство ще съобщи за този делегатъ и при всѣки случай френското

правителство, както ви обясни г. Досевъ, ще има право да се опира на този договор и ще прави хиляди мъчнотии. Тази опасност изказвамъ като пакъ изхождамъ отъ това съображение, че ние ще изпълнимъ нашитѣ задължения по този договоръ. Има и други съображения, г-да прѣдставители, по които трѣбваше да се избѣгне съставянето на едно бюро тукъ. Главната причина, по която г. Теневъ сключи краткосрочния заемъ и натовари бюджета ни съ такава сума само за 4 години, е била да се отърве по-скоро отъ залагането на единъ реаленъ данѣкъ. Видѣ се въ нужда и сключи тоя заемъ, но е гледалъ колкото може по-кратѣкъ срокъ да бѣде. Ако е била тая главната причина, нѣма съмнѣние, г-да прѣдставители, че тоя е билъ страхътъ: да не съществува такъвъ единъ делегатъ, такъвъ единъ контролъ по извѣстенъ данѣкъ въ страната ни за дълги години. Свършменната история ни доказва, че тамъ, дѣто е имало контролъ, въ източнитѣ народи по извѣстни данѣци, какъвто и да е билъ, не се е вдигналъ този контролъ, но сѣ е оставилъ и се е увеличавалъ. И този е главно моятъ страхъ отъ всички други, които изказахъ, да не би да останемъ съ постояненъ контролъ и по-голямъ даже занапрѣдъ, когато се видимъ принудени да направимъ другъ заемъ. Азъ не се съмнѣвамъ, че и правителството е имало всички тѣзи съображения прѣдъ видъ, че то е настоявало, може би, да не се турятъ тия условия, но, така или инакъ, тия условия сж приети, а пѣкъ наша длѣжностъ е да кажемъ какъ гледаме на тия условия, кои сж приемливи и кои не.

Оставямъ по-нататѣкъ другитѣ подробности, върху които говориха други нѣкои господа отъ прѣдставителитѣ. (Д. Цанковъ: А свърши!) Азъ най-малко говорихъ и нѣма защо да се оплаквате. (Д. Цанковъ: Не се оплакваме.)

Г-да прѣдставители! Азъ и въ началото на рѣчъта си ви казахъ, че причината на заемитѣ сж бюджетитѣ ни и че прѣди прѣдставянето на заемитѣ необходимо би било да станатъ економии въ бюджета, и по-нататѣкъ, ако видимъ, че не могатъ да се покриятъ нѣкои дългове, тогава да искаме да се консолидиратъ тия дългове. Обаче, моето убѣждение, моятъ възгледъ е, че по-големи економии, по-съществени економии настоящето правителство не мисли да прави — поне отъ прѣдставения бюджетъ и отъ декларацията, която уважаемиятъ Министъръ на Финанситѣ направи, азъ това разбрахъ. Даже съ прѣдставянето на бюджета съ единъ дефицитъ, макаръ и малѣкъ, и не се потърсиха срѣдства за уравнивяването поне на този дефицитъ, азъ дойдохъ до убѣждение, че правителството засега е наклонно да не прави други економии и заради това прѣдлага именно заема. Азъ казахъ по-напрѣдъ, че ние не можемъ да поддържаме тоя възгледъ. Поне азъ отначало съмъ билъ всекога противъ всекакви заеми; азъ съмъ даже и противъ заемитѣ направени за производителни цѣли, защото съмъ мислилъ, че заемитѣ от-

криватъ пѣтя на много полѣзнования. Даже азъ сега слушамъ да се готви — вѣрно ли е или не е, не знамъ — Софийското кметство, ако се приеме заемътъ, да иска да му се отпусне една помощъ отъ 4—500.000 л. (Л. Дуковъ: Нѣма кой да му даде! — В. Димитровъ: Да си ушие кесия! — Гласове: Да има да зема.) Азъ говоря по слухове това нѣщо. Нѣма да упрекаваме само Софийското кметство, защото знаемъ отъ колко кметства сж постѣпили прошения въ Народното Събрание и на колко кметства сж отпущани помощи. Та думата ми е, едно отъ главнитѣ мои съображения, по което съмъ билъ винаги противъ заемитѣ, е било и това, че тия заеми нѣма да отидатъ за цѣльта, за която сж прѣдначалени, за производителни цѣли, а, напротивъ, ще отидатъ за непроизводителни цѣли. А когато е работата да отиде единъ заемъ за непроизводителни цѣли, и дума не може да става, че трѣбва да се приеме такъвъ единъ заемъ. И миналото е оправдало нашитѣ опасения. Азъ съмъ поддържалъ, че по-хубаво е да правимъ своитѣ платища, своитѣ желѣзници отъ свои си източници, отъ редовнитѣ приходи на бюджета си и да ги правимъ полѣка, отколкото да правимъ заеми, да товаримъ държавата съ дългове, та да се направи всичко изведнажъ. Не само ние, г-да прѣдставители, но вие знаете, че видни държавни мъже, наши приятели, сж ни съвѣтвали всекога да не правимъ заеми. Азъ ще ви укажа само на единъ. Единъ отъ виднитѣ руски държавни мъже, нашъ много добъръ приятелъ, който е вземалъ участие въ народнитѣ ни работи още прѣди Освобождението, казалъ е на единъ отъ старитѣ наши обществени дѣатели: „вие сте избавени политически, но пазѣте се отъ заеми, защото тѣ ще ви поведатъ къмъ економическо робство, отъ което никога не ще може да ви избави“. И единъ много добъръ урокъ ние вземахме напоследѣкъ именно отъ това, че въ заемитѣ политиката не играе никакво значение; ние трѣбва да се ползуваме, г-да прѣдставители, отъ тия уроци и да гледаме по-трѣзвено на работитѣ. Вие знаете, въ миналата сесия, когато бѣ въпросъ за прокарването на извѣстенъ заемъ, какъ се говори, че извѣстни държави искатъ да стане този заемъ и пр. и пр. Сега вие видѣхте, че рускиятъ финансовъ министъръ, който е едно отъ най-откровенитѣ лица, който минава за единъ отъ най-добритѣ финансиста, защото той е най-много способствувалъ за сравнителното уреждане на рускиѣ финанси, въ единъ разговоръ, който мнозина сте чели, когато сж го упрекавали защо се е отправилъ до германскитѣ банки да прави заемъ, той е казалъ открито, че по заемитѣ политиката не играе никаква роль: тамъ дѣто намѣри поевтини пари, тамъ се отправя за пари. (Г. Кирковъ: То е за голѣмитѣ държави, а за малкитѣ държави политиката имъ прави кредитъ.) Г-нъ Кирковъ каза, че на малкитѣ държави политиката имъ прави кредитъ. (Г. Кирковъ: Ако вървишъ по съюза.) Азъ знамъ едно нѣщо, че нито една държава не е извадила

отъ ковчежничеството си народните пари, за да ги даде на заемъ на друга държава. Ние знаемъ, че въ Гърция, слѣдъ като се установи международниятъ контролъ, Русия, Франция и Англия, правителствата на тия държави и гарантираха за извѣстенъ заемъ, по тогава го направиха, когато имаше вече контролъ, защото знаятъ, че тѣхните финанси ще се оправятъ, и нѣма нито Франция, нито Англия, нито Русия да извади да даде пари отъ своите ковчежничества за изплащането на този дългъ на Гърция. Ето ви тукъ рапорта на комисията. Слѣдователно, ако тия държави имъ гарантираха, това бѣше затова, защото имаше контролъ и защото нѣмаше никаква опасностъ. (Д. Цанковъ: Харизаха го първия гръцки заемъ. Харизаха имъ го! Видѣха, че нѣма отъ какво да го взематъ, харизаха го.) Азъ говоря, уважаемий г-нъ Цанковъ, за заема, който стана подъ гаранция на тритѣ държави. Азъ не говоря за по-първия заемъ, азъ говоря за послѣдния заемъ, пѣкъ Вие, като вземете рѣчта, говорѣте по другия заемъ. Така щото, не можемъ да упрекаваме нито Русия, нито никоя друга държава, защо не извади да ни даде пари, защото всѣка държава трѣбва да брани, прѣди всичко, интереситѣ на свой народъ. Азъ съмъ съгласенъ съ васъ, че и руските финанси не сѣ твърдѣ цѣлѣтущи, само азъ казахъ въ сравнение съ това, което е вършено по-рано. Вие виждате, че Руската Държавна Банка взема участие въ единъ заемъ, като контрагентъ, съ 14.000.000 л. и си запазва правото. Въ чл. 36 отъ договора изрично е казано, че тя отговаря въ размѣръ само на онази сума и нѣма никаква солидарна отговорностъ по-нататѣкъ съ Парижката и Нидерландска Банка. И въ тази сума отъ 14.000.000 л. естествено е, че прѣди всичко, като взематъ акции, ще си прѣхванатъ земята за окупационния дългъ 7—8 милиона, за пушки и пр. и пр. Така щото, съ участието на Руската Държавна Банка съ 14.000.000 л. тѣ си прѣхванатъ това земята и оставатъ 5—6 милиона лева въ цѣпни книжа. Тѣй щото искамъ да кажа, че по паричнитѣ работи не трѣбва да се облѣгаме никѣдѣ другадѣ, освѣнъ само на насъ, и да не мислимъ, че нѣкоя друга държава ще ни помогне да си оправимъ финанситѣ, защото, повтарямъ, поправянето на финанситѣ ни зависи изключително отъ насъ. Тази е причината, по която азъ всѣкога съмъ билъ противъ заемитѣ, и резултатитѣ дойдоха да установитъ това.

Вие виждате, г-да прѣдставители, въ 1899 г. азъ заедно съ мнозина отъ тая страна и заедно съ нѣкои отъ прѣдставителитѣ на днешното правителство бѣхме противъ заема. И сега, прѣди 5 дена, изтече вече тригодишниятъ периодъ и какво съвѣдѣние отъ този заемъ? Държавата изпълни коректно своите задължения. Държавата, като твърдо вѣрваше, че ще стане конверсията и ще се тури край на това стѣснително положение, даде желѣзницата Чирпанъ—Нова-Загора, което ковидна негодуването на цѣла Южна-България. Банкитѣ да-

доха отѣнъ 28.000.000 л., като задържаха по-голямата частъ за тѣхните земята, и спрѣха тамъ. По-послѣ, дадохъ авансъ отъ 7.000.000, за който стана толкова голѣмъ шумъ, и нищо по-нататѣкъ. Именно по този въпросъ азъ прѣди нѣколко дена бѣхъ запитанъ г. Министра на Финанситѣ, и азъ мисля и днесъ правителството трѣбва да се интересува за паричитѣ права, които произхождатъ отъ този заемъ, защото, тѣ като не сѣ изпълнили задълженията си, ние не само сме въ правото си да си вземемъ обратно парчето Чирпанъ—Нова-Загора, което е дадено тогава, но и опова задължение, съ което се обвързване нашата държава да не строи въ протѣжение на сѣщата линия друга паралелна линия, тѣ сѣ нарушили паричната ни, контрактитѣ пада, и ние имаме пълно право, ако искаме да продължимъ по-нататѣкъ направата на паралелната линия. Може уважаемиятъ г. Даневъ да е на мнѣние да се откажатъ. Източникитѣ желѣзници, по и тогава азъ казахъ, прѣдъ видъ на това, което е станало съ тази линия, прѣдъ видъ на това, че скочва събѣдната наша линия Имболъ—Бургасъ, прѣдъ видъ на топовата пари, които сѣ похарчени, прѣдъ видъ на материалъ, който стои и за който сме похарчили милиони — азъ не давамъ четохъ въ единъ бургазски вѣстникъ, въ който се пише, че за около 2½ милиона материалъ: желѣза, мостове и др. се намиратъ около Бургаската станция; (Нѣкой отъ дѣеищата: То е вѣрно!) този е материалъ, който и сега може да се употреби, — всичката земята работа е готова, и азъ мисля, ако се похарчатъ 2—3 милиона, цѣлата линия ще може да се построи. Ако банкитѣ не сѣ изпълнили задълженията си, защо да не се оползотвори този нашъ материалъ? Имаме единъ мостъ въ Пловдивъ, за който е похарчено повече отъ милионъ лева, имаме и желѣзния материалъ, който е коствалъ толкова пари, нека се оползотвори този материалъ и нека направимъ паралелната линия, защото, казвамъ ви, тази компания много злѣ експлоатира паричитѣ източници въ страната. И ако нашата търговия въ Южна-България е въ упадѣкъ, главната причина за пропадането е прѣдѣлстванията отъ страна на тази компания. Ето защо обръщамъ вниманието на почитаемото правителство върху този въпросъ, който е сериозенъ, и което твърдо убѣждение е, че помѣтъ контрактитѣ е паднали, падатъ и всички наши задължения и не само изпълненитѣ задължения имаме право да си вземемъ, но и онези права, отъ които сме се отказали, можемъ да ги упражнимъ занаяпрѣдъ.

Ето съображенията, г-да народни прѣдставители, по които ние сме били всѣкога противъ заемитѣ, по които и сега възставаме противъ нѣкои членове, за които азъ говорихъ. Тия членове мнозина отъ прѣдговорившитѣ казаха, че ако не бѣха били, тѣ щѣли да гласуватъ за заема. Азъ пъкъ ще ви кажа, че ако правителството би прѣдставило мѣрки за коренното уравнивяване на българскитѣ финанси и, послѣдователно слѣдъ това, ако би било прѣд-

ставило заемъ, и азъ бихъ гласувалъ, макаръ че съмъ противъ заемитѣ. Но прѣдъ видъ че бюджетътъ не е прѣдставенъ така, както трѣбва и както казвамъ азъ — когато дойде да говоримъ по бюджета, азъ ще взема думата да кажа какви коренни прѣобразования би трѣбвало да станатъ за уравновѣсяване на бюджета, — това е една отъ главнитѣ причини, по които не бихъ могълъ да гласувамъ за тоя заемъ. Азъ съмъ се броилъ въ редоветѣ на много малкото прѣдставители отначало, които съ една прѣданостъ, съ една ревностъ сж правили безполезни усилия, за да могатъ да направятъ тия коренни економии въ бюджета. Азъ съ удоволствие гледамъ, че тия малцина въ послѣдно врѣме сж станали много въ лѣвицата. Миналата сесия и настоящата сесия сж доказателство, че редоветѣ на лѣвицата, която има тия възгледи, сж уголѣмени и тя ви каза по кои причини не гласува за заема. Азъ не бѣхъ вчера, когато говори г. Габровски, за да го чуя, но азъ съмъ увѣренъ, че неговата основна мисль е била тази. (Н. Габровски: Прѣди всичко реформи.) Та, азъ казвамъ, че и тѣ биха гласували за единъ заемъ, ако биха станали онѣзи коренни реформи въ бюджета, безъ които ние мислимъ, че не е възможно екилибрирането на българскитѣ финанси. Азъ съмъ твърдо убѣденъ и понеже виждамъ, че правителството съ прѣдставянето на бюджета дойде да каже, че засега не мисли да прави други економии, даже ни го прѣдставя и съ дефицитъ...

А. Урумовъ: Защо лани бѣше за заема, защо искахте да гласувате за заема, ако би се съгласило правителството да замѣни монопола съ залагането на митницата въ Варна, като допущахте единъ делегатъ да събира приходитѣ ѝ?

Б. Калчовъ: Моята рѣчь е тукъ и може всѣки да я прочете.

А. Урумовъ: Вие искахте единъ делегатъ да прибира 10.000.000 л. зл. отъ Варненската митница и казахте, че ще гласувате за заема, ако се отмахне монополътъ.

Б. Калчовъ: Понеже съмъ запитанъ и понеже не стои въ паметта на нѣкои прѣдставители какво съмъ казалъ, азъ пакъ сжщото казвамъ.

Д-ръ Г. Гаговъ: Вие сте казали: „азъ не съмъ отъ онѣзи, които казватъ, че непрѣмѣнно никакви заеми не трѣбва да се правятъ“.

А. Урумовъ: По-надолу има, че и делегатъ иска. (Глъчка.)

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Не бива ли единъ отъ оппозицията да си противорѣчи? За васъ монополъ ли е да си противорѣчите?

Б. Калчовъ: Както въ миналата сесия, така и въ настоящата и въ прѣждебивнитѣ азъ съмъ

казвалъ, че съмъ противъ заемитѣ, и тогава, като изложихъ историята на всичкитѣ ни заеми, заявихъ, че за да докажа, че не искамъ да прѣпъствувамъ на правителството, искамъ, прѣди всичко, бюджетътъ да се уравновѣси чрѣзъ коренни реформи, както и сега казвамъ, а за остатъка отъ дълговетѣ ни ще гласувамъ за покриването имъ съ заемъ, макаръ че съмъ въобще противъ заемитѣ. Затуй че сме противъ заемитѣ, това не изключаваше нашето право, а, напротивъ, наша длъжностъ е да разгледаме и да укажемъ на недосгатыцитѣ на заема. Това е безусловно наше право, това е наша длъжностъ. Който има уши да слуша, той слуша. (А. Урумовъ: Вие казахте, че ще гласувате, ако не е монополътъ!) Напротивъ, въ миналата сесия азъ като говорихъ, защо именно става монополътъ, указахъ именно на бандерола, че той и така е заложенъ за съкровищнитѣ бонове и че този сжщиятъ доходъ ви гарантира не 5, а 10 милиона, и вие, ако направите единъ 100-милионенъ заемъ, какъвто искахте, погашението му ще бѣде само 5 милиона, както въ дѣйствителностъ сега го виждаме, слѣдователно, ако този доходъ гарантира 10 милиона, защо вие не употребите повече настойчивостъ и упорство прѣдъ банкитѣ да го приематъ? Ние като се поставихме на гледната точка на правителството, посочвахме му пътя, и ето че то е дошло сега на този пъкъ, но отъ това не слѣдва, че ние ще приемемъ заема безъ коренни реформи по бюджета. Азъ съмъ човѣкъ, който не обичамъ да повтарямъ; азъ тогава ви указахъ примѣра на Ромъния, която имаше едно бюрократическо управление, единъ тежъкъ милитаризъмъ, която направи 1½ милиардъ дългове и която, слѣдъ като се натовари съ тоя дългъ, стресна се и изведнажъ направи една економия въ бюджета си отъ 25 милиона лева. Бюджетътъ на Ромъния е двойно повече отъ нашия. Ако Ромъния направи 25.000.000 л. економии, защо ние да не направимъ 12½ милиона? (Д. Манчовъ: Отдѣ знаешъ, че нѣма да направимъ?) Нема Ромъния нѣма войска, съ която се гордѣе? Вие знаете, че когато Ромъния направи това, повдигнаха се генерали, дадоха си оставката, но Министъръ-Прѣседателътъ каза: азъ не искамъ да зная, азъ отговарямъ за управлението на тази страна, нека си даватъ оставкитѣ. Ето съ такава рѣшителностъ би трѣбвало да се работи. Азъ казахъ нѣкои работи, които не искахъ да ги говоря. Азъ загатнахъ нѣкои работи, казахъ, че Министъръ-Прѣседателътъ имаше хубави идеи за коренни реформи въ бюджета, и казахъ, че искрено е искалъ да ги прокара и се е опитвалъ даже, но той се е спъналъ прѣдъ ония прѣпятствия, прѣдъ които сж се спъвали и други правителства и нѣкои сж си стропавали главитѣ. Азъ нѣма защо да говоря върху тия работи. Мнозина отъ васъ, може би, нови въ политиката, не ги знаятъ, но азъ ги знаа. Та, казвамъ, и тогава ви бѣхъ посочилъ за примѣръ Стурдза, единъ отъ най-старитѣ ромънски обществени дѣтели, който, може би, много работи е видѣлъ и прѣ-

карайт, но въ своята си рѣшителност изправи се прѣдъ Камарата и указа на стѣснителното положение на страната и каза: ние прѣкарваме критически врѣмена, намалихме бюджета съ 25.000.000 и ще се стараемъ по възможност да не тропаме по чужди врати за заемъ. Защо, г-да прѣдставители, и ние да не правимъ такива намаления? (Т. Теодоровъ: И тази година иматъ излишъкъ.) Да, това е вѣрно. Азъ се придържамъ точно по въпроса и не искамъ да ви говоря за економии. Азъ ще ви кажа една цифра, отъ която можемъ съ три милиона да увеличимъ прихода само по бандерола. Имамъ събрани свѣдѣния, че въ Кърджалий около 300.000 оки тютюнъ контрабандна минава въ страната. (А. Урумовъ: Повече.) А знаете ли 300.000 оки тютюнъ колко дава? Близо 2.000.000 и пѣщо повече. Отъ бандеролъ на 300.000 оки ще се вземе 1½ милиона, ще вземете отъ мурурието 80.000 л., ще вземете отъ разни държавни мита и цифрата ще се покачи на 2.000.000 и пѣщо. Ще ви кажа, че въ Кюстендилъ, Пазарджикъ, Пловдивъ, Бургасъ има контрабанда не само на тютюня, но и на други работи. (В. Димитровъ: И въ Къжжлъ-агачъ и въ Ямболъ.) Вие знаете ли, че въ послѣдно врѣме и захаръ и кафе почнаха да прѣкарватъ контрабанда отъ турско? Тѣй щото, оттамъ вие можете да вземете значителенъ приходъ. Но какво трѣбва да направимъ? Естествено, ако бѣхте дали 200—300 хиляди лева, за да имате 300 души повече митнически стражари да пазятъ границата, а тѣзи стражари, които имате сега, да пазятъ вътрѣшната контрабандата, вие ще добиете този приходъ. Какво да правимъ още? Имате въпроса за горитѣ. Азъ имамъ данни статистически, че ако вземете прѣдъ видъ колко дървенъ материалъ се продава отъ държавнитѣ и общински гори по пазаритѣ и вземете какви приходи се събиратъ отъ държавнитѣ гори и направите пропорцията, ще видите, че тройно повече приходи бихме могли да имаме, но ги нѣмаме. Защо? Защото нѣма контролъ. Защото, когато едно правителство дойде на власт, стои три мѣсеца, постъпни друго и всички стражари акцизни, митнически и други се махнатъ и се поставятъ нови. Естествено, по такъвъ начинъ кога мѣняваме всѣки денъ чиновницитѣ си, ние не можемъ да имаме приходи, а ще имаме контрабанда, кражби и пр. Азъ нѣмаше да говоря по тия работи, но понеже ме прѣдизвикаха, казахъ ги. Ако бѣхъ взелъ думата по бюджета, нѣхъ да ви кажа нѣщо повече, но когато му дойде врѣмето, пакъ ще говоря и ще кажа какви коренни намаления може да се направятъ. Ще кажа само, че ние трѣбва да постѣдимъ примѣра на Ромъния, защото съ това тѣ съ уравнили бюджета си и сега вече иматъ излишъкъ, а за това се иска малко повече смѣлостъ отъ страна на правителството и тогава правителството ще има поддрѣпката и на болшинството, и на опозицията — азъ съмъ убѣденъ въ това. Но ако не стане това, азъ вѣрвамъ, както ви казахъ, че ние, които всѣкога ревностно сме искали

тѣзи коренни реформи въ бюджета, ще постоянствуваме, а по тази тема съ задоволство виждамъ, че редоветѣ вече на опозицията съ съгласени и мислитѣ имъ съ еднакви — миналата и настоящата сесия показватъ това. Вие виждате, че въ редоветѣ на опозицията се числятъ видни обществени дѣятели, хора, които съ боравили съ тѣзи работи и които искрено желаятъ поправянето на напнитѣ финанси. Азъ се надѣвамъ, че ние ще слѣдваме, постоянно ще искаме това нѣщо, ще правимъ постоянно опити и съмъ напълно убѣденъ, че ще дойде единъ денъ, когато ние, облежнати на народа, който ни праща тукъ, ще заставимъ правителството да направи тѣзи коренни реформи, чрезъ които само ще можемъ ние да уравнилимъ напнитѣ финанси. (Ръкоплѣскане отъ лѣвицата.)

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Давамъ 10 минути отидихъ.

(Слѣдъ отидихъ.)

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: (Звѣни.) Засѣданieto се продължава.

Г-нъ Кирковъ има думата.

Г. Кирковъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Отъ наша страна, именно, отъ страна на нашата група, другарятъ Рабровски има случай прѣдъ васъ да изкаже нашето мнѣние по прѣдложения договоръ за заема. На мене не остава друго, освѣнъ да направя само нѣкои бѣлѣжки по поводъ на изказани нѣкои сжждения прѣзъ дългото врѣме на дебатирането този договоръ за заема. Прѣди всичко, мнозина отъ ораторитѣ се спрѣха главно върху нашия кредитъ, кредитътъ на нашата държава на западно-европейското парично тържище. Отъ всичко туй, което указаха, дойдоха да развитъ тая мисль, като че нашиятъ кредитъ се намира въ зависимостъ отъ онѣзи фактори на европейското парично тържище, въ каквата зависимостъ се намира кредитътъ на други държави. Това, обаче, е твърдѣ погрѣшно. Трѣбва да се знае, че нашата държава е дреха, тѣй както се нарича, скроена, но още не ушита, т. е. една неконсолидирана държава, на която биографията всѣки денъ пишатъ. Слѣдователно, когато нашата държава е такава, не може да се очаква, че нашиятъ кредитъ ще се опрѣдѣля тѣй, както се опрѣдѣля кредитътъ на стари, консолидирани, добръ управлявани западно-европейски държави. Вземѣте за примѣръ емисионнитѣ курсове, които сме имали досега: тѣ нѣматъ нѣщо нито постоянно, нито нѣкъ възрастающе, а една голѣма колебливостъ: стигатъ 90, надминаватъ 90, падатъ отъ 90, слизатъ до 80. Всичко туй говори както за нашия кредитъ въ западно-европейското парично тържище, тѣй сжщо говори и за нашето положение като държавица между другитѣ държави въ Европа. Едно нѣщо характерно е въ нашиѣ заеми, които ние правимъ отъ години насамъ, заеми изпълнявани

и неизпълнявани. У насъ, както и вчера ви се говори, повече отъ заемитѣ не сж станали; отъ масата заеми, които ние сме сключвали, само нѣколко сж могли да се прокаратъ, да се упражнятъ. Казвамъ, характерно е слѣдующето: въ началото, именно въ Стамболово врѣме, когато нашата държава въ лицето на правителството поиска на западъ заемъ, за да построи линии, т. е. да употреби заема за цѣли производителни, за цѣли, които ще създадатъ условия за по-нататъшното економическо развитие на страната — а първитѣ такива условия, то сж желѣзницитѣ, — тогава срѣщу този заемъ ние залагахме нашитѣ желѣзници... Това е първиятъ периодъ на нашата заемна политика. Вториятъ периодъ датира отъ падането на Стамболова насамъ. Той се характеризира съ туй, че европейскитѣ капитали или пияцата, съ една рѣчь банкитѣ, които ни даваха по-рано заеми и слѣдъ Стамболова ни даваха и сега продължаватъ да ни даватъ, обърнаха колата и казватъ, че трѣбва да ни дадете по-реална гаранция, т. е. такава, която е много осезаема, и — което е важното — че тази гаранция ще лежи въ нашитѣ собствени рѣчи. И днешниятъ заемъ не е нищо друго, освѣнъ потвърждение на тази тенденция, която прѣобладава между банкитѣ, които ни сж кредитори. Причината на това лежи въ самитѣ насъ, въ нашата страна. Причини има и външни, и вътрѣшни. Вътрѣшнитѣ причини сж тѣзи: хората, банкеритѣ или банкитѣ отъвнѣ видѣха, че когато ние правимъ заемъ, да кажемъ за желѣзници, една частъ отъ него харчимъ за пушки и топове, за непроеизводителни цѣли и затова политиката вече на нашитѣ кредитори се измѣнява въ тази смисълъ, че тѣ почватъ сѣ по-тѣсно и по-тѣсно да ни вързватъ, когато искаме заемъ, съ една рѣчь, както се изразява почитаемиотъ г. Юрданъ Теодоровъ, договоритѣ почватъ да ставатъ сѣ по-французки, по-стегнати. Между външнитѣ условия сж и тѣзи, че въ насъ вѣятъ разни вѣтрици, напр. ние водимъ, да кажемъ, Стамболовска, австрофилска или западна политика, и, слѣдъ това, дойде врѣме, обръщаме вѣтрилото на държавата на сѣверъ и казваме, че водимъ русофилска политика. Разбира се, че въ дадения случай не вършимъ друго, освѣнъ въ първия случай да плуваме въ водата на Австрия, въ втория случай да плуваме въ водата на Русия; обаче, банкитѣ, или капиталитѣ на западъ той нѣма отечество, той е единъ интернационаленъ, международенъ господинъ. (Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Социалистъ.) Да, въ нѣкоторомъ родѣ социалистъ, ако искате да знаете, (Смѣхъ) защото неговиятъ противникъ, социализмътъ, както знаете, е сжщо интернационаленъ, международенъ. Та, казвамъ, този интернационаленъ господинъ се промѣква тамъ, дѣто извлича най-голяма облага, най-голяма полза, съ една рѣчь, дѣто може да получи най-добри лихви, при най-сгоденъ емисионенъ курсъ и особено вече при най-сигурна и осезателна гаранция. И колкото повече нашата страна безогледно, прѣмолниейно

плава въ коя да е политика, въ русофилската или австрофилската, толкова повече и западнитѣ капиталисти искатъ още по-реални гаранции, толкова повече още по-силно стѣгатъ вѣжето. Това е, което характеризира нашия заемъ.

Казахъ по-рано, че нашитѣ заеми се употребяватъ и за производителни цѣли, каквито сж желѣзницитѣ, портоветѣ и т. н., но голѣма частъ се употребяватъ въ непроеизводителни цѣли, въ заплащане напр. на дефицити. И днесъ съ настоящия договоръ, съ настоящия заемъ ние не идемъ да вършимъ друго, освѣнъ да изплатимъ старитѣ дефицити, да платимъ тѣй нареченитѣ оборотни дефицити, обаче, турено имъ е едно име хвърчащи дългове, и въ сжщото врѣме една малка операция да извършимъ, именно съ тии съкровищни бонове, една малка конверсия, която, дѣйствително, заприличва на финансова сдѣлка. Всичко друго не е нищо, освѣнъ вземане пари отъ западъ да си уредимъ батакчийскитѣ смѣтки. Когато нѣкои отъ ораторитѣ признаха, и не могатъ да не признаватъ, че заемитѣ, а особено послѣдниятъ, ще отиде за покриване хвърчащитѣ дългове, тѣ поддържаха онази мисълъ, която изказа и г. Министърътъ на Финанситѣ, а именно, че ние правимъ заемъ за да се разчистимъ, т. е. да нѣмаме вече хвърчащи дългове, и слѣдъ това вече ние ще пристѣпимъ да си уравнилимъ бюджетитѣ и да пристѣпимъ къмъ реформи. Макаръ и да съмъ оптимистъ, обаче, азъ не раздѣлямъ тази голѣма илюзия. Не я раздѣлямъ затуй, защото, първо, съ този заемъ нѣма да се прѣмахнатъ хвърчащитѣ дългове и, второ, защото хвърчащитѣ дългове сж единъ продуктъ на едно болезнено състояние на нашето финансово стопанство. Нашето държавно финансово стопанство органически страда, има органическа болестъ, която се изказва въ туй, че всѣка година нашитѣ бюджети даватъ дефицити и недобори. Колкото щете заеми да взимате, вие винаги ще платите една частъ и, тамамъ почнете да изплащате взетитѣ капитали отъвнѣ, ще нарастнатъ нови хвърчащи дългове. Както ви казахъ, тѣ сж органически продуктъ и тѣ се раждатъ естествено — ако може да се каже естествено — отъ нашата данъчна система, отъ нашата финансова организация и изобщи отъ нашето финансово държавно стопанство. Когато г. Министърътъ на Финанситѣ каза, че азъ като разчистя този боклукъ отъ 83 милиона, ще встъпимъ вече въ правилния пѣтъ, това е май невѣроятно и невъзможно.

Тукъ сега ние ще дойдемъ — защото азъ рѣшихъ да бѣда кратъкъ, — тукъ ще дойдемъ, казвамъ, до най-важния въпросъ, който е слѣдующиятъ. Като не можемъ ние съ такива заеми — а тѣ не могатъ да бѣдатъ други, освѣнъ такива, каквито е тоя, който го виждаме съ много реални гаранции, чужденцитѣ ще влѣзатъ тукъ, ще се настанатъ, ще си пазятъ интереситѣ и сѣ по-тѣсно и по-тѣсно ще стѣгатъ оная вѣрвъ, съ която искатъ да ни държатъ, — щомъ не можемъ ние съ такива заеми да попра-

виемъ нашето финансово стопанство, то поражда се мисълта, поражда се въпросътъ: кое е сръдството, чрезъ което ние можемъ да си създадемъ едни по-трайни ресурси, едни по-трайни приходи, за да можемъ слѣдъ това да подведемъ разноснитѣ, разстицнитѣ разноси на нашата страна съ нейнитѣ приходи? Явява се, слѣдователно, въпросътъ за реформиране на цѣлото държавно финансово стопанство въ такава смисълъ, щото въ нашитѣ приходни данъци да се породи тенденцията да растатъ: съ увеличението на населението, съ увеличението на националнитѣ богатства, съ развиването на производителнитѣ сили, постоянно да растатъ и нашитѣ приходи. Това е необходимо затуй, защото разноснитѣ на държавата иматъ сами по себе си тенденцията да растатъ. Това ще разберете много лесно като туряте нашата държава — както аска тя се намира — въ общия хоръ на всички държави на Балканския полуостровъ въ Европа и като не живѣе въ нѣкакъвъ отдалеченъ островъ, а между другитѣ държави. У насъ се пораждатъ всѣки денъ нови потребности. Така напр. построихме частъ отъ нашата желѣзнопътна мръжа, обаче, тя не е завършена — ние стоимъ на кръстопътъ; ние имаме съединението на Южна съ Сѣверна-България, имаме редъ други линии създадени, за да развиемъ производството, напр. линиитѣ, които сж необходими да скачатъ Балкана, и да ви кажа най-послѣ крайната мисълъ: да видимъ Балкана, дѣто лежи нашето бждѣще. Всичко туй изисква сръдства. Цѣлъ редъ други потребности има. Напр., ние какво харчимъ за нашето културно повдигане? Дѣ е социалната наша политика? Това всичко изисква разноси, които иматъ тенденцията да растатъ постоянно. Е добръ, въ дѣйствителностъ като се вгледаме въ нашето държавно финансово стопанство, забѣлѣзваме слѣдующото нѣщо, — че нашитѣ приходи сж замръзнали, а разходитѣ растатъ. И да ви кажа още и друго, че главната причина за нарастването на разходитѣ не е само въ пражосничеството, при всичко че голѣма роль е играяло това пражосничество и се е отразило въ цѣлото управление, но едно нѣщо въ сжщото врѣме е истина, че тия разходи трѣбва да растатъ и естествено, даже да нѣмаме пражосничество, даже да имаме добро управление, защото ще растатъ нуждитѣ и потребноститѣ на нашата държава. Та, казвамъ, като хвърлимъ погледъ върху нашитѣ приходи и разходи, забѣлѣзваме, че приходитѣ ни спятъ на едно и сжщо мѣсто. Една година поокасримъ нѣщо за да задоволимъ нѣщото, а на другата година пакъ го увеличимъ. Напр., поземелниятъ налогъ бѣше 20.000.000 л., намалихме го на 18.000.000 л., направихме го пакъ 20.000.000 л. Тѣй сжщо и съ беглика, сжщо и съ редъ остарѣли стари архиви, отъ които очаквахме раждането на нѣщо младо и жизнено. Това забѣлѣзваме ние въ приходитѣ на нашата държава. Значи, тенденция, държавнитѣ приходи да не растатъ или растатъ твърдѣ бавно, а отъ друга страна разходитѣ растатъ твърдѣ бързо. Какво трѣбва да се направи,

каква реформа трѣбва да се извърши, за да добиемъ приходитѣ, които ще ни дадатъ възможностъ да излѣземъ, ако не окончателно, то поне до известна степенъ отъ това положение, като имаме прѣдъ видъ, че пражосничеството сѣ не сжществува, защото, най-сетнѣ, да ви кажа, нашата държава е буржоазна държава, тя обича салтаната, на и безъ туй ще има известно пражосничество? (Нѣкой отъ дѣсенитѣ: Не е ли и наша?) Не е нашата държава. Нашата държава нѣма да я видите скоро. (Смѣхъ. — Министъръ П. Абрашевъ: Ама и ти нѣма я видишъ.) Нѣма да я види, може би, но ще дойде. Та, казвамъ, при сжществуването на салтанатитѣ въ държавата, при сжществуването на пражосничеството, въ всѣки случай тѣзи растити постоянно приходи не даватъ възможностъ тогава да се посрѣдватъ разноситѣ на държавата. Ние, социалиститѣ, насъ ще продължаваме да се боримъ противъ туй, безсмыслино; съ туй ние не казваме, че ако се подравнятъ приходитѣ и разходитѣ въ бюджета, ние съ туй ще сме възхитени и веднага ще сложимъ оръжието си. Не. Ние и по-нататътъ ще продължаваме да се боримъ, но въ интереса на буржоазната държава е да си направи чисто сметката, защото тия държава сега, въ дадения моментъ, се опира на онай маса, която аска нѣма сръдства да се поддържа. Ето какъ ние дохождаме до важния въпросъ.

Казва се отъ мнозина, че трѣбва да се прѣтхнѣ къмъ реформи. Менѣ ми се чини, г-да прѣдставители, че ние тукъ си играемъ съ думитѣ. Какви сж аджеба тия реформи, съ които ние искаме да се оправи нашето държавно финансово стопанство? Тѣзи реформи сж, прѣди всичко, реформитѣ въ данъчната система. Г-нъ Калчовъ бѣ този, който каза, че броятъ на опозицията става по-голѣмъ, че редоветѣ на опозицията се сжжестватъ и че иде моментитѣ, когато ще се наложатъ и ще станатъ тия реформи. Менѣ ми се чини, че тая работа не е тѣй лесна и ще ви кажа, като се възползувамъ отъ думитѣ на г. Влайкова, че опази тайнствена сила, която прѣчи да се пристхнѣ къмъ тия реформи, не сж толкова правителствата, но сж опѣзи, които, най-сетнѣ, макаръ и да не съставляватъ болшинството въ нашия народъ, но които, въ всѣки случай, стоятъ задъ важния грѣбъ. Ако ние искаме да реформираме данъчната система, ти може да бжде реформирана само въ такава смисълъ, щото заможнитѣ у насъ да плащатъ повече. (Д-ръ Г. Галчовъ: Калчовъ!) Такава трѣбва да бжде реформата, такава ти е правена на другитѣ мѣста. На другитѣ мѣста за буржоазната въ такива моменти има 2 вѣсти: първо, или да прѣбмне къмъ реформи, като даде отстъпки, като пожертвува отъ себе си, или да пристхнѣ къмъ онуй брутално сръдство: да отпеме избирателнитѣ права на гражданитѣ и съ силата на юмрука или оръжието да ги застава да плащатъ, истеръ-истерезъ, повече данъци, а ти само да стои на властъ. Тѣй е било въ Сърбия: Милановитѣ режимъ и режимътъ на Владана не

сж нищо друго. Тъ въ всичкото време трѣбваше да смачкатъ масата, да ѝ продадатъ всичко — както и ѝ продадоха — и чрѣзъ разни безправствени срѣдства поддържаха този духъ на развала, за да могатъ да се държатъ на властъ. И когато очисти́ха сръбскитѣ селяни отъ всичко, което тѣ имаха, и когато имъ продадоха вече и калъта подъ ноктитѣ, тогава тѣ рѣшиха да иматъ сенатъ, т. е. да се събиратъ отдѣлно въ една своя камара и да рѣшаватъ, а пъкъ на скупщината като туритѣ извѣстни тузове, нека има и нѣкои пенелчуци да приказватъ, казваха, ние ще уреждаме работата въ нашия държавенъ съвѣтъ.

Ю. Теодоровъ: Непрѣмънно. (Смѣхъ.) Нѣма социалиститѣ да оправятъ държавата!

Г. Кирковъ: Азъ констатирамъ факта.

К. Мирски: Богатитѣ въ Сърбия не плащатъ ли данѣкъ, или малко плащатъ?

Г. Кирковъ: Плащатъ, защото когато обраха населението, а държавата трѣбва да съществува, най-сетнѣ дойде моментътъ и тѣ трѣбваше да плащатъ. Сега вие често ще чуετε търговцитѣ въ Сърбия да казватъ, че едно време плащали 1.000 динара, а сега плащатъ 3.000. Щомъ съси́наха страната, щомъ я разориха, щомъ искатъ да продаватъ курулматъ на Балканския полуостровъ, разбира се, трѣбва да плащатъ. Тѣй е въпросътъ именно въ България. Комуто се иска салтанатска държава, той трѣбва да има тая послѣдователностъ да иска да плаща, той трѣбва да бѣде готовъ да плаща. Държимъ, напр., една голѣма армия; казваме, че национални идеи имаме, че задачи имаме, че салтанатска армия да имаме, че трѣбва да привлѣча нашитѣ погледи и да ни радва. Да, всичко това хубаво; но трѣбва тѣзи, които се възхищава́тъ, да иматъ куража да плащатъ. (К. Мирски: Да плащатъ повече, кажете!) Важното е, че не плащатъ повече. Днесъ ви се наведе единъ примѣръ отъ г. Драгиева да видите, че населението, което плаща данѣка, е земеделѣското население, работническото население. Азъ мога да ви наведемъ съ стотини примѣри. Особено съ въвеждането на законъ за запитията, тамъ се обложиха вече и дѣчуригата, малкиятъ калѣички, както ни обвиняватъ пародияцитѣ, че ние симидчийчетата сме привлѣчали, обаче народната партия не се засрами да обложи и тия симидчийчета. (Смѣхъ.) И вие сега ще видите въ всѣко заведение, въ всѣка кръчма, въ всѣка работилница, ще видите, дѣца по на 13—14 години, които плащатъ данѣкъ, които нѣматъ, споредъ възрастта си, никакви права въ държавата. А тѣ плащатъ данѣкъ. Та, ако сравнимъ едно такова чираче, 13 годишно, съ единъ базбаймити търговецъ, ще видите, че това дѣте, това чираче поддържа държавата, а тоя, който иска салтанати, иска голѣма армия, той не плаща

нищо. Не е само да се вдига гюрултия, а трѣбва и да се плаща. Щомъ ни ударятъ по кисията, тогава ние захващаме да говоримъ за економии. Ето кѣдѣ е лошото. Когато говоримъ за реформиране на данѣцитѣ, трѣбва да разбираме въ тази смисълъ, че и прѣдъ васъ стоящитѣ, и тия, които сж задъ гърба ви, трѣбва да бѣдатъ готови да плащатъ повече, да плащатъ съразмѣрно съ онѣзи приходи, които получаватъ, и тогава държавата ще има, дѣйствително, горѣ-долу стабилни ресурси, горѣ-долу постоянни доходи. Защото, несъмнено е, че у насъ общенационалнитѣ богатства растатъ, само че отдѣлнитѣ съсловия пропадатъ: пропадатъ земеделѣцитѣ, пропадатъ занаятчинтѣ, но общото национално богатство не е намалѣло, а, напротивъ, се е учетворило въ България. Струпанитѣ богатства, струпанитѣ капитали сж повече четири пѣти, отколкото прѣди 15—20 години, но отдѣлнитѣ съсловия пропадатъ, и именно тогазъ само започваме да пита́ме за економии и за реформи. И когато отдѣлни съсловия почнатъ да пропадатъ, особено когато пропада у насъ най-голѣмото съсловие отъ обществото, каквото е земеделѣческото, то, естествено е, че държавата трѣбва да се замисли за реформи, и най-малкото, най-нищожното срѣдство просто една залъгалка е, когато, като трѣбва да се пристѣпни къмъ реформи и да се занимаваме съ нѣкои рѣшителни мѣрки, ние отиваме да се занимаваме съ заеми и 10 дена да губимъ добъръ ли е или е лошъ заемътъ. Тукъ не може да става въпросъ, дали заемътъ е добъръ или лошъ, защото, по принципъ, важното е тукъ да се рѣши, прѣди всичко, дали съ заеми ще трѣбва да разрѣшимъ тия въпроси или ще трѣбва да ги разрѣшимъ съ коренни реформи. Тия сж съображенията сега, когато ние ставаме по поводъ на разнитѣ заеми, въобще на разнитѣ финансови мѣроприятия, които сж палиативи, които иматъ само врѣменно значение, които може да облекчатъ положението само на министерството, но нѣма да облекчатъ положението на държавното финансово стопанство, а още по-малко на държавата, — тѣзи сж, казвамъ, съображенията, по които ние издигаме гласа си и посочваме, кои трѣбва да бѣдатъ и каква е сжщинската реформа, която трѣбва да се прокара, а тази реформа не може да бѣде друга, освѣнъ изказаната, просто изказаната, че въ България данѣчната реформа въобщо, въ приходитѣ и разходитѣ, трѣбва да бѣде слѣдующата: че съсловиата, които стоятъ по-добъръ, които се радватъ на по-голѣмо благосъстояние, трѣбва да бѣдатъ привлѣчени да плащатъ повече, а да бѣдатъ облекчени ония, които силното економическо развитие ги прави да пропадатъ и ще пропадатъ. Ето това е основата на оная реформа, която трѣбва да се иска и въ името на която ние се боримъ и проповѣждаме въ народа, но не онѣзи реформи врѣменни, не онѣзи играла, съ заеми постоянно да правимъ всѣка година. Най-сетнѣ туй се обръща на една привичка, понеже нѣма натискъ отгорѣ, понеже Народното Събрание всѣки

пъкът се е оказвало мекушаво въ това отношение. Когато е назрѣлъ въпросътъ за реформитѣ, дадатъ ни заемъ и казватъ, че е по-добъръ отъ миналогодишния, хайде да го гласуваме. Съ това Народното Собрание дава доказателство, че въ него пѣма желание да пристѣпимъ къмъ реформи. Сѣщото е и съ самото правителство. Правителството ще се впусне въ пѣти на реформитѣ, ако има кой да му се метне на гърба. Но когато народнитѣ прѣдставители допушатъ възможността на правителството да избѣгва отъ тия важни реформи, естествено е, че правителството ще отиде да търси заеми. Така е било то съ другитѣ правителства, така е и съ днешното правителство. По тая причина ние по никой начинъ не можемъ да гласуваме за единъ заемъ при условието даже, че билъ по-добъръ отъ миналогодишния и по-миналогодишния, защото ние сме убѣдени, че не съ заеми се лѣкуватъ органическитѣ болести на едно държавно финансово стопанство. (Нѣкои отъ крайната лѣвица ржкоплѣскавъ.)

Д. Цанковъ: Туй го казаха и онѣзи.

Г. Кирковъ: Да го подцъртае.

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: Попеже никой не иска думата, азъ считамъ дебатитѣ за прѣкратени.

Г-нѣ Министърътъ на Финанситѣ има думата.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Господата отъ лѣвицата заявяватъ, че нѣма да гласуватъ за заема, защото само по тоя пѣтъ можели да принудятъ правителството да направи економии или да го застави да направи реформи. Менѣ ми се струва, че господата си противорѣчатъ въ самото начало. Заемътъ се прѣдлага не да се задължава държавата паново, а прѣдлага се да се изравнятъ направени вече дългове и, главно, да се направи облекчение въ нашия разходенъ бюджетъ. Вълѣжито е, че въ моето изложение азъ натѣкнахъ на това обстоятелство, че въ течение на три години, чрѣзъ заема, който ви прѣдлагаме, ще правимъ 5 милиона, 4½ милиона лева и 2 милиона лева облекчение въ нашия бюджетъ. А отъ г. г. ораторитѣ, нито отъ лѣвицата, нито отъ центра, никой не възрази на това, никой не си даде трудъ сѣщността на работата да закачи. Това положение, което азъ ви поставихъ, то заслужаваше вашето внимание. Азъ искамъ отъ народното прѣдставителство да ми даде заемъ за да облекча въ течение на три години поне нашия разходенъ бюджетъ. Искамъ този заемъ, за да ми дадете онова врѣме, което е нужно за да проведатъ реформи и да помислятъ за постепенното уголѣмяване на нашитѣ данѣци, особено на нашитѣ косвени данѣци, и ви казахъ даже въ своето изложение, че ще помисля за реформирането на онзи данѣкъ, отъ който г. г. социалъ-демократитѣ очак-

ватъ толкова много. Какво ни казватъ господата отъ крайната лѣвица? „Ние не ви даваме този заемъ, върѣте по пѣти на дефицититѣ“. Естественото послѣдствие на такива рѣшения сѣ дефицититѣ. Явно е като 2 и 2=4, че ако не дадете този заемъ, въ течение на три години азъ ще уголѣмя държавнитѣ дългове съ около 15 милиона.

Тѣхна милость, като говорятъ за реформи и данѣци, прѣдполагатъ, че постѣпленията отъ тѣзи данѣци, уголѣменията въ тѣхнитѣ произведения ще поникнатъ като гъби: ще вотираме днесъ единъ законъ за новъ данѣкъ и догодина ще ни даде милиони; ще реформираме данѣка, напр., върху занитията и догодина ще очакваме 2 милиона повече. Това, г-да прѣдставители, е противно на всѣка теория, на всѣка финансова наука. Вие имате прѣдвастъ реформитѣ за амѣза. Какво излѣзе? Въместо прѣдвиденитѣ 9 милиона лева, получиха се половината, дори и по-малко! Можете ли да говорите за реформи, можете ли да говорите за уголѣмяване на нашитѣ данѣци, прѣди тѣзи реформи да се изучатъ зрѣло и прѣди — най-главното пѣщо — да се даде врѣме да се уголѣмятъ данѣцитѣ, за да дадатъ онова, което могатъ да дадатъ? Г-да народни прѣдставители, това е сѣщискиятъ въпросъ. И менѣ ми се струва, че онзи господа, които по начало не искатъ да гласуватъ за заема за да не било лежало правителството на рози, да не си отваряло рѣцѣтѣ и да харчи, тѣ си противорѣчатъ и затова, защото тѣмъ, като народни прѣдставители, прѣдлежи да разрѣшаватъ винаги бюджета. Ако има да стѣсняватъ правителството, тѣ могатъ да му откажатъ бюджета, и тогава, когато ще дойдѣ да се гласуватъ приходитѣ и разходитѣ, вие сте свободни да кажете своята дума, и днесъ ако сте въ състояние да провалите заема и да свалите правителството, вие ще бъдете въ състояние и въ октомврий да го направите, даже и сега подцъръ нѣколко дена, когато ще се гласуватъ бюджетитѣ. Разлика въ това, г-да народни прѣдставители, нѣма, а, наопаки, при гласуването на бюджета вие сте по-силни да направите това пѣщо. (Н. Габровски: И тамъ ще си изпѣлимъ дълѣ.) Но казвамъ ви, че ако мислите и тамъ да изпѣлите дълѣ си, нѣма защо да говорите тукъ, защото сега отивате въ разрѣзъ съ онова, което ще искате по бюджета. (Н. Габровски: Вие искате съ заема да си развържете рѣцѣтѣ, за да не правите реформи въ бюджета.)

Това е, г-да народни прѣдставители, по адресъ на онзи господа, които мислятъ, че по начало нѣма защо да вотираатъ заема, нѣма защо да развързватъ рѣцѣтѣ на правителството, както казватъ. Азъ ви заявявамъ, че съ гласуването на бюджета вие нѣма да промѣните финансовата политика, която правителството си е прѣдначертало. Ние ви заявихме нѣколко пѣти: направихме, дѣйствително, единъ бюджетъ, който прѣдставлява много малки измѣненни, но на всѣки начинъ измѣнения въ добро и това, което можемъ ние да направимъ още въ

есенната сесия, па и въ осенната сесия не ще може да се очаква много, но опуй, което може да се очаква въ 1903 г. или въ 1904 г. най-късно, това ще покаже, че ние ще бъдемъ последователни на онова, което сме заявявали и заявяваме. (Отъ крайната лѣвица: Много искате!)

Г-да народни прѣдставители! Прѣминавамъ на нѣкои бѣлѣжки, които господата които не отказватъ заема по това само за да стѣснятъ правителството, ами по недостатѣцитѣ на заема се отказватъ да гласуватъ за него. Първото начало, което тѣхна милостъ изтъкнаха, то е, че било лошо държавата слѣдъ единъ сключенъ заемъ по извѣстенъ секционенъ курсъ да направи заемъ съ другъ по-низъкъ курсъ. Г-да народни прѣдставители! Да се говори така, е да се забрави самата история на нашитѣ заеми. Ние сме направили досега нѣколко заема, отъ които единиятъ отъ 1888 г. е дѣйствително ефектуиралъ и за него не е правена емисия, а просто е станало едно обмѣняване на книжата за Русе—Варненската желѣзница съ облигации на заема 6% отъ 1888 г. За него нѣма какво да се говори. Има другъ единъ заемъ, който се ефектуира тѣй сѣщо. Това е заемътъ отъ 1889 г.; има трети заемъ отъ 1892 г., който отчасти се изпълни, отчасти и досега не е изпълненъ и, вѣроятно, нѣма да се изпълни. Уважаемиятъ г. Калчовъ—туку въ скобки да кажа—чуди се защо ние унищожаваме оня дѣлъ, който е останалъ още неизпълненъ отъ този заемъ, именно 14-тѣ милиона номинални, които сѣ заложени срѣщу аванса отъ 7 милиона, и около 1.200.000 л. номинални, които се пазѣха по-прѣди у Länder Bank; г. Калчовъ не можалъ да си обясни, защо ние постановяваме, че трѣбва да се унищожатъ тия облигации. Работата е проста. Ние ги унищожаваме, именно, за да направимъ невъзможно явяването на борсата нови облигации отъ заема отъ 1892 г.; за да се знае, че операциятъ съ този заемъ сѣ свършени, че съ него нѣмаме земаме-даване, понеже отъ него не можемъ да очакваме никакъвъ приходъ за държавата, никакви извънредни приходни срѣдства за насъ. Слѣдъ явяването на 5 процентови наши облигации, не можеше да се допусне явяването на 6%-ови. Вамъ е познато, че облигациитѣ за 14-тѣ милиона не сѣ оптирани, както не сѣ оптирани и ония за 1.200.000; слѣдователно, за насъ тѣ нѣматъ никакво значение. Та да се повърна на заема отъ 1889 г. Отъ тоя заемъ бѣше една частъ на опции и една частъ ferme. Да видимъ какъвъ бѣше курсътъ на едната частъ и какъвъ бѣше курсътъ на другата частъ. Отъ заема на 1889 г., отъ 30 милиона лева номинални вземаха се половината, т. е. 15 милиона ferme. Цѣната на тази частъ, сесиионниятъ курсъ, е 85%. Една четвъртина отъ заема—7½ милиона—имаше да се плати послѣ 6 мѣсеца; останалата четвъртина—7½ милиона—бѣше опция за врѣме на една година и се отстъпваше по цѣна 87%. Важно е, че цѣната на ferme-а, т. е. на оны дѣлъ, заради който банцитѣ се задѣлжаватъ да го прие-

матъ 1 мѣсець слѣдъ подписването на договора и одобряването му отъ Народното Събрание, 15-тѣ милиона, е 85%; а цѣната на опцията, на която банката имаше право прѣзъ годината, е 87%. Заемътъ отъ 1892 г.—този заемъ е за 142 милиона—има единъ малъкъ дѣлъ отъ 12.050.000 л., който е ferme, т. е. банката има точни задѣлжения да го поеме. Цѣната на този дѣлъ, 12.050.000, е 83½%. Слѣдователно, въ течение на три години, отъ 1889 до 1892 г., българската държава е направила два заема и е намалила сесиионния курсъ съ 1½%. Ако това е било лошо, азъ се питамъ тогавъ: какъ г. Теодоровъ се хвали, че нѣколко години—6 години—по-късно, въ 1898 г., е сключилъ още по-износенъ заемъ съ по-малка лихва и съ много по-високъ сесиионенъ курсъ? Ако е вѣрно, че когато държавата когато направи новъ заемъ съ по-низъкъ сесиионенъ курсъ отъ курса на прѣдшествующия заемъ, тя съ туй изгубва кредита си и подбива нейнитѣ цѣни книжа на пияцата, то какъ е могълъ тогава г. Теодоровъ въ 1898 г. да направи по-износенъ заемъ? Това обстоятелство, г-да прѣдставители, ясно ви показва, че кредитътъ на държавата не зависи отъ това само какъвъ е билъ сесиионниятъ курсъ въ минало врѣме. Това и много други държави правятъ и рускиятъ послѣденъ заемъ не е по оны високи сесиионенъ курсъ съ какъвто сѣ били прѣдшествующитѣ. Това никаква роль не играе: то зависи отъ общото парично положение на свѣта, това зависи по нѣкой пътъ и отъ нуждитѣ на държавата, която прави заемътъ. Сесиионниятъ курсъ на единъ заемъ не играе важна роль за условията на бѣдѣщи заеми или за бѣдѣщия кредитъ на държавата.

Останалиятъ дѣлъ отъ заема 1892 г. бѣше на опции, които банката имаше право да упражни въ течение на 6 години съ цѣна 85%, 87%, 88% и 89%. Тѣзи цѣни на опциитѣ можеха да бѣдатъ и много по-високи, защото за оны дѣлове на заема банката не поемаше нѣкакво опрѣдѣлено задѣлжение. Ако въ извѣстни врѣмена паричното тържище е добро, банката ще да оптира, ще упражни опциитѣ и ще да поеме по такъвъ курсъ, какъвто ѝ понася, разбира се, като се ограничава съ опрѣдѣленията на договора. На всѣки начинъ, за да направи опции трѣбва тържището да ѝ позволява да издаде книжата съ много по-голямъ емисионенъ курсъ, за да може да спечели банката нѣщо.

Но наблегна се много отъ нѣкоя страна, като се твърдѣше, че особено лошо, е дѣто заемътъ, който ви прѣдставямъ и който защищавамъ сега, сѣ направенъ съ по-низъкъ сесиионенъ курсъ отъ заема въ 1898 г. Азъ ще влѣза малко въ подробности, за да видите дали този курсъ дѣйствително е тѣй низъкъ, както нѣкои господа искатъ да кажатъ. Казахъ ви отъ самото начало, че курсътъ, дали е билъ по-напрѣдъ по-голямъ или по-малъкъ, за мене не играе никаква роль, но понеже нѣкои господа особено наблегнаха на това, азъ ще влѣза малко нѣщо въ подробности, за да обясня какъвъ

беше единият курсъ и какъвъ беше другият. Но най-напредъ обръщамъ вниманието ви още единъ път на обстоятелството, което ви изтъкнахъ и по-напредъ, а именно, че когато се сключва заемъ даже съ опции, то за онзи дѣлъ, който е *ferme*, т. е. за който банката дѣйствително се задължава да го вземе, цѣната е винаги по-долна отъ цѣната на оня дѣлъ на заема, който е съ опции, т. е. приемането на който зависи отъ волята на банката. Казахъ ви, че за заема отъ 1899 г. цѣната на втората опция е 87%, когато цѣната на ферма е 85%. За заема отъ 1892 г. цѣната на послѣднитѣ три опции е 89%, когато цѣната на ферма е 83½%. Виждате за единъ и сѣщъ заемъ значителната разлика отъ 5½%!

Заемътъ отъ 1898 г. беше единъ заемъ тѣй сѣщо на опции. Отъ цѣлия заемъ — 290.000.000 — най-големиятъ дѣлъ се състоеше отъ опции; единъ дѣлъ имаше само отъ него, дѣлътъ отъ 52.000.000, който банцитъ се задължаваха да взематъ *ferme* и само за тоя дѣлъ банцитъ отговаряха. Слѣдъ утвърдението на договора, тѣ, слѣдователно, щѣха да взематъ само 52.000.000, а другото въ течение на три години оставаше се на разположението имъ, ако намѣрятъ, че е износно заради тѣхъ да го взематъ, а ако не е износно, нѣмаше да го взематъ. Сесияниятъ курсъ на цѣлия заемъ беше 88½%, но тази цѣна 88½% обемаше въ себе си срѣдната цѣна върху цѣлия заемъ. Цѣната, обаче, на 52-та милиона, които бѣха *ferme*, вие сами се сѣщате, вслѣдствие на това, що изложихъ по-напредъ, не можеше да бѣде еднаква съ цѣната на останалата частъ отъ заема, която беше въ опции за три години. Азъ ще се опитамъ сега да изложя даннитѣ, за да видимъ какъ се установява цѣната, по която се продаваха тия 52 милиона. Споредъ самия договоръ, 50.000.000 номинални се вземаха отъ синдиката подъ изричното условие правителството да поеме вмѣсто пари облигациитѣ отъ петата и шестата опции на заема отъ 1892 г., които оставаха дотогава непогасени на сума 45.590.000, и то да ги поеме *à pari*, т. е. по номиналната имъ стойностъ 500. Тия облигации, съгласно условията на договора отъ 1892 г., щѣха да ни се платятъ по 89%. За да може държавата да вземе тѣзи 52.000.000, или, по-добрѣ, произведението на 52.000.000, тя задължаваше се да вземе едни титри за 45½ милиона, които не бѣха емитирани, които не бѣха пуснати на пияцата и цѣната на които беше само 89%. За да ги поемѣше, или да ги конвертираше, държавата бѣше длъжна да издаде 51.515.000 номинални отъ новия заемъ, т. е. щѣхме да издадемъ нови облигации за 51.515.000, а срѣщу тѣхъ, вмѣсто да ни дадатъ въ брой лева златни 45.590.000, щѣха да ни дадатъ книги за 45.590.000, които струваха само по 89%; срѣщу 51.515.000 номинални отъ новия 5-процентовъ заемъ щѣха да ни дадатъ дѣйствителни само 40.575.000 л. Да повтора още единъ път, г-да народни прѣдставители, за да се разбере. За 51.515.000 л. щѣхме

да издадемъ облигации отъ новия заемъ и синдикатътъ, ако се държеше цѣната на заема 88½%, за тия 51.515.000 л. трѣбваше да ни даде въ брой 45.590.000 л., но вмѣсто тия синдикатътъ щѣше да ни даде книги отъ стария заемъ, по номиналната имъ стойностъ, които току-що щѣше да бѣде платилъ само по 89%; съ други думи, вмѣсто 45.590.000 л. въ брой, щѣха да ни дадатъ само 40.575.000 въ брой. Отъ тукъ излиза, че държавата губѣше 5.014.000 л. Ако заемътъ беше сключенъ не съ намѣрението да се прикрие истината, тая загуба отъ 5.014.000 щѣше да се яви въ сесияния курсъ на заема, който по никой начинъ не щѣше да бѣде 88½%. Сега да видимъ и друго едно скрито перо. Споредъ единъ членъ на договора отъ 1898 г., правителството се задължаваше да плати на синдиката ½% комисиона върху номиналната стойностъ на облигациитѣ отъ новия заемъ, които би се употребили за конверсия на облигации отъ старитѣ заеми. Въ прѣдстоящия случай имаше да се обмѣнятъ титри за 45.590.000 отъ 1892 г. съ 5% книги отъ заема отъ 1898 г. Споредъ договора, слѣдователно, слѣдваше загуба ½% върху номиналната стойностъ на книгитѣ отъ новия заемъ, върху 51.515.000 л. Съ тѣзи ½%, естествено, намаляваше се цѣната на самия новъ заемъ. Намалението ½% върху 51.515.000 л. прави 257.575 л. Слѣдователно, съ тази операция, съ тѣзи условия държавата губѣше отъ уговорената цѣна 88½% — 5.272.475 л. Ако раздѣлимъ тѣзи 5.272.475 л. на ония 5 милиона, които дѣйствително синдикатътъ се задължаваше да поеме, намираме една разлика отъ 10·15 л. на сто. Съ тѣзи 10·15 л. се намаляваше, слѣдователно, курсътъ на онзи дѣлъ отъ заема, който бѣше *ferme*. Курсътъ е 88½%, по като се намали съ 10·15 л., излизаше курсътъ на заема отъ 1898 г. на 78·35%. Тази е въ сѣщностъ цѣната на онзи дѣлъ отъ заема отъ 1898 г., който се вземаше *ferme*. Дали другиятъ дѣлъ на заема отъ 1898 г. щѣше да се упражни, или не, то е другъ въпросъ и върху него ще се върна по-късно. Ще спомена тукъ само това, че, ако се упражнѣше, съ него щѣха да се конвертиратъ старитѣ дългове и щѣха да се ползватъ банцитѣ отъ разницата на курса, по която бѣха купили цѣннитѣ книжа на пияцата до *à pari*, и оттамъ излизаше едно намаление отъ десетина на сто въ полза на банцитѣ. Въ него врѣме банцитѣ имаха около 60.000.000 цѣнни книжа въ каситѣ си, които имъ струваха само по 89% най-много. Г-нъ Теневъ, финансовиятъ министъръ прѣзъ 1899 г., заяви тукъ, че банцитѣ сѣ имали по него врѣме за около 50.000.000 облигации отъ 1892 г., а щомъ е така, то въ 1898 г., безъсъмѣнно, сѣ имали около 60.000.000; слѣдователно, имаше за синдиката полза по 11%...

Т. Теодоровъ: Курсътъ на пияцата тогава не беше съ 10% по-долу отъ *à pari*, а беше само съ 1—1½% по-долу отъ *à pari*, както Вие сами го признахте оня денъ, че курсътъ беше 98½% тогава.

Министър М. Сарафовъ: Азъ не искамъ да се разпирямъ сега съ никого; отговарямъ въобще на бължките, които се направиха въ течение на дебатитъ.

Т. Теодоровъ: Следователно, разницата бѣше само съ $1\frac{1}{2}$. Послѣ, позволѣте ми да Ви напомня онова, върху което азъ напирахъ три пѣти — за писмото, което се намира въ Министерството на Финанситѣ, съ дата 31 декемврий 1898 г. — задължението на банкитѣ да взематъ освѣтъ 52 милиона ферме още и други 25 милиона ферме при емисията, което писмо трѣбваше да прочетете. Единъ министъръ на финанситѣ трѣбва да слуша, когато се говори, да провѣри казаното, а не да прави айнаджалжи. (Мнозина отъ дѣсницата възразяватъ.) Вие не говорите честно, защото Вие знаете, че курсътъ на нашитѣ 6%-ови книжа не бѣше по онова време съ 10% по-долу отъ *al pari*, и Вие лъжете Вашето болшинство, като разчитате на неговото невѣжество, което е по-голѣмо отъ Вашето, и вършите това умишлено. Азъ констатирамъ това, за да се забѣлжи въ протокола. (Вълнение и протестации отъ дѣсницата.) Народътъ ще сѣди, кой лъже и кой говори право.

Д. Цанковъ: Лъжешъ ти, шарлатанинъ!

Прѣдседателотвующъ Д. К. Поповъ: Г-нъ Теодоровъ, моля Ви се, не прѣкъсвайте г. министра, пазѣте тишина. Оставете г. министра да говори!

Т. Теодоровъ: Когато съмъ тукъ, да не лъже; защото прѣдъ мене не може да лъже. Да говори истината.

Министъръ М. Сарафовъ: (Продължава.) Г-да народни прѣдставители! Г-нъ Теодоровъ извади сесиюния курсъ на моя заемъ 79-90%. Азъ не искамъ да дискутирамъ съ него върху това, така ли е или не е, само казвамъ, че, ако нашиятъ сесиюненъ курсъ е 79-90, а неговиятъ чистъ, 78-35, оставямъ на васъ да прѣцѣните, кой е по-високъ и кой е по-низъкъ. Но покрай тоя сесиюненъ курсъ на заема отъ 1898 г. има и други закачки. Вие знаете, че заемътъ отъ 1898 г. бѣше свързанъ съ откупуването правото на експлоатацията на желѣзницитѣ. Има единъ договоръ въ Министерството на Финанситѣ, прѣдварителенъ договоръ, който е сключенъ и въ който Wiener Bank-Verein се задължаваше да поеме заема отъ 30.000.000, може би и повече, по курсъ 90 и съ 5% лихва, за да се изплати цѣната за правото на експлоатацията на Източнитѣ желѣзници. Ако Източнитѣ желѣзници въ споразумѣние съ тая банка, Wiener Bank-Verein, сѣ били съгласни да дадатъ 90, за да се откупи правото на експлоатация на желѣзницитѣ, а послѣ се направилъ новъ заемъ съ курсъ $88\frac{1}{2}$ сѣ за сѣщата цѣль, остава на васъ да прѣцѣните дали сѣ сдѣлката по откупуването на експлоатацията не е имало и друга печалба за банкитѣ. Но не-

сѣмнѣно е, че, ако единъ пѣтъ сѣ давали 90 сесиюненъ курсъ за единъ заемъ 5%, а послѣ го спадатъ на $88\frac{1}{2}$, азъ не се съмнѣвамъ, че за държавата е имало загуба отъ $1\frac{1}{2}$ %, защото новиятъ заемъ, особено дѣлътъ *ferme*, обема въ себе си най-главно паритѣ, които имаше да се дадатъ за желѣзницата. Уважаемиятъ г. Теодоровъ каза, когато дебатираше върху нашия заемъ, че даже му сѣ прѣдлагали заемъ съ курсъ $93\frac{1}{2}$ %, следователно, прѣдлагали му сѣ 5 пункта по-високо отъ онзи заемъ, който той е сключилъ по-сетнѣ. Ако това му се е прѣдлагало, излиза, че въ заема отъ 1898 г. е влизала и частъ отъ оная печалба, която банкитѣ сѣ прѣдполагали да извадятъ вслѣдствие откупуването на желѣзницитѣ. Говоря за частта отъ печалбата, независимо отъ оная, която се съдържа въ уговорената откупна цѣна на желѣзницата — трѣбва да се взематъ въ внимание и тѣзи два елемента, за да видите какъвъ е сесиюния курсъ на заема отъ 1898 г. За откупуването правото на експлоатацията държавата се задължаваше да даде 24.851.000 л. ефективни. Споредъ договора има единъ отбивъ отъ 400.000 л., който за случая не играе роль. За да може държавата да вземе 24.851.000 л. ефективни, трѣбваше да издаде облигации отъ новия заемъ отъ 1898 г. за 28.080.000 л., т. е. 28.080.000 по $88\frac{1}{2}$ % правятъ 24.851.080 л. Следователно, разликата измежду онзи курсъ, който банкитѣ сѣ давали — 90%, и онзи, който е сключенъ, по $1\frac{1}{2}$ върху 28.080.000 л., прави една загуба отъ 421.200 л. или върху цѣлия дѣлъ *ferme* отъ 52.000.000 л. прави съ 0.81%, и вслѣдствие на това сесиюния курсъ на заема пада на 77.54. Ако ли се направи смѣтката по курса, който направи г. Теодоровъ и който самъ признава, че е $93\frac{1}{2}$ %, излиза, че сѣ му давали, следователно, по 5 пункта разлика върху 28.080.000 л., което прави една загуба за хазната отъ 1.404.000 л. По тая смѣтка излиза, че сесиюния курсъ въ сѣщностъ е билъ само 75.65. Този е билъ, следователно, въ сѣщностъ курсътъ на заема отъ 1898 г., и когато нѣкои господа обичатъ да се славатъ на това и да правятъ сравнение между сесиюния курсъ на нашия заемъ и сесиюния курсъ на заема отъ 1898 г., това трѣбва да иматъ прѣдъ видъ. Ние имаме нашия сесиюненъ курсъ $81\frac{1}{2}$, а г. Теодоровъ го изкара 79-90%, по нѣкои смѣтки, по които може да се повърна по-послѣ. Но измежду 75.65 и 79-90% има голѣма разлика.

Сравнение съ заема отъ 1899 г. относително сесиюния курсъ не може да става, защото въ тоя заемъ нѣмаше никакъ дѣлъ *ferme*, а пари се даваха на държавата само по книжата отъ заема 1892 г. (Т. Теодоровъ: Азъ ще Ви моля и за гаранцитѣ да говорите, за които азъ споменахъ, за начина на гарантирането на единия и на другия заемъ. Тамъ да ми кажете какво е!) Имате, наистина, уговоренъ единъ сесиюненъ курсъ отъ $88\frac{1}{4}$ — дѣйствиелниятъ бѣше $89\frac{1}{2}$ съ тримѣсечното ползуване отъ лихвитѣ на този заемъ, — но тоя заемъ не се упражни. И въ него дѣлътъ *ferme*, който

определяше действително задължение за банките, се състоеше само въ това, че те вземаха отъ 5-та и 6-та опции отъ заема отъ 1892 г., който се предпололагаше цѣлиятъ да се оптира, а те оптираха на книга една номинална сума отъ 32.500.000 л., отъ които оставаха слѣдъ погашението само 30.870.000 л. Само неговото произведение дадохъ въ 1900 г., по цѣната на заема отъ 1892 г. по 89%; дадохъ и аванса отъ 7.000.000 л. и съ това се свърши заемътъ отъ 1899 г.

Тукъ се сѣщамъ да ви спомена, че уважаемиятъ г. Теодоровъ, когато говорѣше и зачитаване старитѣ опционни заеми, казваше, че сж много добри и че банките били задължени, и привеждаше за примѣръ проспекта, който тогава банките сж готвили да издадатъ. Сѣ такъвъ проспектъ се намираще, ми се струва, и въ рѣцѣтъ на г. Тенева, когато въ 1899 г. се борѣхме противъ неговия заемъ и когато му предсказвахме, че нѣма да се упражни заемътъ, а той ни фиксираше даже датата юлий, ми се струва 20-й, когато ще стане емисията, когато ще се упражнятъ опциитѣ, предвидени въ договора, и работата ще върви напредъ.

Т. Теодоровъ: Това е Вашата батакчийска банка, която Вие прѣпорѣчвате — Нидерландската банка!

Д-ръ Г. Гаговъ: Отъ тебе по-батакчийска има ли?! Ами Бреславската банка какво е?

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-нъ Гешовъ! Азъ бихъ Ви молилъ да послѣдвате моя примѣръ: когато оттукъ нѣкой вземе да прѣсича нѣкой ораторъ, считамъ за дългъ да му напомня да бѣде по-приличенъ; ако г. Теодоровъ не съзнава, че трѣбва да бѣде по-приличенъ, азъ моли г. Гешова да му напомни. (Смѣхъ въ крайната лѣвица.)

Т. Теодоровъ: Да не лъже! Той вѣчно лъже тукъ! Ако не лъже нѣма да го прѣкъсватъ! Когато говори истината нѣма защо да го прѣкъсватъ!

Д-ръ Г. Гаговъ: А ти не лъжешъ ли?

Т. Теодоровъ: Щомъ говори истината никой го не прѣкъсва!

Прѣседателствующъ Д. К. Поповъ: (Звъни.) Моля, г-да, тишина!

Министъръ М. Сарафовъ: (Продължава.) Г-да народни прѣдставители! Говорѣше ни се, че заемътъ отъ 1898 г. билъ така прѣсмѣтнатъ, щото ако се билъ изпълнилъ не щѣли сме сега да имаме летищи дългове и щѣло да фигурира въ нашия бюджетъ едно перо само около 16.000.000 л. годишно за лихви и погашения на всичкитѣ ни заеми. Това нѣщо, г-да прѣдставители, не е вѣрно. И именно една отъ причинитѣ, дѣто възставахме противъ заемитѣ въ 1898 и 1899 г., бѣше тая, че тия заеми не даваха достатъчни срѣдства, за да се изпълни

програмата, която бѣше поставила народната партия. Трѣбва да забѣлѣжа, че правителствата, които додоха слѣдъ народната партия, нѣмаха никаква програма по-нататъкъ за привеждане обществени прѣдприятия; прѣдначертаниитѣ желѣзници и пристанища и другитѣ обществени прѣдприятия бѣха, както ги остави народната партия, и другитѣ правителства си поставиха за задача само да ги изпълнятъ. Правителството отъ 1899 г. не прѣдприе никакви обществени голѣми постройки. И ние тъй сжщо останахме да изпълняваме продължението на тия обществени прѣдприятия, които намѣрихме. Не знаа дали за налитѣ прѣдпиественици бѣше така, но ние намѣрихме, че силитѣ на Княжеството не достигатъ и не можемъ да замислюваме нови прѣдприятия, а ще бѣдемъ пастивни, ако може да се свършатъ ония прѣдприятия, оставени намъ въ наследство отъ народната партия, и да се намѣримъ на чисто, за да знаемъ какво да правимъ по-нататъкъ.

Ето какво се даваше по заема отъ 1898 г., ето какви ресурси се даваха на страната. Отъ 290.000.000 л. цѣлия заемъ по 88½% трѣбваше да се получатъ 256.650.000 л. Въ тази сума влизаха онѣзи опции, за които ви говорихъ по-напредъ — азъ ги съединявамъ заедно, защото по-надолу ще ги спадна — отъ 45.590.000 л., отъ които щѣхме да получимъ чисти 40.575.000 л., както ви казахъ по-рано. Следователно, имаше общо произведение на този заемъ 297.225.000 л. — толкова всичко имаше да стане оборотъ. Отъ тия ефективни щѣхме да употребимъ за погашение на всичкитѣ наши 6%-ови заеми, включително съ ония опции за 45.590.000, 201.801.000 л. — толкова бѣше номиналната цѣна на 6%-овитѣ наши заеми по него време; имаше да се покриятъ аванси, които правителството бѣше взело до него време, отъ 16.544.000 л.; имаше да платимъ на Източнитѣ желѣзници за откупване правото на експлоатацията — 24.451.000 л. ефективни; имаше да се даде комисиона ½% върху 228 милиона — 1.140.000 л.; имаше разности по издаването на заема отъ 1898 г., по обѣзване съ гербови марки въ сжщия размѣръ, както лани и тия година смѣтнахъ за нашия заемъ, — 2.782.000 л. Така щото, щѣха да се употребятъ въ замѣна или въ други цѣли 246.718.000 л. и оставаха на разположение 50.507.000 л. Съ тия пари трѣбваше да се изпълни цѣлата програма на народната партия. (Д. Христовъ: Безъ лихва щѣха да бждатъ!) Какъ безъ лихва? Върху тѣхъ щѣхме да плащаме лихви. (Д. Христовъ: Така казватъ!) Заемътъ отъ 1899 г., като се направи смѣтката по сжщия начинъ, щѣше да даде 49.185.000 л. чисти. Следователно, единиятъ заемъ щѣше да даде 50½ милиона, а другиятъ — 49.000.000 л. Да видимъ сега слѣдъ тая дата какво е поставило въ държавното съкровище. Г-нъ Теневъ е взелъ онзи дългъ отъ опциитѣ, за който говорихъ, т. е. 30.875.000 номинални, които по 89% правятъ 27.474.000 л.;

взель е аванса отъ 7.000.000 л.; взель е и отъ съкровището бонове 25.000.000 номинални, които по 89 % правятъ 22.250.000 л. ефективни; взель е, слѣдователно, всичко 56.724.000 л. Ако се спаднатъ аванситѣ, които дотогава бѣха взети, оставатъ 43.000.000 да е взель г. Теневъ. Сега-засега има летищи дългове около 80.000.000 л. Ние, сегашното правителство, не сме правили нищо, нито напѣтъ прѣдшественици сж разширили програмата на народната партия за общественитѣ прѣдприятия; слѣдователно, нито по наше рѣшение, нито по такова на напѣтъ прѣдшественици не се е прѣдприело нѣкоя работа: изпълнявала се е само програмата на народната партия. И слѣдъ като се е платило вече 43.000.000 л., остава още да плащаме въ сегашно врѣме най-малко 65.000.000 л. и, слѣдователно, има 110.000.000 л. досега да плащаме, напѣтъ прѣдшественици и ние заедно, за да изпълнимъ програмата на народната партия. А тѣ, ако би се осмѣстивилъ заемътъ отъ 1898 г., щѣха да ни оставятъ едно наследство само отъ 52.000.000 л. (Т. Теодоровъ: Спаднѣте дефицититѣ на послѣднитѣ двѣ години тогава!) Ако спаднемъ дефицититѣ 20—30.000.000, пакъ оставатъ 30.000.000 л., но трѣбва да се държи смѣтка, че сж взети 22.250.000 отъ съкровищнитѣ бонове, които не влизаха въ вашия заемъ! И забѣлѣжете, че вашата програма още не е свѣршена, че пристанищата и желѣзницитѣ още не сж довършени и, слѣдователно, не е вѣрно, дѣто твърдите, че съ вашия заемъ отъ 290.000.000 л. всичко щѣше да бѣде уредено. Наопаки, една отъ сжществениѣ причини, по която ние възставахме противъ вашия заемъ, както и противъ оня отъ 1899 г., бѣше, че тѣ не даваха достатъчно срѣдства на хазната, за да се прѣмахнатъ всички онии задължения, които оставяхте на наследниците си. Това бѣше едно; а друго, че и двата заема бѣха на опции, защото държавата приемаше на себе си задължения и не знаеше ще си изпълнятъ ли обѣщанията банцитѣ, тѣкмо когатъ държавата щѣше да има нужда отъ срѣдства. Това бѣше, което ни караше да възставаме противъ заемитѣ отъ 1898 и 1899 г. Ние възставахме противъ тия заеми още и затова, защото при единъ сесиюненъ курсъ отъ 88½% имаше да се конвертиратъ стари заеми al pari. Това е противъ всѣкакво здраво начало за конвертиране на стари дългове: да се издаватъ съ низъкъ курсъ нови книжа и да се погасяватъ старитѣ облигации al pari, т. е. по номиналната имъ стойностъ. Когато сесиюнниятъ курсъ на напѣтъ книжа се приближи къмъ al pari, тогава ни понася само да правимъ конверсия, защото само въ такъвъ случай не се товари капиталътъ, а намалява лихвата, или ако се уголѣмява, уголѣмява се твърдѣ малко: съ 2—3 %. А въ прѣдстоящия случай имаме да уголѣмимъ дълговетѣ си съ разликата отъ 88½—100; слѣдователно, съ 11½%. Ето причинитѣ, които ни заставиха да възстанемъ противъ заема отъ 1898 г.

Общо едно обвинение противъ заема, който ние прѣдлагаме, е, че летищитѣ дългове нѣма да се покриватъ. Уважаемиятъ г. Теодоровъ имѣ добрината да ми врѣчи смѣтката, по която намира, че 15.000.000 отъ летищитѣ дългове щѣли да останатъ открити. Азъ не можахъ да го слѣдя, когатъ той излагаше своитѣ смѣтки, и той имѣ добрината да ги напише и азъ ги имамъ сега на рѣка. Трѣбва да ви кажа, че тази смѣтка е погрѣшна. И понеже другитѣ господа, които твърдѣха, че летищитѣ дългове нѣма да се покриватъ, не посочиха на цифри, азъ ще взема г. Теодоровитѣ цифри. И азъ мисля, че той прѣдставлява максимума. Уважаемиятъ г. Мушановъ вчера направи забѣлѣжка, че нѣма да се покриватъ летищитѣ дългове по отношение на тѣй нареченитѣ оборотни суми. Това е вѣрно. Не мога да кажа, че положително всички ще се покриватъ: единъ дѣлъ ще се покрие, но по оборотни суми винаги държавата ще остане длѣжна; винаги ще се внасятъ въ държавното съкровище пари за смѣтка на трети лица и учрѣждения; напр., за пощенски бонове, за записи, гаранции за Българската Народна Банка и др., но тия врѣменни дългове нѣма нужда да се консолидиратъ. Наопаки, тѣ ще стоятъ, защото, и да искате да ги консолидирате, не можете да схванете момента да ги консолидирате, тѣй като може днесъ да сж 10.000.000 само, а други день може да бѣдатъ половината.

Сега да ви покажа погрѣшката, по която г. Теодоровъ изкарва напѣтъ летищи дългове на 102.000.000 л., и като се знае, че отъ заема ще имаме само 86.390.000 л., изкарва, че нѣма да достигнатъ 15.000.000 л. Погрѣшкитѣ сж повече и ето ги. Г-нъ Теодоровъ минава, че останалитѣ съкровищни бонове ще се плащатъ al pari; т. е. 14-тѣ милиона, които оставатъ прѣзъ септемврий, ще ги платимъ 100 %. Това не е вѣрно. Азъ въ своята смѣтка ги прѣсметнахъ по 94%; бѣхъ ги прѣсметналъ по 94%, но днесъ имамъ честта да съобщя на Народното Събрание, че тая цѣна нѣма да надминава 94½%. (Т. Теодоровъ: Благодарение на нашето настояване! — Смѣхъ въ дѣснищата.) Благодарение, че Вие ни научихте! А пъкъ азъ имамъ честта да Ви кажа, че ние, прѣди Вие да говорите въ Събранието, г-нъ Теодоровъ, съобщихме въ комисията, че очакваме да се платятъ съкровищнитѣ бонове по цѣна между 94% и 95%; и г. Гешовъ знае това и другитѣ членове на комисията го чува. (Т. Теодоровъ: Щѣхте да ги платите al pari, ако не бѣха се проточили дебатитѣ!) По това перо г. Теодоровъ минава 800.000 л. повече. Г-нъ Теодоровъ минава, тѣй сжщо, че отъ произведението на заема ще платимъ 390.000 л. лихви върху 7-милионния авансъ. Тия лихви сж прѣдвидени въ моя редовенъ бюджетъ и нѣма защо да се плащатъ отъ заема. Слѣдователно, 390.000 л. и тукъ трѣбва да смѣкнемъ отъ смѣтката на г. Теодорова. Аванса, даденъ отъ синдиката на Българската Народна Банка, г. Теодоровъ

го изчислява на 2.140.000 л.; въ сжщност този аванс е, както съобщихъ и отъ трибуната, само 1.400.000 л. И послѣ този аванс нѣма защо ние да го плащаме; той е аванс, направенъ отъ Българската Народна Банка, и, ако го вземемъ отъ заема, ще го спаднемъ отъ онова, което имаме да даваме на Банката, т. е. отъ 28-тѣ милиона лева. Върху гербовитѣ марки и други разноси за новитѣ облигации може да бѣде споръ. Г-нъ Теодоровъ туря 1.200.000 л., азъ турямъ 1 милионъ лева. Това перо не може сега точно да се опрѣдѣли. Г-нъ Теодоровъ минава за Dette publique, че има да платимъ отъ заема това, що се пада за 1901 и 1902 г. Азъ ви казахъ, че разносикѣ за 1901 и 1902 г. нѣматъ нищо общо съ заема. За 1901 г. щомъ минаваме да платимъ единъ дефицитъ отъ приблизително 5 милиона лева, нѣма какви други суми дължими по той бюджетъ да се покриватъ съ заема. Туй, което имаме да даваме за 1901 г., то ще го платимъ отъ редовнитѣ приходи на сжщата година. Ясно е, слѣдователно, че г. Теодоровъ погрѣшно минава въ смѣтката си 5.751.000 л., които имало да се платятъ на Dette publique отъ заема. За руския аванс г. Теодоровъ минава 4.240.000 л. за капитала и лихви, а азъ ви обяснихъ, че този аванс се дължи по бюджета на 1901 г. и той ще се плати отъ приходѣ на тази година, слѣдователно, и той нѣма защо да фигурира между сумитѣ, които има да се покриватъ отъ заема. Най-послѣ г. Теодоровъ туря 3.825.782 л. за свръхсмѣтни кредити по 1901 г.; но тѣзи свръхсмѣтни кредити г. г. народнитѣ прѣдставители се сжщатъ, че когато правѣхъ изложение за финансовото положение на страната, азъ ги взехъ въ тежестъ на 1901 г. и тогава съ тѣхъ се оказа дефицитъ отъ 5 милиона лева. Слѣдователно, и тѣ нѣма да се броятъ. Тѣзи пера, които изброихъ досега, прѣдставляватъ една сума отъ 17.353.000 л. Като спаднете тѣхъ отъ 102.000.000 л., ще намѣрите смѣтката, че нашитѣ летици дългове дѣйствително сж ония, които азъ споменахъ и които ще се покриватъ напълно съ произведението на заема.

Т. Теодоровъ: Тогава трѣбва да турите и дефицита отъ 5.000.000 л. въ тѣхъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народнитѣ прѣдставители помнятъ много добръ, че азъ минахъ за да се покриватъ отъ заема 9.533.000 л. за смѣтка на 1901 г., отъ които 5.000.000 л. сж дефицити по редовния бюджетъ, а 4.533.000 л., ако се не лъжа, похарчени по извънредния бюджетъ на 1901 г.

Отъ много страни ни правятъ упрекъ, че съ заема, който прѣдлагаме на ваше одобрение, въ страната нѣма да влѣзатъ пари. Въ финансовата комисия азъ обяснихъ работата. Показахъ, че въ страната ще влѣзатъ пари; ще влѣзатъ не всички въ държавната каса, но ще влѣзатъ въ касата на Българската Народна Банка и въ касата на земе-дѣлческитѣ каси, па ще влѣзатъ и въ държавното

кончежничество, дѣто, разбира се, нѣма да останатъ дълго врѣме. Азъ направихъ една смѣтка, г-да народни прѣдставители — обичамъ да бѣда откритъ въ такива работи, — за да покажа и намъ нагледно, че дѣйствително ще влѣзатъ пари, че дѣйствително, слѣдъ като дадемъ 28.000.000 л., които дължимъ на Българската Народна Банка, и 3.500.000 л., които дължимъ на земе-дѣлческитѣ каси, въ държавнитѣ каси ще влѣзатъ още около 8.000.000 л. Отъ тѣхъ ще платимъ, напр., на Хаджиенова и други кредитори, но въ сжщностъ паритѣ, по-големата имъ частъ, ще вземе пакъ Българската Народна Банка.

Ето какъ азъ прѣдначртавамъ употреблението на заема. Отъ заема ще останатъ въ чужбина: ще платимъ аванса отъ 7.000.000 л., ще платимъ аванса, направенъ на Българската Народна Банка подъ наша гаранция — 1.400.000 л., — който ще спаднемъ отъ нейното вземане, но паритѣ ще останатъ въ чужбина, защото Българската Народна Банка трѣбва да го плати тамъ. За съкровищнитѣ бонове ще платимъ въ чужбина 13.160.000 л., както минавахъ по-рано, когато прѣдполагахъ, че съкровищнитѣ бонове ще откупимъ по 94%. Сега, това число трѣбва да се уголѣми съ нѣщо 70.000 л., слѣдователно, ще стане 13.230.000 л. Ще оставимъ у Banque de Paris et des Pays-Bas резервата отъ 1.500.000 л.; ще похарчимъ за разноси по облигациитѣ на заема въ чужбина 1.000.000 л. Ще оставимъ за купуване на облигации за смѣтка на Българската Народна Банка и земе-дѣлческитѣ каси, които ще купятъ за 12.000.000 л. номинални, но ще ги купятъ срѣщу 10.140.000 л. ефективни по курса 84½ %, ако прѣдположимъ, че разносикѣ на емисията ще бѣдатъ 3%. Засега тѣзи пари ще останатъ въ чужбина. Съберемъ ли всички тия пера, ще получимъ, че ще останатъ въ чужбина 34.270.000 л. Сега, да отидемъ по смѣтката, която г. Теодоровъ прави единъ пътъ, като казваше, че отъ произведението на заема ще платимъ всичко, каквото имаме да плащаме въ чужбина. Това можемъ да направимъ, защото ако имаме въ чужбина пари, вмѣсто да ги прѣнасяме въ Княжеството и да ги изнасяме послѣ пакъ, ние можемъ да ги задържимъ тамъ и да направимъ плащанията. Азъ минавамъ всички такива суми подъ заглавието „злато, което нѣма да излѣзе отъ страната“. Ако заемътъ не се приеме за тия наши задължения, рано или късно ще трѣбва да изнесемъ злато изъ страната, за да ги покримъ. Ето какви сж перата, които по той начинъ ще покримъ съ една частъ отъ заема: данъта на бившата Източна-Румелия до 30 септемврий 1902 г. — 5.656.000 л., дългътъ на бившата Източна-Румелия къмъ Високата Порта пакъ до 30 септемврий 1902 г. — 1.166.000 л., окупационниятъ дългъ къмъ руското правителство — 9.880.000 л., за пушкитѣ къмъ сжщото — 1.260.000 л., авансътъ Руския Государственъ Банкъ — 4.000.000 л., частъ отъ Хаджиеновия дългъ, именно, частъта, която ще се плати въ чужбина — 1.400.000 л.,

свърхсметният кредит от 1896 г., за който ви говорих — 1.300.000 л.; следователно, нѣма да търсим от страната да изнасяме злато навън, а ще ги платим тамъ, всичко 24.662.000 л. Като се прибавятъ тия къмъ сумата 34.270.000 л., за която прѣди малко ви говорихъ, излиза, че отъ произведението на заема ще остане вънъ отъ Княжеството всичко 58.932.000 л. Остава, следователно, на наше разположение разликата до 86.390.000 л. — произведението на заема — или 27.458.000 л. Отъ тѣзи 27.458.000 ще дадемъ на Българската Народна Банка и земеделскитѣ каси — вънъ отъ това, което ще оставимъ на тѣхна сметка въ чужбина — 11.500.000 л. — ще имъ дадемъ 19.110.000 л., които пари непремѣнно ще влѣзатъ въ страната било въ звонкови монети, било въ стока. Иначе, не може и да бѣде. Следъ като платимъ съ послѣдната сума дълга си къмъ Българската Народна Банка и земеделскитѣ каси, ще останатъ за насъ, въ съкровището, още 8.048.000 л. Следователно, 27.500.000 л. приблизително ще влѣзе ефективно злато въ страната. При сегашното стѣснено положение, това, ми се струва, ще бѣде една отъ добритѣ мѣрки, която можемъ да направимъ.

Направиха ни, тъй сѣщо обвинение, че било лошо, дѣто въ заема прѣдвиждаме, че произведението на бандерола ще се внесе постепенно въ Парижъ на разположението на Banque de Paris et des Pays-Bas за лихви и погашение, за анюитети, по новия заемъ. Съ това, казватъ, губили сме лихвитѣ. Съвсѣмъ противното е въ сѣщностъ. Ако финансовиятъ министъръ има въ каситѣ си пари, тѣзи пари не му носятъ никаква лихва и той не може да спекулира съ тѣхъ. Споредъ новия договоръ прѣдвиждаме, че подобни пари ще се внасятъ постепенно въ Парижъ и ще носятъ лихва, наистина малка, $1\frac{1}{2}$ — 2% , но сѣ ще носятъ една лихва. Отъ друга страна, длъжностъ на Финансовия Министъръ е да се грижи постепенно за вписане на купона, защото, ако излѣзе на единъ пѣхъ на пиятата да купува голѣми суми камбио, да купува ефективно злато, съ това повдига ажиото и си нася самъ врѣда. Следователно, опрѣдѣлението въ договора, че паритѣ ще да се внасятъ постепенно за наша сметка и да ни носятъ една малка лихва, но на всѣки начинъ лихва, то е една отъ добритѣ страни на договора, защото при сегашното положение нѣма такава полза за държавното съкровище.

Наблѣгаха тъй сѣщо върху обстоятелството, че въ договора е прѣвидено бандеролитѣ да се печататъ въ чужбина. Нѣкои господа мислѣха, че тукъ могатъ да се направятъ много голѣми спекули, че могатъ чужденцитѣ да печелятъ, че може по тоя начинъ да товаримъ съкровището съ оргомни разности. Тия господа, вѣроятно, нѣматъ ясно понятие какво коштува въобще печатането на бандерола. Нашиятъ бандеролъ до 1887 г. всичкия е печатанъ въ Русия и е печатанъ по $12\frac{1}{2}$ рубли 1000-та листа, което дава наша цѣна около 36 л. и 70 ст. зл.; прѣзъ 1888 г. бандеролитѣ сѣ печатани въ Виена

по 9 фиоринта 1000-та листа, което дава 20 л. и 35 ст. зл.; оттогава бандеролитѣ се печататъ въ България и за 1901 г. цѣлиятъ бандеролъ, печатването му заедно съ книгата, струва 69.240 л., а за 1900 г. нѣщо по-малко. Върху тѣзи 70.000 л. каква спекулация може да става, какво уголѣмяване, каква голѣма тежестъ може да се направи на съкровището? Това е дребна работа, че се изважда само, за да се намиратъ недостатѣци на договора.

Г-да народни прѣдставители, насъ ни обвиняватъ между другото и за това, че ние сме били едно правителство негодно да направимъ заемъ, и то било заради това, защото ние сме били защитници на единъ по-прѣдипенъ договоръ и, като сме се явили пакъ при Banque de Paris да искаме заемъ, съ това сме отегчили нашето положение. Въ сѣщностъ, мѣжнотиитѣ, които сѣ посрѣщали българскитѣ правителства, униженията дори, които сѣ били принудени да прѣнасятъ, когато имъ сѣ диктувани тежки и непоносими условия за заеми, сѣ произлизали отъ обстоятелството, че когато е дохождало врѣме да се плащатъ купонитѣ на консолидиранитѣ ни дългове, правителството се е намирало въ невъзможностъ да ги плати и, за да запази честта на държавата, бѣгало е при банцитѣ за помощъ. Ония господа, които говорятъ заради насъ, трѣбваше да ни попитатъ ние какво направихме, останахме ли да чакаме помощъ отвънъ за купонитѣ или ние гледахме да си ги посрѣщнемъ сами. Отъ година това не се е случвало! Прѣзъ 1898 г. юлскиятъ купонъ е посрѣщнатъ съ заема отъ Бреславската банка; въ 1899 г. сѣщиятъ е посрѣщнатъ съ аванса отъ 7.000.000 л.; въ 1900 г. купонътъ е посрѣщнатъ съ частъ отъ произведенията на съкровищнитѣ бонове; въ 1901 г. знаете, че прибѣгнахме къмъ единъ външенъ авансъ, а тази година не прибѣгнахме къмъ никаква външна помощъ, а наопаки, ние се прѣдставихме прѣдъ банката готови да посрѣщнемъ юлския купонъ и, когато ни загатваха, че има падежъ на юлий, азъ имъ отговорихъ: купонътъ е осигуренъ, нека се не безпокоятъ. И дѣйствително, купонътъ е осигуренъ за 1 юлий и за 1 августъ. Една отъ нашитѣ силни страни е тази, че ние не се оставихме да ни наложатъ всичко, че ние се борихме да отвоюваме колкото се може по-добри условия за заема и, понеже не зависѣхме отъ тѣхъ за мѣсецъ юлий, ние бѣхме въ най-добро положение да извоюваме такива условия, каквито общото положение и финансовото състояние на Княжеството ни позволяваха да очакваме. А че не сѣ могли тѣзи условия да излѣзатъ по волята и желанието на нѣкои господа, това не е чудно! Азъ съмъ пѣкъ убѣденъ, че ако бѣхме успѣли и по-добри, по-износни условия за заема да направимъ, тѣзи господа пакъ нѣмаше да бѣдатъ доволни. Опази година, когато защищавахъ монополния заемъ, отъ центрума ми говорѣха: заложете бандерола, заложете и другъ приходъ, дайте право на чужденцитѣ да събиратъ сами митата отъ една или повече митници и пр., а тази година се прѣдставля-

ватъ като това да е говорено прѣди вѣкове, та сж го забравили и намиратъ махана на договора по съвсѣмъ малки работи. Така щото, г-да народни прѣдставители, това обстоятелство, че ние се прѣдставихме съ юлския си купонъ готови, независими отъ волята на нашия контрагентъ, това нека бѣде доказателство, че ние отъ самото начало заминавахме да се боримъ, да се стараемъ да придобиемъ условия такива, каквито въобще можеха да се добиятъ. И азъ ви моля да гласувате заема, да го приемете, защото съ него можемъ да създадемъ единъ заемъ на пияцата, ще можемъ да създадемъ единъ заемъ, който да се приеме отъ публиката, и когато този заемъ достигне на борсата курса 94% и 95% — а азъ съмъ убѣденъ, че въ скоро врѣме ще стане това, — тогава ще имаме врѣме да помислимъ за конверсия и ще направимъ конверсия такава, каквато подобава на всѣка държава, а нѣма да правимъ конверсия при емисия 88 1/2.

Т. Теодоровъ: Другитѣ два заема какъ сж гарантирани? Това забравихте да кажете!

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: (Звъни.) Възъ основа на чл. 48 отъ правилника гласуването ще стане поименно. За да се избѣгнатъ всѣкакви недоразумѣния по гласуването, моля г. г. прѣдставителитѣ да бѣдатъ хладнокрѣвни, да пазятъ тишина и, когато се чете списъкътъ, да отговаря всѣки за себе си; ония, които сж за договора, ще отговарятъ „за“, а които сж противъ, ще казватъ „противъ“. Рѣшението, което трѣбва да вземе Народното Собрание и което подлежи на одобрение, е слѣдующето:

Рѣшение.

Одобрява се сключениятъ договоръ за издаване единъ петпроцентенъ заемъ отъ сто и шестъ милиона лева златни номинални, нареченъ „Български 5%-овъ държавенъ заемъ въ злато отъ 1902 г., обезпеченъ съ залогъ на данъцитѣ върху тютюня“.

Моля г. секретаря да чете списъка.

Секретаръ П. Шоповъ: (Чете списъка и г. г. народнитѣ прѣдставители гласуватъ.)

М. Абаджиевъ — за; Н. Абаджиевъ — за; П. Абрашевъ — за; И. Арнаудовъ — за; А. Арсениевъ — противъ; С. Арсениевъ — противъ; Н. Бадински — за; Н. Бакаловъ — въздържа се; М. Балтовъ — за; Н. Беневъ — противъ; Д. Благоевъ — противъ; А. Блажевъ — за; И. Бобековъ — за; С. С. Бобчевъ — противъ; М. Божковъ — за; Х. Боневъ — противъ; Т. Бурмовъ — за; А. Буровъ — противъ; П. Бѣтваровъ — за; Г. Бѣловъ — за; Г. Василевъ — противъ; И. Василевъ — за; Кара Хр. Василевъ — за; И. Веселиновъ — противъ; Т. Влайковъ — противъ; И. Воденчаровъ — за; Д. Вълчевъ — за; Х. Върбеновъ — за; П. Вжжаровъ — противъ; Н. Габровски — противъ; А. Гевевъ — (отсъствува); И. Георговъ — противъ; И. Георгиевъ — противъ; М. Георгиевъ — за; И. Гешовъ — противъ; Н. Ги-

миджийски — за; К. Господиновъ — за; А. Груевъ — за; И. Гърковъ — за; Н. Дечевъ — противъ; К. Дилевски — противъ; В. Димчевъ — (отсъствува); В. Димитровъ — противъ; Д-ръ Г. Гаговъ — за; Д-ръ Н. Генадиевъ — за; Д-ръ Н. Гудевъ — противъ; Д-ръ С. Даневъ — за; Д-ръ К. Икономовъ — за; Д-ръ К. Милановъ — противъ; Д-ръ Д. Милковъ — противъ; Д-ръ П. Ношковъ — за; Д-ръ А. Радевъ — за; К. Досевъ — противъ; М. Доспатски — за; Д. Драгиевъ — противъ; П. Драгулевъ — за; Л. Дуковъ — за; Д. Дяковъ — за; И. Еневъ — за; Я. Забуновъ — противъ; Г. Згуревъ — противъ; П. Златаровъ — за; Д. Зографски — за; М. Игнатовъ — за; Д. Икономидиесъ — за; С. Ицковъ — за; П. Калинковъ — (отсъствува); Х. Камбуровъ — за; А. Каназирски — (отсъствува); М. Каравасилевъ — за; П. Каравеловъ — за; Д. Карамановъ — за; А. Каранешевъ — противъ; И. Карастояновъ — за; К. Кафеджийски — противъ; О. Кечели — за; Г. Кирковъ — противъ; В. Кобуровъ — за; П. Ковачевъ — противъ; Д. Колевъ — противъ; Ал. Коновъ — противъ; Ат. Коновъ — противъ; Г. Константиновъ Палата — за; Н. Константиновъ — за; Б. Кръстевъ — за; Г. Кутинчевъ — за; Г. Кърджиевъ — за; Н. Лазаровъ — за; С. Лафчиевъ — противъ; Н. Лефтеровъ — за; А. Людскановъ — за; М. Маджаровъ — противъ; К. Малевъ — противъ; Х. Мановъ — за; Д. Манчовъ — за; Д. Марковъ — противъ; Н. Марковъ — за; П. Марковъ — противъ; С. Махмудовъ — за; М. Месудовъ — за; М. Милевъ — противъ; Б. Минчовъ — (отсъствува); К. Мирски — за; С. Миговъ — за; Т. Михайловъ — за; Х. Бей Мустафа Бейовъ — за; Н. Мушановъ — за; В. Наковъ — за; Е. Начевъ — (отсъствува); Н. Начовъ — за; Т. Начовъ — за; С. Недевъ — въздържа се; И. Нейчовъ — за; Т. Орловъ — за; М. Павловъ — за; П. Пановъ — (отсъствува); Г. Пасаровъ — за; Г. Пеневъ — за; Д. Петковъ — за; И. Петровъ — за; И. Пецовъ — противъ; П. Пешевъ — противъ; С. Пипевъ — за; С. Циралковъ — противъ; В. Поповъ — за; Вен. Поповъ — противъ; Д. К. Поповъ — за; И. Поповъ — за; Н. Поповъ — за; И. Пъневски — за; Н. Рансеевъ — въздържа се; С. Савовъ — за; Н. Савчевъ — противъ; А. Сакъзовъ — противъ; О. Бей Сали Бейовъ — за; А. Самоковлийски — за; М. Сарафовъ — за; Ф. Симидовъ — за; С. Славовъ — противъ; И. Соколовъ — противъ; В. Стаменовъ — за; А. Станчовъ — противъ; В. Статковъ — за; М. Стояновъ — за; Т. Стояновъ — за; А. Страшимировъ — противъ; М. Такевъ — (отсъствува); Ц. Таслаковъ — за; П. Тенчевъ — за; Т. Теодоровъ — противъ; Ю. Теодоровъ — за; П. Тодоровъ — за; Х. Тодоровъ — за; Х. Тоневъ — противъ; Д. Тончевъ — противъ; Г. Трифоновъ — за; И. Тилковски — за; Н. Узуновъ — за; А. Урумовъ — за; Т. Фератовъ — за; Г. Филиповъ — за; Д. Филовъ — противъ; А. Франги — за; К. Калчовъ — противъ; Х. Неджибъ Бей — за; Д. Тоневъ — за; М. Хюсеиновъ — за;

Е. Хасановъ — за; В. Христовъ — противъ; Д. Христовъ — за; Н. Христовъ — за; Д. Цанковъ — за; Н. Цановъ — противъ; П. Чаушовъ — за; П. Шоповъ — за; Ю. Юсуфовъ — за; Д. Яблански — противъ; В. Якововъ — за.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Моля, г-да! Ще обява резултата на гласуването.

Отъ прѣброяването се оказа, че 111 души народни прѣдставители сж за, а 56 противъ, трима се въздържатъ и 8 души отсъствуватъ — всичко правятъ 178 народни прѣдставители. Болшинство. Събранието приема договора по заема.

Министъръ Д-ръ С. Даневъ: Понеже е доста напѣднало врѣмето, ще помоля да се вдигне заседанието и утрѣ да почнемъ по бюджета на Министерството на Правосъдието, като обѣщавамъ на господата, че подиръ прокарването бюджета на Министерството на Правосъдието, ще се занимаемъ съ провѣрка на изборитѣ.

Д. Драгиевъ: Прѣдлага се на пръвъ дневенъ редъ утрѣ да бѣде бюджетътъ на Министерството на Правосъдието. Понеже има направени двѣ прѣдложения: едното за намаление дневнитѣ на г. г. прѣдставителитѣ, а другото за намаление заплатитѣ, и понеже тѣзи прѣдложения сж въ свръзка съ бюджета, моля да прѣдшествуватъ утрѣ тѣ на първо мѣсто.

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Ония, които сж за прѣдложението на г. Драгиева, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Не се приема.

Д. Драгиевъ: Не се разбра добръ.

В. Димитровъ: Азъ искамъ думата. Г-да народни прѣдставители! Менѣ ми се струва, че да се пристѣпи къмъ дебатирание бюджета на Министерството на Правосъдието, Събранието ще бѣде непослѣдователно. Прѣди всичко, азъ се обърнахъ къмъ г. Министъръ-Прѣдседателя прѣди нѣколко дена и го молихъ да покани своя колега Военниятъ Министъръ да внесе тукъ военния бюджетъ и да се не подиграва съ народното прѣдставителство. Г-нъ Даневъ ми каза, че взема бѣлѣжка отъ моитѣ думи и каза, че слѣдъ 2—3 дена ще се внесе бюджетътъ, но и донесъ не е внесенъ. Азъ мисля, че не можемъ да дебатираме по бюджета, докато нѣмаме военния бюджетъ. Прѣди всичко, азъ мисля, че трѣбва да дебатираме приходния бюджетъ и тогава вече да пристѣпимъ къмъ разходния бюджетъ. Докато не ви разрѣшимъ кредитъ колко милиона искате, колко ви сж потрѣбни, именно приходния бюджетъ, дотогава не можете да искате да се гласува разходниятъ бюджетъ. Трѣбва, прѣди всичко, да ви отпуснемъ суми, които ще съберете, и тогава ще искате да ви отпуснемъ сумитѣ, които ще разходвате. Това една бѣлѣжка.

Втора бѣлѣжка. Струва ми се, че г. Министъръ-Прѣдседателятъ се обѣща, прѣди да пристѣпимъ

къмъ дебатирането разходния бюджетъ, да се поставятъ на дневенъ редъ дебатитѣ на нѣколко избора, които още не сж приети. Моля да се вземе бѣлѣжка отъ това и да се поставятъ на пръвъ дневенъ редъ тия избори, които не сж утвърдени. Ще ги утвърдимъ ли или не, то е другъ въпросъ; послѣ да пристѣпимъ къмъ бюджета, като различимъ тази смѣтка.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Дѣйствително съмъ изненаданъ, задѣто досега не е внесенъ военниятъ бюджетъ. (Гласове отъ лѣвицата: А а а! Изненаданъ!) Да, изненаданъ; защото необяснимо ми е какъ е закъснѣла толкова печатницата. Това искамъ да кажа. Извънреднитѣ бюджети и равностѣжитѣ ще имате най-късно при отварянето на слѣдующето заседание. Ако ги нѣмате сега, канцеларията утрѣ, прѣди отварянето на заседанието, ще ви ги раздаде. Азъ викахъ г. Богоева та го питахъ и затова казахъ, че ме изненада, дѣто ги нѣма досега. (Гласове: Ами бюджетътъ на Министерството на Обществениитѣ Сгради?) И него ще имате.

По отношение реда на разискванията на бюджетитѣ, ми се струва, че редътъ е, най-напѣрѣдъ разходниятъ бюджетъ да се разгледа. Така се практикува навредъ и така трѣбва да правимъ и ние.

В. Димитровъ: Г-нъ Министъръ-Прѣдседателятъ, когато се прѣкратиха общитѣ дебати по бюджета, каза, че ще се поставятъ на пръвъ дневенъ редъ дебатитѣ по приходния бюджетъ.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Не, не, това не съмъ казалъ.

В. Димитровъ: Ми се струва, че така бѣше.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Не сте ме разбрали.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Г-да народни прѣдставители, въ добавкъ на онуй, което г. Сарафовъ каза, имамъ да кажа и слѣдующето. Бюджетътъ на Министерството на Правосъдието вече бѣше поставенъ на дневенъ редъ и Народното Събрание бѣше се съгласило да се гледа; защото на Народното Събрание бѣше извѣстно какъвъ ще бѣде балансътъ на бюджета, а пъкъ утрѣ, ако не сега, всичкитѣ бюджети ще получите. Тѣй щото, можемъ да пристѣпимъ къмъ разглеждането бюджета на Министерството на Правосъдието, толкозъ повече, че азъ има да направя нѣкои разпореждания, които сж много спѣшни и които зависятъ отъ гласуването на бюджета. Ще ви моля, прочее, да поставите на пръвъ дневенъ редъ разискванията по бюджета на Министерството на Правосъдието.

К. Досевъ: Азъ моля да се не туря на дневенъ редъ никакъвъ бюджетъ, докато не се свърши провѣрката на изборитѣ. Понеже изборитѣ се прота-

катъ стана два мѣсеца, азъ мисли, трѣбва да се свърши провѣрката на изборитѣ. Азъ съмъ единъ отъ неутвърденитѣ още и не разбирамъ какъ ще гласувамъ за единъ бюджетъ, когато азъ не знамъ дали съмъ още депутатъ. (Т. Начовъ: Ти постоянно отсъствуваашъ!) Азъ може да отсъствувамъ. 20 пъти съмъ дохождалъ! (Нѣкой отъ дѣсницата: Ще гласувате така, както гласувахте за заема!) Но туй е бюджетъ.

Ц. Таслаковъ: Г-да прѣдставители! Както знаете, споредъ нашия правилникъ, всѣкога, прѣди захващането на засѣданието, или послѣ свършването на дебатитѣ по въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ, ставатъ питання и запитвания. Едно такова запитване азъ съмъ направилъ, и съмъ го депозиралъ въ бюрото, къмъ г. Военния Министъръ. Има единъ мѣсець отъ тогава, ако не и повече. Азъ не се събди на г. Военния Министъръ, не бѣше тукъ когато го направихъ и наскоро замина за Русия и, откогато се е завърналъ, азъ не съмъ се случилъ когато той е билъ тукъ, за да получа искания отговоръ. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Не е дохождалъ тукъ отъ когато се е завърналъ отъ Русия!) Обвинявамъ неговитѣ другари, които не сж му казали, или ако сж му казали и не е идвалъ тукъ, азъ го просто порицавамъ, защото единственото право, което народнитѣ прѣдставители иматъ, за да могатъ да упражнятъ своитѣ права, свой контролъ, е да искатъ да се изпълняватъ законитѣ, да правятъ интерпелации. И никой министъръ не смѣе, билъ той воененъ или какъвто ще, да имъ отнема това право. Заради това неговитѣ другари, ако сж му съобщили и той не е дошълъ да отговори, да кажатъ какво мислятъ да правятъ съ такъвъ министъръ.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ моля да се гласува моето прѣдложение. Ето

защо азъ настоявамъ да се гласува по-прѣди бюджетътъ по Министерството на Правосъдието: има да се направятъ нѣкои разпорѣждания; ако се забави вотирането на бюджета, ще стане голѣма безредица въ Министерството на Правосъдието; а вие знаете какъ работятъ нашитѣ сѣдилища. Затова азъ настоявамъ на моето прѣдложение. Иначе, желалъ бихъ да пристѣпимъ къмъ разглеждане на изборитѣ. Тѣй щото, ще моля г. Димитрова, да се съгласи съ моето прѣдложение, тогкозъ повече че бюджетътъ по Министерството на Правосъдието не прѣдставлява нѣкоя особена трудностъ. (Д-ръ Н. Генадиевъ: А слѣдъ това изборитѣ.)

Т. Теодоровъ: Азъ мисля, че бюджетътъ, понеже трѣбва да влѣзе въ сила отъ 1 юлий, а до 1 юлий оставатъ твърдѣ малко дни, слѣдователно, за да не стане една спънка въ вървежа на държавнитѣ работи, трѣбва да се разгледа бюджетътъ чакъ по-скоро. Нѣко повече. Азъ мисля, че народното прѣдставителство ще направи по-добъръ да се занимае съ бюджета, а колкото се касае до изборитѣ, да останатъ най-послѣ, за да се започне една нова ера и да вземе правителството и болшинството да изкасиратъ когото искатъ отъ непотвърденитѣ избори, за да си осигури правителството въ допълнителнитѣ избори по-добро болшинство. (Отъ дѣсницата: А а а!)

Прѣдседателствующъ Д. К. Поповъ: Моли ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ прѣдложението на г. Министъръ-Прѣдседателя: да се започне утрѣ разглеждането на бюджета по Министерството на Правосъдието, да вдигнатъ ръка. (Болшинство.) Народното Събрание приема.

(Звъни.) Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 7¹/₂ ч. слѣдъ пладнѣ.)

Прѣдседателъ: Д. Цанковъ.

Подпрѣдседатели: { Д. К. Поповъ.
А. Франгя.

Секретаръ: П. Шоповъ.

Началникъ на Стенографическото бюро: Т. Гълъбовъ.